

P. BŪTĖNAS

**LIETUVIŲ KALBOS
PRIELINKSNIŲ
MOKSLAS**

TEORIJAI IR PRAKTIKAI

**1930 VYTAUTO DIDŽIOJO METAI
KAUNAS**

Kaina Lt. 3,-.

Lt. 2,-

P. BŪTĖNAS

LIETUVIŲ KALBOS
PRIELINKSNIŲ MOKSLAS

TEORIJAI
IR
PRAKTIKAI

KAUNE, 1930 VYTAUTO DIDŽIOJO M.

AKC. „SPINDULIO“ B-VĖS SPAUSTUVĖ

Pasvallo
Mariam Katiliškio
viešoji biblioteka

05 / 870 (6)

Aiškintinis žodis.

Kas yra prielinksniai, kurios jų funkcijos sakinėje, prielinksnių talkininkai ir kitkas — paaiškės toliau iš to vadovėlio įvado. Šiame savo žody tik parodysiu vaizdą, kaip ir kodėl taip tas vadovėlis sutvarkytas, ir pasisakysiu nuomonę, kaip reiktų mokantis juo naudotis.

Vadovėlio yra trys skyriai. Tad trumpai apie kiekvieną iš jų.

Pirmasis skyrius vadinamas įvadu. Jame nurodyti visi pagrindiniai dalykai iš prielinksnių gyvenimo, pavyzdžiui: linksnių ir prielinksnių mokslų santykiai, prielinksnių sudarymas, jų suskirstymas, funkcijos, jų ėjimas žodžių priešdėliais ir t. t. Iš įvado skaitytojas nagrinėtojas jau gauna pamatyti bendrąją tos kalbos mokslo šakos vaizdą, kad toliau sėkmingiau ir savarankiškiau tyrinėt ir mokytis galėtų.

Antrasis skyrius, plačiausias, paskirtas teorijai. Tame skyriuje kalbama apskritai apie visus abėcėliškai einančius prielinksnius. Iš įvado gavus pagrindinių ir visų reikiamų žinių, dabar galima čia atskirai kalbėtis apie kiekvieną prielinksnį vi-

sais jo vartojimo kalboje atžvilgiais. Žinios apie prielinksnių eina taip:

a) Stambiomis raidėmis išspausdinta rašomojoje kalboje vartojamoji prielinksnio forma.

b) Po jos eina tuojau, jei yra, įprastiniu šriftu išspausdinti prielinksnio varijantai.

c) Toliau prielinksnis suminėtas ir keliomis svetimomis kalbomis, kartais, žinoma, ir su keliomis sąvokomis, šiokia eile: latvių, lotynų, rusų ir vokiečių.

d) Daugiau eina žinia, kaip prielinksnis kur vartojamas, kuri jo forma vartojama. Tai padaryta tyčia, kad visokių šnektų atstovams būtų patogiau palyginant mokytis.

e) Padriku šriftu pažymėta, su kuriuo linksniu prielinksnis rašomojoje kalboje vartojamas. Tuoj po tos žinios eina, jei yra, ir iš šnektų šiuo pačiu reikalu duotos medžiagos.

f) Po žodžių „tai reiškia“ paskelbiami visi tie žodžiai, kurie kartais gali tą prielinksnių atstoti. Tuo būdu noriu nagrinėtoju darbą palengvinti ir aiškumą paryškinti.

g) Su naująja eilute iš eilės duodamos ir nurodomos visos prielinksnio reikšmės: vietos, laiko, būdo, mato, skaičiaus, priežasties ir k., jei jų yra, su trumpais apibrėžimais ir turinčios vis po daugiau ar mažiau pavyzdinių sakinių.

h) Gale pažymiu, jei reikia, visa tai, kas dar pasakytina apie prielinksnių, pavyzdžiui: ženklų var-

tojimas sakiny, kodėl prielinksnis klaidingai vartojamas, kaip klaidų reikia vengti ir t. t.

Tretysis skyrius paliktas praktikai, kur yra netaisyklingųjų sakinių ar ne per pusšesto šimto. Jie visi yra raštu ar žodžiu kur vartoti — iš knygų ar iš mokinių rašinių ir šiaip jau iš kitur paimti. Ir juos pagrupavau, kad būtų lengviau susivokti: tokių grupelių yra net per 60. Tai parodo vis trumpos antraštelės. Pirmučiausia duoti netaisyklingieji sakiniai, kur paprastai pabrėžtas netinkamai vartojamas prielinksnis ar koks linksnis, o paskui po ženklo = eina ištaisyta netaisyklingoji sakinio vieta arba ir pats sakiny.

Tas tretysis skyrius skiriamas savotiškai praktikai, iš kur tam tikrus diktantus net, manyčiau, pravartu rašyti. Tai gali mėginti mokytojas ir patys mokiniai tarp savęs. Paprastai sakiniai diktuojami netaisyklingieji, kaip kad rodžiau savo „Trumpame linksnių moksle“. Diktantų rašytojai paskui pagalvodami sau patys tuos netaisyklinguosius sakinius kaip reikiant išsitauso. Jei tai daroma klasėje, paskui jau gali bendrai visi klasės mokiniai drauge su mokytoju tokį parašytąjį diktantą patikrinti, nagrinėti, visas taisykles, pakeliui sutinkamas, reikalui taikinti ir nusakyti. Tokį pat darbą mokiniai gali dirbti ir sau namie, vieni kitiems diktantus diktuo-damies ir paskui išsitausindami. Toks pat darbas tinka ir visiems, norintiems mūsų tėvų kalbos prasmokti. Diktuojant sakinius, karts nuo karto prasi-

verčia įmaišyt ir taisyklingųjų sakinių, kad tuo būdu rašydami diktantą nemėgintų pasiduot inercijai, — kad labiau kombinuotų ir galvotų. Taigi, jei bus tinkamai išėiti įvadas su teorija — praktika žmoniškai turės sektis ir duos naudos.

Prielinksnių mokslas, kaip ir linksnių mokslas, tėra tik dalis kalbos mokslo ir net dalis sintaksės, vadinamosios stambesnės kalbos mokslo šakos. Vidurinėse, aukštesniosiose mokyklose (gimnazijose, kunigų ir mokytojų seminarijose) ir einami sakinio sintaksė bei prielinksnių su linksnių mokslai. Taigi vadovėlis taikintas ir jose eiti, — ir paruoštas pagal Švietimo Ministerijos reikalaujamą programą. Bet kai dar šiandie ir platesnei visuomenei kalbos reikia pasimokyti — tai tas vadovėlis, rodos, turėtų patarnauti ne tik mokiniams, bet ir mokytojams, ir valdininkams, savivaldybininkams, draugijų nariams ir visai Lietuvos jaunuomenei, nes čia, kad ir mokslo žinios, tik ligi kiek galint supopuliarintos ir tuo būdu prieinamos.

Šaltiniai vadovėliui paskelbti tuoj po aiškintinio žodžio atskiromis. Be sunaudotųjų rašytinių šaltinių plačiai naudoju ir man prieinamus tarmių dalykus. Pats vadovėlio medžiagos suplanavimas gali keistas ar neįprastas pasirodyti. Tai pažymiu, kad jau išmėgintas būdas. Kai kas Gerbiamam Skaitytojui gali pasirodyti net kitaip, kai kas, prisipažįstu, tuo tarpu per drąsiai pasakyta, — tai iš anksto atsiprašau. Su šita mintimi turiu pasakyt ir paprašyt,

kad Skaitytojas mano nurodymais tik vadovautų, pritaikindamas savo nuomonę, skelbdamas savo pastabas, vengdamas apibrėžimų ar kurių taisyklių atmintinai iš to vadovėlio „kalti“. Tai yra ir bus lengviausias ir natūraliausias mokymosi būdas.

Imdamas prielinksniams medžiagos, žinoma, remiausi daugiausia rašomosios kalbos plotu, Rygiškių Jono tėvyne — vakarų aukštaičiais, nes pats aš visai kitos Lietuvos pusės žmogus — Mūšos vidurio upyno aukštaitis. Betgi bendrai turiu pasakyti, kad prielinksnių sistema vakarų aukštaičių ir Mūšos srities beveik sutinka, tuo tarpu kai žemaičių tarmės ir pačių rytiečių aukštaičių dažnai gana skiriasi. Taigi, imdamas pagrindu vakarų aukštaičių šnektą, negalėjau užmiršti ir Mūšos bei Nevėžio upynų kaip panašių ir, be to, gerai man pažįstamų plotų. Taip pat Skaitytojas dažnai susitiks su kapsų šnektu (vakarų aukštaičius sudaro zanavykai ir kapsai) ir pačių rytiečių aukštaičių rytiniu atstovu — Suvainiškių sritimi. Iš kapsų srities tarminių žinių daugiausia davė Panevėžio vlst. gimnazijos lietuvių kalbos mokytojas p. Jonas Vitkauskas, peržvelgęs ir patį vadovėlio rankraštį, iš antrosios — tos pačios gimnazijos religijos mokytojas, suvainiškietis ir rašytojas, gerb. kun. Augustinas Liepinis. Taip pat pasiinformuoti turėjau progos ir Panevėžio mokytojų seminarijos Auklėtinių, tuo būdu davusių tarminės medžiagos šiam vadovėliui.

Dėkui dėkui visiems padėjusiems Žmonėms!

Tarmiškios transkripcijos, kur jos reikėjo, ir net kirčiuotųjų žodžių turėjau vengti šiame leidiny. Skaitytojas jų gali pasigesti. Pasiges ir trumpų šaltinių nurodymų kiekvienam sakiniui. Jų daugiau vengiau dėl techniškų spaudos sunkumų, galėjusių pabranginti leidinį ir nuvilinti jo išleidimą. O ir šiaip jau vadovėlis išbuvo rankraščiu apie dvejus metelius.

P. Būtėnas.

Šaltiniai.

Šio prielinksnių mokslo šaltiniai yra šitokie*):

1. K. Būgos „*Kalba ir senovė*“ 1 d. Kaunas, 1922 m.
2. J. Balčikonio, Vytauto Didžiojo universiteto profesoriaus, *radio paskaitos* 1929 ir 1930 m. (kai kurios).
3. Vysk. A. Baranausko „*Anykščių Šilėlis*“.
4. P. Būtėno: a) „*Kalbos kertelė*“ — įvairūs kalbos dalykai, prasidėję „*Panevėžio Balso*“ Nr. 42-me 1927 m. ir ėję kas numeris ligi 1928-ųjų metų 37-jo numerio; b) „*Mūsų kalbos pokalbiai*“ — prasidėję „*Lietuvos Mokyklos*“ (Nr. 6) priedo 1925 m. „*Mūsų Kalbos*“ Nr. 3-me ir pasibaigę 1927 m. „*Mūsų Kalbos*“ Nr. 1—3 („*Liet. Mok.*“ Nr. 1—3); c) „*Trumpas linksnių mokslas praktiškam lietuvių kalbos reikalui*“, Kaune, 1929 m.
5. S. Daukanto „*Būdas*“.

*) Jau esu minėjęs, kad dėl technikos kliūčių negalėsiu šiam leidiniui prie kiekvieno sakinio šaltinio sutrumpinimo pažymėt. Tad jų čia irgi nebežymiu.

6. Dovydu sodžius — Joniškių (Joniškėlio) vls. Biržų aps., iš kur daug pavyzdžių vadovėliui paimita.
7. K. Duonelaičio raštai.
8. J. Endzelyno ir K. Mülenbacho „Latviešu valodas mācība“. Otrs, pārstrādāts izdevums. Rīgā, 1921.
9. J. Endzelyno „Lekcijas par baltu valodu salīdzināmo gramatiku“ 1927.
10. A. Juškos žodynas.
11. V. Kalvaičio „Prūsijos Lietuvių dainos“. Tilžėje, 1905 m.
12. V. Kamantausko „Trumpas kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynelis“. Kaunas, 1928.
13. Kapsai, o gairė *Dauškiai*, Marijampolės apskrities.
14. P. Kriaušaičio lietuvių kalbos gramatika.
15. F. Kuršaičio: 1) „*Grammatik der littauischen Sprache*“, Halle, 1876 ir 2) „*Littauisch-deutsches Wörterbuch*“, Halle, 1883.
16. Pr. Meškausko „*Lietuvių rašomosios kalbos vadovėlis*“. I, II ir III dalys.
17. „Mūšos upynas“. Tai reiškia sritį, kur Mūšos upė teka, ir labiau vidurį; t. y. Mūšos vidurio baseinas, turint galvoj net ir Panevėžio apylinkes nuo Upytės į šiaurę.
18. D. N. Ovsianiko - Kulikovskio „Синтаксисъ русскаго языка“. С.-Петербургъ.

19. A. M. Peškovskio „*Русский синтаксис в научном освещении*“ 3-е, совершенно переработанное, издание. Москва-Ленинград, 1928.
20. Prof. J. Plakio „*Leišu valodas rokas grāmata*“. Ievads, gramatika, teksti, vārdnīca un pielikums (prūšu teksti un vārdnīca). Rīga, 1926.
21. Prūsų (lietuvių) kraštas.
22. Rygiškių Jono: a) „*Lietuvių kalbos gramatika*“. Etimologija. Antrasis leidimas. Kaunas - Vilnius, 1922; b) „*Linksniai ir prielinksniai, jų vartojimas mūsų kalboje*“. Kaunas, 1928; c) „*Rašomosios kalbos dalykai*“. Vilnius, 1912.
23. Rytiečių aukštaičių šnektos.
24. Suvainiškiei ir apylinkės, Rokiškio apskrities.
25. K. Širvydo „*Dictionarium trium lingvarum, in usum Studiosae Iuventutis*“ (Iš V-jo leidimo, 1713 m.).
26. Vysk. M. Valančiaus raštai.
27. Žemaičių tarmė.
28. Žemaitės raštai.

lvadas

Kalbos mokslo pasidalijimas.

Gramatika yra kalbos mokslas. Ji moko, kaip reikia taisyklingai ir sąmoningai kalbėti ir rašyti.

Gramatika pasidalijusi į etimologiją ir sintaksę.

Etimologija vadinama ta gramatikos dalis, kur aiškina *garsų mokslą, žodžių darybą, arba sudėtį, ir žodžių kilmę.*

Etimologija pasidalijusi į fonetiką, žodžių darybos, arba sudėties, mokslą ir į *kaitomųjų* žodžių lyčių mokslą, arba morfologiją.

Fonetika kalba apie žodžio garsų pasidarymą ir kitimą; tad ji dar ir *garsų mokslu* vadinama.

Žodžių darybos mokslas moko, kaip žodžiai iš žodžių šaknų daryti su visokiais sufiksais (priesagomis), prefiksais (priešdėliais), fleksijomis (galūnėmis), infiksais (intarpais), jungėmis, arba jungiamaisiais garsais.

Morfologija moko žodžių kaitaliojimo, t. y., kaip žodžiai linksniuoti, laipsniuoti ar asmenuoti.

Sintaksė. Jos yra dvi dalys: a) ištisinių sakinių sintaksė ir b) sudėtinių sa-

kinijų sintaksė. *Pirmojoje* dalyje aiškina, kaip iš atskirų žodžių sakiny sudaryti, o *antrojoje* — moko, kaip reikia atskiri sakiniai jungti taisyklingojoje kalboje.

Be to viso padalijimo, dar turim ir šiuos terminus: ortografiją, ortologiją (ortofoniją), linksnių mokslą ir prielinksnių mokslą*). Juos visus galėtumėm lengvai išprausti tam tikras ano padalijimo vietas.

Ortografija, arba *rašyba* — kalbos, geriau saktant, ypačiai fonetikos dalis, paisanti taisyklingojo rašymo ir ženklų žymėjimo taisyklių.

Reikia skirti „*rašyba*“ nuo „*rašto*“, „*rašymo*“, „*rašysenos*“ ir kitokių kartais lengvai susiplakančių kalbos dalyko sąvokų.

Ortologija (*ortofonija*), arba taryba, arba akcentologija — fonetikos dalis daugiausia, mokanti ir nurodanti, kaip taisyklingai žodžiai ir jų lytys tarti.

Ortografijos reikalams mes *rašom*, ortologijos — *kalbam*, ortografijos vaisius *matom* (raides, parašytuosius žodžius), ortologijos — *girdim* (garsus, ištartuosius žodžius).

Linksnių mokslas, būdamas sintaksės dalis, moko, kaip vardai - žodžiai ir ypačiai jų lytys derinti sakiny, sintaksės pilnaty, kuris kada linksnis vartot, kad kalba būtų stilinga, taisyklinga, lengva ir patogi.

*) Semantikos, arba *semasiologijos* — žodžių reikšmės mokslo ir leksikologijos, arba *žodyno mokslo* — čia nebeįtraukiau.

Prielinksnių mokslas, kaip ir *linksnių mokslas*, būdamas sintaksės dalis ir griežtai susijęs su linksniais, moko, kaip kada kuris prielinksnis turi eiti sakiny su kuria linksniuojamojo žodžio linksnio lytimi.

Tiek linksnių ir tiek prielinksnių mokslas kalba tik apie žodžius, apie jų linksnių vartojimą taisyklingajame sakiny. Jei taip, tai šiuo atveju jie susiekia ir su *morfologija*, ne tik su *žodžio sintakse*, ypačiai prielinksnių mokslas.

Šitame vadovėly ir kalbėsime prielinksnių ir jų vartojimo reikalu.

Kalbos ir sakinio dalys.

Lietuvių kalba šiandie turi šias kalbos dalis: 1) *daiktavardį*, 2) *būdvardį*, 3) *skaitvardį*, 4) *įvardį*, 5) *veiksmazodį*, 6) *prieveiksmį*, 7) *prielinksnį*, 8) *jungtuką* ir 9) *jaustuką* — *ištiktuką**), kuris, šiaip ar taip, nėra „kalbos dalis“ tikraja to žodžio prasme paėmus.

Šių dienų lietuvių kalbos sakiny turi šias sakinio dalis: 1) *veiksnį*, 2) *tarinį*, 3) *jungtį*, 4) *papildinį*, 5) *pažyminį* ir 6) *aplinkybes*.

*) Skirstau taip, kaip yra Rygiškių Jono skirstoma daroma, nenorėdamas padaryti disonanso šių dienų lietuvių kalbos ėjimo ar mokymo nuotakai mūsų mokyklose.

Pasvallo

Mariaus Katiliškio

viešoji biblioteka

05/840(6)

Prie tų sakinio dalių reikia dar prijungti dalytės, reiškiančios arba rodančios santykius tarp sakinio dalių ir net tarp atskirų sakinių.

Kalbos dalys atitinka sakinio dalis šioje tvarkoje:

Daiktavardis eina: 1) veiksnium (pav.: „saulė šviečia“), 2) tarinio dalimi (pav.: „jis buvo kunigas“, kur tarinys iš dviejų dalių: jungties „buvo“ ir daiktavardžio „kunigas“), 3) papildiniu (pav.: „tu darbą dirbi“), 4) pažyminiu: a) nederinamuoju (pav.: „aukso žiedą ridenau“) ir b) vadinamuoju priedėliu (pav.: „mūsų daktaras, visų mylimas žmogus, mirė“), 5) aplinkybėmis (kartais, pav.: „šie metai bus daug pašaro“, „valandą prieš aušimą atsikėliau“).

Būdvardis eina: 1) derinamuoju pažyminiu, suderintu su a) veiksnium, b) antrąja tarinio dalimi, vadinamąja vardine, išreikšta daiktavardžiu, c) papildiniu, d) daiktavardiniu priedėliu (pav.: a) „žvengė ristas žirgelis avižėlių“, b) „jis buvo didelis kalbėtojas“, c) „pagiedokim gražią giesmę“ ir d) „Baltikis, sąžiningas žmogus, mirė“), 2) vardine tarinio dalimi (pav.: „jis buvo juodas“, kur „buvo“ — jungtis, o „juodas“ — vardinė tarinio dalis, išreikšta būdvardžiu).

Veiksmazodis eina: 1) tariniu (pav.: „aš skaitau“), 2) jungtimi (pav.: „jis buvo kunigas“), 3) suvestinio veiksnio antrąja dalimi (pav.: „šienas pjauti, tai ne rugiai rišti“).

Dalyvis gali eiti: 1) vardine tarinio dalimi (pav.: „pamoka buvo išmokta“, „jis pamoką buvo išmokęs“), 2) pažyminiu (pav.: „jie amžinai dejuoja žmonės“).

Pusdalyviu pasakom 2-ją sakinio veiksmą, kurio pirmąjį veiksmą išreiškiam sakiniu tariniu (pav.: „jis drebedamas (2) įėjo (1) į vidų“).

Padalyvis ir prieveiksmis reiškia aplinkybes (pav.: „saulelei tekant vainiką pyniau“, „grįžo brolelis iš tolimos kelionės dar rasužei nekritus“, „jis gražiai dainuoja“, „šiandie vėlai jis tesugrįžo“).

Bendratis, tas senovinis naudininkas, eina kalboje dažnai, kaip ir šiaipjau naudininkas, aplinkybės žodžiu (pav.: „ir aš išalkau valgyti“, „pasisamdžiau piemenį kiaulėms ganyti“ (Plg. dar ir „veiksmazodį“).

Būdinys eina sakinyje būdo aplinkybės žodžiu arba tiesiog tam tikra tarinio dalimi (pav.: „kaip čia perkami sūriai, lygtinai ar nelygtinai?“, „kad neina, veste atvesk“).

Siekinys eina dažniausiai siekiamuoju aplinkybės žodžiu (pav.: „ir mes ketinam kada parvažiuot viešėtą“).

Įvardis, kaip daiktavardžių, apskritai, vardų, ir būdvardžių pavaduotojas, eina sakiny anų pareigas (pav.: „jis (veiksnys) išvažiavo“, „kažkas atsitiko“, „aš jo nežinau“, „toks žmogus niekam tikęs“

(„toks” — veiksnio pažyminy), „jis visada buvo toks” („toks” — vardinė tarinio dalis), „aš perskaičiau tas knygas” („tas” — papildinio pažyminy) ir t. t.).

Skaitvardis turi tokį pat vaidmenį, kaip ir daiktavardis, būdvardis ir kai kurios kitos kalbos dalys: „penkiasdešimt — pusė šimto” („penkiasdešimt” — veiksnys, „šimto” — tarinys), „pirmoji konferencijos diena jau pasibaigė”.

Prieveiksmis eina sakiny aplinkybe (pav.: „šiandie ir ryto visi išvien arsime giliai lauką” (Plg. „padalyvį”).

Prielinksniai ir jungtukai yra tos dalelytės, kuriomis nužymimi arba nustatomi santykiai tarp sakinio dalių (pav.: „iškeliavau į tolimą šalį”, „tu ir aš, tai dar ne viskas”); jungtukai dar parodo santykį tarp atskirų sakinių.

Jaustukai stovi nuošaly sakinio, bet jų atvejų, kada jie imami ne kaip jausmo reiškėjai, tik vietoj daiktavardžio arba veiksmazodžio, vis dėlto esama (pav.: „a-ta-ta” yra jaustukas, „aš pirmas surikau „vajėėė!...”).

Ištiktukai paprastai eina tariniais sakinyje (pav.: „jis tik *plumpt*”, „aš jam tik *tekšt*”).

Artikėliai yra ne visose kalbose. Mūsų kalba, būdama sena kalba, turi net 7 linksnius, kuriais labai dažnai pavaduoja prielinksnius, pav.: 1) reikia gyviu nusikratyti (reikia nuo gyvio nusikratyti), 2) atėjo baltais kailiniais (su b. kailiniais),

3) važiuoja Panevėžy (į P-žį), 4) kalne rugelius brandinau (ant kalno), 5) bernelis žirge sėdėjo (ant žirgo), 6) tenka juo džiaugtis (iš jo...), 7) nereikia juo (iš jo) juoktis, 8) juo (iš jo) nesityčiok, 9) mirštame badu (iš, nuo ko) ir t. t. Šičia matom, kad mūsų kalba labai dažnai gali išsiversti be prielinksnių. Tad juo labiau artikėliai jai nereikalingi.

Linksnių mokslas.

Linksnių mokslas derina vardų - žodžių lytis sakiny. Jis moko, arba nurodo, kaip gražiausiai ir tinkamiausiai vardai - žodžiai ir jų lytys sakiny vartoti, kad sakiny būtų lietuviškas, skambus, gražus, taisyklingas ir tikrai parodytų arba išreikštų savosios kalbos dvasią. Linksnių mokslas tekalba apie linksnius, vartojamus sakinyje, t. y. sintaksėje. Ir tų linksnių mūsų kalboje yra 7: *vardininkas*, *kilmininkas*, *naudininkas*, *galininkas*, *įnagininkas*, *vietininkas* ir *šauksmininkas*. Kur nėra sakiny prielinksnių — tėra darbo tik linksnių mokslui, pav.: *suku ratą*; *einu keliu*; *skauda galvą, galva*; *pagiedok man šv. Jono giesmę* ir t. t. Jei sakinyje nėra linksnio — nėra darbo ir linksnių mokslui, pav.: *šąla*; *einu*; *šiemet daug ir visur prisnigę*; *atėjau, pamačiau, nugalėjau* (veni, vidi, vici); *aplink, greičiau! ei, kur eini?!*

Kalboje šiokio ar tokio linksnio reikalauja arba, kitaip sakant, su šiokiu ar tokiu linksniu eina arba

veiksmazodis arba prielinksnis. Linksnų mokslo srity linksnio tereikalaus vienintėlis veiksmazodis: 1) reikia gyviu *nusikratyti*, 2) reikia duonos, 3) reikia darbas dirbti, 4) kalne rugelius *brandinau*, 5) kiaulė lauke *dvokia*, stale *kvepia*, 6) bernelis žirge *sėdėjo*, 7) tenka juo *džiaugtis*, 8) *pasilik* ryto ko valgyti, 9) visi *grįžta* namo.

Dabar šios žinios lygintinos su prielinksnių mokslo skelbiamomis žiniomis.

Prielinksnis.

Prielinksnis yra linksniais, laipsniais ir asmenimis nekaitoma kalbos dalis ir po savęs privalo linksnio — ir tik tų pačių linksnų, kuriuose tegali būti papildinys, būtent, 4-rių: *kilmininko*, *naudininko*, *galininko* ir *įnagininko*, be 3-jų: vardininko, šauksmininko ir vietininko. Mat, vardininkas savarankiškas linksnis, prie savęs niekadęs prielinksnio neturįs ir einąs paprastai veiksmiu; šauksmininkas, būdamas kiek savo lytimi panašus į vardininką, nes taip pat tik vardą reiškia, eina sakiny ne papildiniu, bet kryptimi, o vietininkas, eidamas be prielinksnio, ir taip iš dalies eina jo pareigas, kaip kad, pavyzdžiui, liudija toks rusų kalbos linksnis „предложный“, kuris šiandie nė vienu atveju be prielinksnio nebeina ten.

Kaip daiktavardis, būdvardis, skaitvardis rodo vardą, kaip įvardis rodo, kad jis yra „įkaitas“ kito kurio vardo, kaip veiksmazodis yra veiksmą rodanti kalbos dalis, kaiprieveiksmis paliudija, jog jis stovi tik prie veiksmą rodančios kalbos dalies (prie veiksmazodžio ar ištiktuko), kaip jungtukas liudija, jog jis jungia sakinio narius ar sakinius, kaip jautukas reiškia visokias būsenas vardais ir kaip ištiktukas atstoja staigiuosius veiksmazodžius, — taip prielinksnis pasisako be linksnio nė kiek nepabūvęs; plg. linksnų mokslo dalykus. Tai paliudija ir jo vardas: „*priė*“ ir „*liñksnis*“; *prie* + *linksnis* — *prielinksnis* (plg. *priebutis*, *priedėlis*, *priegalvis*, *priežodis*...); lot. *praepositiones*, latv. *prepozicija*, rus. *предлогъ*, vok. *das Verhältniswort*.

Prielinksnių atsiradimas.

Prielinksnių susidarymo kelias yra toks pat, kaip irrieveiksmių. Jie kilę arba iš linksniojamųjų žodžių formų arba irgi iš šaknies su tam tikrais sufiksais ir net be jų. Kada nors visi linksniai gali virstirieveiksmiais ir išrieveiksmių prielinksniai pasidaryti. Jau ir dabar čia toliau daugybė tų vadinamųjų naujybinių prielinksnių prižymėta.

Linksniai be prielinksnių.

Mūsų kalbos, kaip senos kalbos, visi linksniai be prielinksnių, pav.: *linas*, -o, -ui, -ą, -u, -e, -ai, -u

ir tt. Tai yra jau nuo seno. Juo senesnė kalba, juo ji daugiau turi linksnių (mes — 7-nis) ir juo mažiau naudojasi sakiny prielinksniais. Antraip, juo jaunesnė kalba, juo daugiau prielinksniams darbo, ir daugiausia tokios kalbos turi kuo mažiausiai linksnių ir net dažnai verčiasi vadinamaisiais *artikėliais*. Prancūzų kalba, pavyzdžiui, teturi tik 4 linksnius ir šiuos artikėlius: *le, la, les*, vokiečių — irgi 4 linksnius ir *der, die, das* artikėlius. Net rusų kalbos kai kurie didžiarusių (velikorusų) dialektai (tarmės) tiek pat turi tam tikrus artikėlius: *-тъ* (тъ), *та* (та), *-то*(то), pav.: „крикомъ, изба-та бабы-тъ дома остались“.

Tie artikėliai — tam tikri prielinksniai. O tokių prielinksnių senosios kalbos — *lotynų*, prancūzų kalbos motina, *gotų*, iš kur atsiradusi šių dienų vokiečių kalba, *senoji bulgarų*, naujosios bulgarų ir tiek pat rusų kalbos sentėvė, *prūsų, lėtvų, lietuvių*... — neturi.

Linksnių nykimas.

Prielinksnių gajumas stovi glaudžiai susijęs su linksnių nykimu kalboje. Latvių kalbininkas Jonas Endzelynas sako, kad linksnių mirtis esanti prielinksnių gyvybės jėgų šaltinis. Lietuvių ir latvių kalbos galinčios džiaugtis savo linksnių gausumu: todėl jos susakančios linksniais tą pat, ką kitos kalbos teįstengiančios tik prielinksnių padedamos. Bet-

gi ir lietuvių kalboje prielinksnių išsigalėjimas didelis, kitaip sakant, prielinksnių vartojimas didėja; pavyzdžiui, vietoj „kiaulė lauke dvokia, stale kvepia“, „lentoje rašyk“, „širdy įsidėk“ ir tt., sakome jau: „kiaulė ant lauko dvokia, ant stalo kvepia“, „ant lentos rašyk“, „į širdį įsidėk“ ir tt.

Pasturdėliai.

Palinksnes (pasturlinksniai, postpositiones), kaip žinome, yra prielinksniai, einą po linksnių (plg.: „jo *dėliai* ir mes atėjom; jie sugrižo jū ra *pagal*“). Palinksnių randam ir latvių kalboje, pavyzdžiui, *dēl* (mūsų: „*dēl*“).

Bet yra dar viena rūšis prielinksnių - palinksnių, kurie eina tik su žodžiu susiplakę, su juo sutapę ir būtinai prisidūrę iš žodžio galo. Tokie „užpakaliniai žodeliai“ — *pasturdėliai* yra senas kalbos dalykas ir senas reiškiny. Iš to pasturdėlio būdavo galima spręsti žodžio su žodžiu santykis sakiny. Ir šandie jų likučių turim, pavyzdžiui, lotynų kalboje: *mecum* („su manim“), *tecum* („su tavim“), *secum* („su savim“) ir k. Taip pat yra ir graikų kalboje. Vokiečių kalboje dar ir dabar *kirčiuotuosius* priešdėlius atskiria nuo veiksmazodžių ir nustumia į žodžių galą, pav.: *abnehmen* = ich nehme *ab*.

Nebekalbant apie žodžių priešdėlius ir tuos pasturlinksnius, kuriuos rašom atskirai, turim ir vadi-

namųjų palinksnių, drauge su žodžiais suaugusių, pav.: *Dievopi* — *Dievop*, *kunigopi* — *kunigop*, *namopi* — *namop*, *žydumpi* — *žydump*. Ir tas *-pi* yra ne kas kitas, kaip tik šiandieninis prielinksnis *pas*, ir rodo, kad — *ten, kur* (žiūr. „vietininkus“).

Antrąjį pasturdėlj *-na* (dabar *-n*) vartoja lietuvių ir latvių kalbose irgi jau nuo seno, pavyzdžiui, latvių *kru-stan*, lietuvių: *dešinēna* > *dešinēn* > (trm. jau: *dešinē*), *kairēna* > *kairēn* > (trm. jau: *kairē*), *gražyna* > *gražyn* > (trm. jau: *gražỹ*), *žemyna* < *žemyn* < (trm. jau: *žemỹ*) ir t. t. Tas *-na* yra senoji galininko forma. Nei *-pi* nei *-na* nebevartojam. Bėra išlikę *-p* ir gana plačiai *-n* kaip galūniniai garsai.

Apie vietininkus.

I. *Esamasis vidaus vietininkas* šandie rašomojoje kalboje išlikęs sveikas ir gyvas, pav.: *mokykl-oje*, *-ose*, *sodži-uje*, *-uose*, *akmen-yje*, *-yse*...

II. *Esamasis pašalio vietininkas* šandie rašomojoje kalboje nebevartojamas, o ir iš Lietuvos padangės, rodos, bus bebaigias nykti, pav.: *Dieviep*, *šalip*, *vartuosemp* ir tt. Plačiau, pavyzdžiui, *žemaičiuose*, tėra išlikę jau šandie prieveiksmiais virte tik: *šalip* ar *šaliep*. Jo nebėra reikalo kalbai gražinti, jei jau juo ir pati kalba kratosi. O jo vietoj rašomojoje kalboje vartokim, kaip paprastai, šiaip *linksnius su prielinksniais* arba *stačiai vienus linksnius*, pav. (*pas, prie*):

1. *Mano tėvelis jau Dieviep.* = *pas Dievą, Dievuje.*

2. *Vakar buvau kunigiep.* = *pas kunigą, kunige.*

3. *Jėzus parodės (pasirodė) Marijai Magdele-nai grabiep.* = *grabe.*

4. *Juosemp visus savo gyvulius radau.* = *pas juos, juose.*

5. *Ko žmonėsemp negausi, tatai gali per maldą įgyti.* = *žmonėse; eidamas per žmones, iš žmonių.*

III. *Einamasis vidaus vietininkas* šandie raštuose nebevartojamas, bet ir neginamas ypačiai tiems, kurie jį iš tėvų tebeturi. Reikia tik kad būtų vienodai. Mat, jį vartoja ypač rytų aukštaičiai ir plačiai. Jis, kaip ir esamasis pašalio ar ir einamasis pašalio, eina iš senų senovės, pav.: *miškan*, *pelėn*, *pirtin*, *sūnun*, *trobon*. Šiaipjau einamasis vidaus vietininkas, kaip ir anie du, yra archaizmas jau dabar, ir jį pavaduoja šandie *linksnis su prielinksniais* arba *stačiai linksnis*, pav. (*i*):

1. *Darbininkai išėjo laukan.* = *i lauką.*

2. *Viską trobon sunešė.* = *i trobą.*

3. *Kertėn pastatyk.* = *i kertę, kertėje.*

4. *Eina miškan, miškuosna, miškuosen, miškuosin.* = *i mišką, -us.*

Jei dar kas mėgina jį ir rašomojoje kalboje vartoti — nedraudžiama. Tik reikia vienodumo: jei jau vienąkart jį pavartojai berašydamas ar bekalbėdamas, reikia žiūrėt, kad ir visur jis būtų vienodai išlaikytas.

Betgi ir rašomojoje kalboje yra keletas to vietininko žodžių išlikę, teinančių tikrieveiksmiais: *laukan, oran* ir *šalin* („eik laukan, oran, šalin!“). Panemunio pašnektėse, kur to vietininko nebevirtoja, tėra dar iš senovės: „eik šalin, eik laukan!“. Ir Mūšos upyne, kur taip pat nebėra einamojo vidaus vietininko, išlikęrieveiksmiais: *laukan, oran* ir *šalin*.

IV. Einamasis pašalio vietininkas šian die rašomojoje kalboje irgi nebevirtojamas. Jis ir apskritai Lietuvoj nebevirtojamas ir, gal, tik pačiuose rytiečiuose aukštaičiuose kur-ne-kur, pav.: *Viešpatiesp, Dievop, rankosp, žydump*. Jį rašomojoje kalboje pavaduoja *linksnis su prielinksniu* arba *staciai vienas linksnis*, pav. [*i, pas, prie*]:

1. Petras jau *Dievop* išėjęs. = numiręs, *i* Dievą, *pas* Dievą, Dievuje.
2. Brolis *kunigop* išvažiavo. = *i* k-gą, *pas* k-gą.
3. Negaliu ateit *Viešpatiesp Dievop*. = *i, pas* Viešpatį Dievą.
4. Pridėjo galą vinies *rankosp*. = *prie* rankos.
5. Ir tarė Jėzus *žydump*. = *i* žydus, žydams.

Kaip ir keletas einamųjų vidaus, taip ir šių vietininkų vienas kitas išlikęs ir rašomojoje kalboje: *Dievop, galop, rudeniop, velniop*. Jie, žinoma, teinarieveiksmiais. Ten, kur to linksnio nuo seno nebevirtoja, pavyzdžiui, Mūšos upyne, vis dėlto vienas — „*velniop*“ — kartais dar pasakomas ir tai tik senų žmonių.

Leksikinė prielinksnio reikšmė.

Prielinksniai yra sakinio dalelytės papildiniams ir aplinkybėms reikale surišti su kitomis sakinio dalimis. „Išvažiavo iš namų“ — prielinksnis „iš“ kartu su „namų“ suriša visą dalyką su veiksmažodžiu-tariniu „išvažiavo“.

Prielinksniai, eidami tokiais jungiamaisiais nariais, nustatant gramatikos santykius tarp tam tikrų sakinio dalių, tuo patim turi ir savo leksikinę reikšmę, iš dalies primenančią vietosrieveiksmių reikšmę. Bet tikrasis skirtumas tarp prielinksnių irrieveiksmių yra tas, kad leksikinė prielinksnių reikšmė kur kas silpnesnė, labiau išblyškusi, nekaiprieveiksmių reikšmė, ir tartum nyksta ir dingsta formaliojoje prielinksnių funkcijoje.

Taigi, *prasmės* arba *reikšmės* atžvilgiu yra panašumo, pavyzdžiui, tarp prielinksnio *su* irrieveiksmių *drauge, kartu, sykiu, išvien*; tarp prielinksnio *prie* irrieveiksmių *šalia, šaly, šalimais, ties, pas*; tarp prielinksnio *už* irrieveiksmių *užpakaly, užuolanka*; tarp prielinksnio *ant* irrieveiksmių *viršuj, ties*; tarp prielinksnio *apie* irrieveiksmių *aplink, aplinkui, apsukui* ir tt.

Bet jie aiškiai atsiskiria vieni nuo antrų tos reikšmės arba *prasmės ryškumo laipsniu*: *drauge, šalia, viršuj...* turi beveik tas pačias roles, kaip ir prielinksniai *su, prie, ant...*, tik kur kas aiškiau ir

griežčiau jos parodytos. Be to,rieveiksmiai savarankiškesni už prielinksnius. Pavyzdžiui, *drauge*, *kartu*, *šalia*, *viršuj*..., sakant, patys savimi vis ką reiškia ir gali eiti ir be papildinio: „būti *drauge*“, „sėdėti *šalia*“, „*viršuj* skraidyti“; jie gali reikalauti linksnio („*šalia* medžio“, „*viršuj* miško“), bet tai dar nėra jų paskyrimas, jų uždavinys; tai, jei galima taip išsireikšti, jų teisė, bet ne pareiga, — jie eina su tam tikrais linksniais tomis pat „teisėmis“, kaip kad daro ir vardai (daiktav., būdv., skaitv. ir įvardis) su veiksmažodžiais (linksnių moksle). Šituo atžvilgiu tokiusrieveiksmiškus prielinksnius ir vadiname *naujybinais* prielinksniais.

Kitas dalykas — prielinksniai: eiti su linksniais — jų tiesioginė pareiga, tai jų sintaksiškasis pašaukimas. Prie tokio vaidmens ir *prisitaiko* jų *leksikinė reikšmė*, eidama tarytum tik tam tikrų santykių reikšimo priemone. Taigi, reikšmė „*drauge*“, išblyškusi, virtusi kaip ir kokiarieveiksmio praeities šmėklaite, yra prielinksnyje „*su*“ būdu sąryšio, sujungimo, sutapimo santykiui reikšti, ir dar — tik formalinė, pavyzdžiui, „aš kalbėjau su juo“, „mes su juo ilgai ginčijomės“ ir tt.; to santykiavimo („sujungimo“, „sutapimo“) formaliskumas aiškiau kyši tokiuose pasakymuose, kaip „aš su juo nebesutinku“: jei prielinksnis su turėtų, susiderindamas su įnagininku, tą leksikinės „sujungimo“, „sutapimo“ reikšmės pilnumą ir ryškumą, kuri turi atitinkamasrieveiksmis, tai toks posakis turėtų keistą

krintantį į akis prieštaravimą. Bet prieštaravimo nejaučiam, ir tai reiškia, kad mes vartojam prielinksni su (nurodytąja reikšme) tik formališkai, sąlyginai, kaip kokią objekto (papildinio) jungę; jei šitaip yra posaky „aš išsiskyriau su juo“, tai taip turi būti ir kituose posakiuose, kaip „aš susiejau su juo“, „aš susitikau su juo“, „kalbėjau su juo“, „mačiau su juo“, „su juo bariaus“ ir tt. — Tik-tai čia leksikinė prielinksnio reikšmė sutapo su leksikine veiksmažodžio reikšme.

Prielinksnis sakinio dalims surišti.

Jau žinom, kad prielinksniai yra *sakinio dalelės*, kuriomis surišami papildiniai ir aplinkybės su kitomis sakinio dalimis, pav.:

Jis *dėl* jo *su* visu savo turtu *per* dvi dienas išsikraustė gyventi *iš* čia *į* kitą vietą.

Čia yra prielinksniai: *dėl*, *su*, *per*, *iš*, *į*. Jie kiekvienas šit ką suriša sakiny: prielinksnis *dėl* — papildinį kilmininko linksny „*jo*“ su veiksmažodžiu - tariniu „*išsikraustė*“; *su* — papildinį įnagininko linksny „*visu turtu*“ su veiksmiu „*jis*“; *per* — laiko aplinkybę vnsk. gal. linksny „*dvi dienas*“ su veiksmažodžiu - tariniu „*išsikraustė*“, *iš* —rieveiksmį — vietos aplinkybę „*čia*“ su tariniu „*išsikraustė*“ ir *į* — vietos aplinkybės vnsk. galininką „*kitą vietą*“ su tariniu „*išsikraustė*“.

Ar mokame?

Kodėl reikia mokėti prielinksniai vartoti? Kaip priešdėlius, kilusius iš senybinių prielinksnių, turim mokėti vartoti, taip ir pačius prielinksnius sakiny. Juk yra žodžių su priešdėliu už ir sangražos dalelyte si — ir žodžių formos lietuviškos, neskolytos, savos, pav.: *užsidėti, užsinešti, užsivesti*. Štai žodžiai: *užsimąstyti, užsimislyti* (tiek pat su priešdėliu už ir sangražos dalelyte si): pirmasis žodis visas lietuviškas, bet lytis nelietuviška (vietoj lietuviško „*susimąstyti*“), o antrasis kilimo ir lyties nelietuviškas.

Žemiau duosiu visą eilę sakinių su prielinksniais, kurie pirštu prikišamai parodys, kodėl žmogui reikia prielinksnių mokslas išmanyti. Čia visi pavyzdžiai, kad ir kitas atrodytų formaliai taisyklingas, netaisyklingi:

Bernelis skendo *kas link* mergelės.

Jis iššoko *per* atvirą langą.

Prie kam čia aš?

Jis pasielgė *sulig* įstatymais.

Jis galvoja *aplink* nebūtus daiktus.

Ir *po* šiai dienai nebesulaukiam.

Pas jį protas nebedirba.

Prašyk *ant* pietų.

Sulig mano nuomone pasielgta.

Keliauk sau sveikas Dievo padėjimu (= *su* Dievo padėjimu).

Jis kepure stovi (= *su* k.).

Jis savo kaimynu eina (= *su* s. k.).

Juo taip atsitiko (= *su* juo).

Senybiniai prielinksniai.

Jie žinomi ir indoeuropiečių prokalbėje ir charakteringi tuo, kad labai trumpi, net dažniausiai vienskiemeniai. Jie šiandie kuo toliausiai stovi nuorieveiksmių. Stambesniu šriftu eina rašomosios kalbos lytys, o įprastiniu — įvairūs tarmiškumai:

1. añt	an; on, ont; un, unt; in, int
2. apiẽ	àpè, ãpè; ap, apei, apei
3. at-, ati-, ató-	at-, ot-, ata- (priešdėliu jis teina)
4. —	àž, ažù (pačiuose ryt. aukšt. vietoj „už“)
5. bè	bè, bià
6. dẽl, -dèl, dẽliai	dèl, dẽlios
7. iki, (ik)	(kaitaliojasi su „lig“)
8. iš	iž, ẽš
9. iš põ	iž põ (retas; sudurtas)
10. iš ùž	(retas; sudurtas)
11. ĩ	è; in, int; on, ont; un, unt; an
12. lig, ligi	lèg, liòg, lègè; lik, liki
13. nuõ	no, na, nu, nog, nuog
14. pàs	par (ryt. aukšt.)
15. peĩ	par
16. põ	pa

17. priē	prì, prė, prei
18. priēš	pryš
19. prō	pra
20. sù (iš * <i>suo</i>)	so, sa
21. sùlig	sòliog
22. ùž	(žiūr. „až“).

P. S. Kitas kai kuriuos prielinksnius net gali iš čia nukelti į naujybinių prielinksnių eiles, pav.: „*prieš*“. Mat, ir senybinius prielinksnius norint galėtumėm ir dar griežčiau suskirstyti.

Senosios ir naujosios lytys.

Čia bus parodytos senybinių prielinksnių ir iš jų kilusių žodžių priešdėlių *senosios* ir *naujosios* lytys. Jei prielinksniai dažniausiai yra išlaikę savo senovę, tai žodžių priešdėliai, priešingai, labai dažnai yra gavę kitokios, naujesnės gadinės dvasios.

Senosios lytys		Naujosios lytys	
prielinksnių	priešdėlių	prielinksnių	priešdėlių
ant	ant-	an, on, ont, in, int, un, unt	anč-, an-, ont-, unt-
apie	apie-	apei, apė, apė, aplei (žem.), apė	ap-, api-, apy-
—	ato-	—	ata-, ati-, at-
be (< X)	be-	—	—
in, ingi, ing	in-, im- (prieš b, p)	i, é, on, ont, un, unt, an	i-, é-

Senosios lytys		Naujosios lytys	
prielinksnių	priešdėlių	prielinksnių	priešdėlių
iš nuo, nuogi, nuog	iš- nuo-	iž, éš no, nu, na	éš-, iž-, éž- nu-, na-, no-
per po prie (< prei)	per- po- prie- (< prei)	par, pėr pa prei, pry, pri, prė	par-, pėr- pa- prei-, pry-, pri-, prė-
prieš (< preiš) pro *suo	prieš- (< preiš-) pro- suo- san-, sam- užuo-	pryš, prėš pra su, sa, so	pryš- pra- su-, sa-, so- są-
*užuo	—	už; až, ažu, užu, ažuo, ož	už-, až-, ažu- ažuo-, ož-, ožuo.

Naujybieniai prielinksniai.

Jie yra ne kas kita, kaip tik *prieveiksmai*, kilę arba iš aiškių prokalbės arba dėl lietuvių kalbos ypatingo gyvenimo, ir daugiausia yra vardų (nomen) ir įvardžių (pronomen) sustingę linksniai. Stambe-
sniu šriftu eina rašomosios kalbos lytys, o įprastiniu — įvairūs tarmiškumai ir įvairėjimai:

1. abipus	abiem pusėm
2. abišal	abiem šalim
3. anapus	anāpus, anōpus
4. anášal	(anāpus)
5. anót; ... betariant	anóte
6. antlišk	ant; link; j; ant... link
7. aplišk, apliškui	aplinkuo, link
8. apsuk, apsukuī	apsukom, -ais

9. artì	art'
10. aukščiaũ	aũkšt, aukščiaũs
11. dèkà	(žmon. nesurasta); dèl, dèliai
12. gretà	šaly, -ia; prie
13. iš anàpus	iš anàpus, iš anòpus
14. išilgaĩ	išilgom, -ais
15. įkypaĩ	(daug kur nér jo)
16. kiauraĩ	perdém ir pèrdém
17. laukè	už; (nevirtotinas)
18. liñk	linkaĩ, linkui, linkam, linkuo linkais
19. netoli	netol'
20. pàgal	pagaĩ', pàgal'; paliai
21. paliaĩ	(daug kur nėra jo); pagal
22. pàsak	anot, pagal, valig, valòg, valug
23. pàskui	pàsk, pàskuĩ, pàskuĩ
24. pirmĩ, pirmà	pirmais
25. pusiáu	perpus
26. skersaĩ	—
27. šalià, šalỹ, šalimais	šalè, šalip, šalymais, šalymiais
28. šiàpus	šiàpus, šiòpus
29. taĩp, tárpe	teĩp, tárp
30. tiès	—
31. toliaũ	toliaũs
32. valik	valig, valog, valug; (nevar- totinas); pagal; anot
33. vidùj	vidur, vid(e)
34. viršùj, -uĩ	viršumĩ
35. žemiaũ	žemiaũs
ir t. t.	

Nevartotini prielinksniai.

Ką rašydami ar kalbédami nevirtotam šitų žodžių prielinksniais:

1. ačiũ — jo vietoj turim vartoti: *dèl*; *dèliai*, *dèka*, pav.: ačiũ jam taip pasidarè. = dèl jo, jo dèka. žiūr. „*dèkui*“.
2. apart — nelietuviškas žodis; jo vietoj teturim „*be*“, pav.: be Jono visi buvo.
3. aũ, aũ — rytietybè, raš. kalboje vengtina; jos vietoje tèra „*už*“, pav.: už du šimtu myleliũ.
4. daugiau — prieveiksmis, prielinksniu nei-naš, pav.: daugiau šimto gavau. = daugiau kaip šimtą; jis daugiau manęs turi. = daugiau už mane, daugiau kaip aš.
5. dèkui — nėra prielinksnis. Rusų kalba turi prielinksnių ir iš dalyvių, Čia mūsų tam reikalui rusų yra „*благодаря*“. Ir ten su veiksmazodžiu „*благодарить*“ eina galininkas, o su prielinksniu „*благодаря*“, priešingai, naudininkas. Ir mūsų kas kitas norètų „*dèkui*“ prielinksniu paleisti ir net, kaip ir rusų, su

6. **do** — naudininku vartoti, bet tai bergždžias darbas; žiūr. ir plg. „*ačid*“.
- lietuvių kalboj visai nevartojamas žodelis arba žodžio dalis, nors kiti ir norėtų (*da*-turėti, *da*-sižinoti, *da*-stoti); jo vietoj yra „*per*“, pav.: kas do žmogus. = kas per žmogus; kas do laikai?! = kas per laikai?! , kokie laikai?!
7. **iš po anapus** — trys prielinksniai iš eilės nevartojami; tėra arba „*iš po*“ arba „*iš anapus*“.
8. **iš už po** — tegali būti arba „*iš po*“ arba „*iš už*“.
9. **kai dėl** — nevertotinas kaip „terminas“ prielinksnio reikalui.
10. **kas link** — visai nevertotina žodžių kombinacija, pav.: kas link šito dalyko nieko nežinau. = šiuo reikalu; atėjau pasikalbėti kas link javų. = apie javus. Kas kita, — ir vartotina: „Kas link Raseinių nuėjo? (kas ant R-ų, kas R-ų link, kas R-ų tiesumu)“.
11. **par** — tarmybė; reikia „*per*“.
12. **paskum** — yrarieveiksmis „nachdem, послѣ“; tokio prielinksnio vietoj yra naujybinis prielinksnis „*pāskui*“.

13. **perdēm** — rašomojoje kalboje nevertotinas Suvalkų žemėje girdimas prielinksnis; jį atstoja naujybinis prielinksnis „*kiaurai*“ ar senybinis „*per*“.
14. **užuot** — ne prielinksnis [вмѣсто (того, чтобы)]; plg. 1) tinginys, užuot dirbęs, lovoje tvaršosi, 2) ji, užuot dirbusi, per dienų dienas šoka, 3) užuot rašęs, jis ėmė skaityti.
15. **virš** — tokio žodelio nėra lietuvių kalboj; vietoj jo vartojama „*ant, ties, viršuj*“, pav.: paukščiai skraido virš galvos. = ant galvos, ties galva, viršuj galvos (žiūrint, kaip kas geriau pasakyti). Kiti jį randą žmonėse jau, bet — tiek to.
16. **valik** — ir visos kitos jo formos nevertotinos, nors ir žmonėse yra; jo vietoj tinka „*pagal*“.

Su kuriais linksniais?

Prielinksniai tegali eiti tik su tais pačiais linksniais, kaip ir papildiniai sintaksėje, sakiny, būtent, su: kilmininku, naudininku, galininku ir įnagininku.

Su kilmininku eina:

senybiniai: ašt, be, dėl, dėliai, ik, iki, iš, iš po, iš už, lig, ligi, nuo, po, prie, už;

naujybiniai kuone visi (be: aplink, apšuk, pagal, paliai, paskui ir ties).

Su naudininku eina:

senybiniai po (ir trm.: lig, prie).

Su galininku eina:

senybiniai: apie, į, pas, per, po, prieš, priešais, pro; už;

naujybiniai: aplink, apšuk, pagal, paliai, paskui.

Su įnagininku eina:

senybiniai: po, su, sulig;

naujybinis: ties.

Rašomojoje kalboje prielinksniai *ik, iki, lig, ligi* labiau eina su kilmininku, *po, už* — su kilmininku ir galininku, *po* — dar ir su įnagininku.

Prielinksnių dalių svarbumas.

Sudėtiniuose prielinksniuose su jais einąs linksnis susiderinęs su *pirmuoju* prielinksniu, o ne su antruoju, pav.:

1) *sulig* Jurgiu ir kepurė („su“ visados eina su įnagininku, o „lig“ — net su keliais linksniais),

2) *iš po* kelmo išsirangė gyvatė (čia, tiesą pasakius, abu (*iš* ir *po*) tereikalauja kilmininko).

Šiaip ar taip, svarbiausioji sudėtinių prielinksnių dalis yra pirmoji arba pirmutinis prielinksnis.

Palinksnės.

Ar visi prielinksniai gali būti palinksnėmis (pasturlinksniais)? Ne visi, tik: *dėl, dėliai, linkui, linkai* ir *pagal*, o toks *dėka* visados tik palinksne ir teina.

1. Jis atėjo manęs *dėl* (er kam meinetwegen).

2. Aš skolos *dėl* (dėliai) apskūstas (ich bin Schulden wegen verklagt).

3. *Jo dėliai* ir mes atėjom (jo dėka).

4. Rudenop *linkuo* saulė mažiau kaitina.

5. Einu ant Kalvarijos *linkuo* (žem.).

6. Eik ant Trakų *linkais, linkai* (į Trakų pusę, Trakų tiesumu).

7. Kyla dangun *linkai*, eina šiaurėn *linkai*.

8. Rudenop *linkuo* ir lytus tankiau lankytis pradėjo.

9. Jie plaukė jūra *pagal*.

10. Jį vilko žeme *pagal* (pagal žeme).

Rašomąja kalba būtų įprasčiau šitaip, pavyzdžiui, pasakyti:

1. Jis dėl manęs atėjo.

2. Aš dėl skolos apskūstas.

3. Dėl jo (jo dėliai, jo dėka) ir mes atėjom.

4. Į rudenį, į rudens pusę saulė mažiau kaitina.

5. Einu ant Kalvarijos, einu į K-jos pusę, einu link K-jos.

6. Kyla į dangų.

7. Jie plaukė pagal jūrą.

8. Jį vilko pagal žemę.

Pasturdėlis — palinksnė.

Rašomojoje kalboje nėra tokio reiškinio, kad būtų pasturdėlis (pasturlinksnis) (pav.: „rudenop“, „dangun“) ir dar kokia palinksnė tuojau šaly viename sakiny. Bet žemaičiuose ir prūsųose jų yra, pav.:

1. Rudenop linkuo ir lietus tankiau lankytis pradėjo.
2. Rudenop linkuo saulė mažiau kaitina.
3. Kyla dangun linkai, eina šiaurėn linkai.

Rašomojoje kalboje tepasakytumėm: 1) į rudeni, į rudens pusę arba stačiai rudenop; 2) kyla į dangų, kyla dangun.

Du prielinksniai šaly.

Du prielinksniai šaly — retas reiškinys mūsų kalboje. Tokių tėra: „ant... link“, „iš po“ ir „iš už“, ir tai žmonėse retai vartojami. Tokius prielinksnius, žinoma, galėtumėm ir *sudurtiniais* vadinti, kaip, pavyzdžiui, prielinksni „sulig“. Šitie du šaly eina prielinksniai, tie keimariniai prielinksniai sakiniui duoda kitokios reikšmės; plg. „iš kelmo iššliaužė gyvatė“ ir „iš po kelmo iššliaužė gyvatė“, „iš kertės iššoko“ ir „iš už kertės iššoko“. Tik niekuo, rodos, nesiskiria šitokie pasakymai: „eina ant anų namų“, „eina anų namų link“ ir „eina ant

anų namų link“. Taip pat ir sudurtinį prielinksni „sulig“ visados gali pavaduoti prielinksnis „su“. Bet yra, žinoma, ir tokių, kiek nesuprantamų tuo tarpu, dalykų, kaip „sulig Jurgiu ir kepurė“, kur to „sulig“ nebegali (geriau sakant, nebepatogu) pavaduoti prielinksnis „su“.

Prieveiksmis || prielinksnis.

Prieveiksmis yra sintaksėje, kitaip sakant, sakiny, aplinkybė („dalgis gražiai pjauna“; „jis šalia stovi“), o prielinksnis aplinkybe niekados negali eiti: jis nėra aplinkybė ir tik parodo santykį tarp veikėjo, veiksmo ir trečiosios sąlygos ir eina su linksniu („I jis šalią III jo II stovėjo“). Daugiau pavyzdžių:

prieveiksmiai:

abipus stovėjo žmonių
 anapus daug miškų
 bėk aplinkui
 eik paskui (paskuo)
 važiuok skersai per griovį ir tt.

prielinksniai:

abipus upės
 anapus namų jis slapstėsi
 aplink, -ui veleną sukasi
 eik paskui mane
 važiuok skersai kelio.

Prieveiksmis vietoj linksnio.

Prielinksniai be linksnio negali eiti, vadinasi, be vardų jų nesti sakiny. Tai paliudija ir „*prie + linksnio*“ žodžio etimologija: prielinksnis — žodis, einąs prie linksnio. Betgi turim: „iš *anapus*“, „iš *niekur*“, „iš *svetur*“, „iš *ten*“, „iš *visur*“, „*nuo tenai*“, „*nuo tol*“, „*už kur*“ ir k. Čia visur šalia prielinksnių *iš*, *nuo*, *už* yra ne vardai, betrieveiksmiai, žodžiai, neturį linksniuojamųjų žodžio dalių (*anapus*, *ten*, *tol*, *visur* ir tt.). Tik vistiek jie vardus atstoja, kadangi ir patys prieveiksmiai daugiausia iš ryškių kokių vardų kilę, pav.:

iš <i>anapus</i>		iš anos pusės
iš <i>niekur</i>		iš nė iš kokio krašto
iš <i>svetur</i>		iš svečių; iš svečio, -imų krašto, -ų
iš <i>visur</i>		iš visų kraštų
<i>nuo tol</i>		<i>nuo to</i> laiko, <i>nuo to tarpo</i> ir tt.

Be to, yra daug prieveiksmių, stačiai be jokių pasikeitimų iš vardų - linksnių pasidariusių, pav.: *akimirka*, *gilu*, *namo*, *ryto*, *šaly*, *tylomis* ir tt.

Visais kitais atvejais prielinksniai tik su vardais - linksniais tesutinkami.

Proklitiškumas.

Proklitikos yra paprastai vienskiemeniai žodžiai, kurie, glaudžiai susydami su kitu žodžiu, jokio kir-

čio, jokio akcento nebetenka. Tokiomis proklitikomis gali eiti mūsų prielinksniai, netekdami sakiny akcento ir jį, tą akcentą, lyg ir perleisdami savo linksniui, pav. (ypačiai akcentuojamąjį žodį pabraukiu): 1) ant *marių* kranto Palangos miestelis, 2) išbėgo iš *tų laukų* be *kumelės*, be *pavalkų*, 3) po *vieną* iš *visur* išrankiojom. Ir tai dar rodo, kad prielinksniai vis dėlto sakiny ne tiek svarbūs, kiek yra svarbūs, pavyzdžiui, kad ir tie patys daiktavardžiai ar veiksmažodžiai.

Prielinksnių ilgėjimas.

Iš trumpų pasturdėlių, vadinamųjų palinksnių (postpositiones) atsiradę žodžių priešdėliai ir prielinksniai. Senybiniai prielinksniai paprastai trumpi vienskiemeniai žodelyčiai. Tik naujybinių prielinksnių ilgų esama. Paskum, žiūrėk, ima ilgėti ir patys trumpieji prielinksniai ir tuo būdu atsiranda sudurtinių prielinksnių. Taip iš prielinksnių *apie*, *su*, *lig* atsirado dviskiemeniai *aplink*, *sulig*, susidurdami arba su kitais kuriais žodžiais arba tarpusavy vienas su kitu.

Partikulos.

Partikulos, arba prieveiksminės dalelytės, bus tokios, pavyzdžiui: *ař*, *ařgi*, *benė*, *bėnt*, *dabař*, *dár*, *jaù*, *jùk*, *nė*, *nebė*, *nù*, *tė*, *tebė*, *tiktaĩ*, *võs*, *vėl* ir t. t. Be to,

prieveiksmiais eina visi vadinamieji prieveiksminiai, arba naujybieniai, prielinksniai, arba prielinksniai, kilę iš prieveiksmių. Bet yra ir senybinių prielinksnių, einančių prieveiksmiais, arba, geriau sakant, prieveiksminėmis partikulomis (dalelytėmis), pavyzdžiui:

1. Reikėjo *lig* laiku pasakyti.
2. Dirbo *lig* auštant.
3. *Per* sunkiai dirba.
4. Atsikėlė *prieš* švintant.

Kuo prielinksniai dar eina?

Prielinksniai eina ne tik savo tiesiogines prielinksnių pareigas sakiny, bet kartais ir visai kitų kalbos dalių pareigų nueina atlikti (žiūr. „partikulas“). Kai kurie jų net gali eiti prieveiksmiais ir net jungtukais.

Senybieniai prielinksniai eina prieveiksmiais (Naujybieniai prielinksniai juk yra ne kas kita, kaip tik prieveiksmiai), pav.: reikėjo *lig* laiku pasakyti, dirbo *lig* auštant, *per* sunkiai dirba, atsikėlė *prieš* švintant ir tt. Čia *lig*, *per*, *prieš*... yra jau prieveiksmiai — tam tikros dalelytės, arba prieveiksminės dalelytės, kaip kad matėm apie *partikulas* kalbėdamies.

Tokie prielinksniai, kaip, *iki*, *ligi*, *su*, eina ir jungtukais, pav.: palauk, *lig* aš sugrįšiu; tėvas *su* sūnumi išėjo. Juk tuos jungtukus gali ir kiti jungtukai („*kol*“ ir „*ir*“) pavaduoti: palauk, *kol* aš sugrįšiu; tėvas *ir* sūnus išėjo.

Prielinksniai - priešdėliai.

Tiktai senybieniai prielinksniai tegali priešdėliais eiti, būtent: *ant*, *apie*, *at-*, *až* (*ažu*), *be*, *i*, *iš*, *nuo*, *per*, *po*, *prie*, *prieš*, *pro*, *su* ir *už*. Priešdėliais neina šie senybieniai prielinksniai: *dėl*, *dėliai*, *ik*, *iki*, *lig*, *ligi*, *pas* ir *sulig*.

<i>ant</i>	<i>ant-</i> : ant-dėlis, ant-spaudas;
<i>apie</i>	<i>ap-</i> , <i>api-</i> , <i>apy-</i> : ap-nešti, ap-nešimas, api-nasris, api-kaklė, apy-geris, apy-saka;
—	<i>at-</i> , <i>atí-</i> , <i>ato-</i> , <i>ata-</i> : at-nešti, at-nešimas, ati-dėti, ati-dėjimas, ato-stogos, ata-tikti (priešdėlis <i>ata-</i> raš. kalboje vengiamas: ano žodžio vietoj yra „atitikti“);
<i>až</i> , <i>ažu</i>	<i>až-</i> , <i>ažu-</i> , <i>ažū-</i> : až-dėti, ažu-sukti, ažū-darbis (tie priešdėliai, kaip ir prielinksniai raš. kalboje nevartojami: juos atstoja prielinksnis „ <i>už</i> “ ir priešdėliai „ <i>už-</i> , <i>užu-</i> “); žiūr „ <i>už</i> “;
<i>be</i>	<i>be</i> : be-eiti, be-ėjimas, be-turtis;
<i>i</i> (< <i>in</i> , <i>ing</i>)	<i>i-</i> , <i>in-</i> , <i>im-</i> : i-eiti, i-ėjimas, i-vardis, in-das, in-dėlis, im-pilas;
<i>iš</i>	<i>iš-</i> , <i>iž-</i> : iš-dėti, iš-dėjimas, iš-das;
<i>nuo</i> , <i>nuog</i>	<i>nuo-</i> , <i>nu-</i> : nuo-vada, nuo-das, nu-imti, nu-ėmimas;
<i>per</i>	<i>per-</i> , <i>par-</i> : per-eiti, per-ėjimas, per-tvaras, par-eiti, par-važiavimas;
<i>po</i>	<i>po-</i> , <i>pa-</i> : po-sūnis, pa-imti, pa-das, pa-ėmimas;
<i>prie</i>	<i>prie-</i> , <i>pri-</i> , <i>pry-</i> : prie-dėlis, prie-das, pri-imti, pri-ėmimas;

prieš	<i>pieš-, pryš-</i> : prieš-dėlis, prieš-pietis, pryš-akys;
pro	<i>pro-, pra-</i> : pro-tarpis, pro-ga, pra-eiti, pra-ėjimas;
su	<i>su-, suo-, są-, san-, sam-</i> : su-eiti, su-ėjimas, suo-tartis, suo-kalbis (dviejų pastarųjų žodžių lytys yra tarmiškos dabar), są-varža, san-dėlis, sam-brūzdis;
už	<i>už-, užuo-</i> (žiūr. „až“): už-dėti, už-das, už-dėjimas, užuo-lanka.

Jie, tie priešdėliai, gali eiti net ir su šiomis kalbos dalimis: daiktavardžiu, būdvardžiu, skaitvardžiu, įvardžiu, veiksmažodžiu, (dalyviu, pusdalyviu, padalyviu, būdiniu, siekiniu),rieveiksmiu, ištiktuku.

Kitokių žodžio priešdėlių nėra. Nėra, pavyzdžiui, nė prielinksnio „*virš*“. Tad, suprantamas dalykas, negali būti nė žodžio „*virš - žmogis*“ (Übermensch; mūsų dabar: „antžmogis“).

Senybiniai prielinksniai, sutapę su daiktavardžiais ar būdvardžiais..., sudaro naują žodį ir kitokios jau reikšmės, pav.: *miestas* ir *priemiestis*, *šnekt* ir *pašnektė*, *gražus* ir *pogražis*, *žalias* ir *apyžalis*, *žinojimas* ir *sužinojimas* ar *pažinojimas* ir tt. Apskritai, prielinksniai, prisijungę prie kitų kalbos dalių, pakeičia ir tų dalių žodžių reikšmę, pav.: *at* + *važiuoti*, *be* + *važiuoti*, *į-*, *iš-*, *nu-*, *pri-*, *su-*, *už-važiuoti*. Šitokie visokie niuansai prasiverčia sintaksei, sakiniui, duodamajai arba skelbiamajai minčiai. Jie ir linksnių bei prielinksnių mokslui padeda.

Priešdėlių ir prielinksnių santykis.

Čia šitą skyrelį dedu daugiau įdomumo, negu kokių griežtų taisyklių reikalui. Juk įdomu patirti, kad sakiny labai dažnai priešdėliai lydimi tokių pat prielinksnių, kokie yra tie žodžių (veiksmažodžių) priešdėliai, pavyzdžiui:

1. *Uždėti (ančdėti) ant* ko ką.
2. *Apnešti aplink* stalą.
3. *Apkalbėti apie* ką.
4. *Atidėti nuo* bendros sumos.
5. *Neb(e)eiti be* tavęs.
6. *Įlyti į* kambarį.
7. *Išeiti iš* namų.
8. *Nueiti nuo* kalno.
9. *Peršokti per* griovį.
10. *Paeiti po* stogu.
11. *Prieiti prie* tavęs.
12. *Priešintis prieš* jį (ir: jam).
13. *Pralįsti pro* urvą.
14. *Sueiti su* juo.
15. *Užėiti už* nugaros.

Žinoma, kiek nori, dėk visokių kitokių prielinksnių kad ir su vienu kuriuo žodžio priešdėliu, — dėk tokius, kurių reikalauja sakiny, sakinio mintis, pavyzdžiui: 1) *sueiti su juo*, 2) *sueiti į vidų*, 3) *sueiti už* kertės arba: 1) *uždėti ant* stogo, 2) *uždėti su* juo, 3) *uždėti prie* jo, 4) *uždėti prieš* jį, 5) *uždėti ties* juo, 6) *uždėti nuo* jo, 7) *uždėti be* jo, 8) *uždėti už* jį, 9) *uždėti po* jo ir tt.

Priešdėlių vartojimas.

Čia suminėsiu retesnius ir painesnius tos srities dalykus, prasiverčiančius rašomajai kalbai.

Šie priešdėliai raštuose nevertotini: *anč-*, *až-*, *ažu-*, *ažū-*, *suo-*.

Priešdėlis *apy-* nevirsta į *apie-*, t. y. prielinksnis *apie*, kilęs iš *apei*, tepavirsta į *apy-*. *Apy-* vartojam su būdvardžiais (*apy-geris*, *apyžalis*...), su veiksmažodiniais daiktavardžiais (*apy-garda*, *apylinkė*, *apyvoka*).

Priešdėlis *api-* paprastai, be ko kita, vartojamas ir su tikraisiais daiktavardžiais (*apinasris*, *apikaklė*).

Priešdėlis *ati-* labai vartojamas, o *ata-* beveik visai nevertojamas („*ata-tikti*“ taisom į „*ati-tikti*“). Tokių žodžių, kaip *atabradas*, *atabulas* (*atbulas*), *atatupstas*, labai maža tėra.

Į drauge rašome su veiksmažodžiais, dalyviais... ir iš veiksmažodžių kilusiais daiktavardžiais (*įkaisti*, *įkaito*, *įkaitęs*, *įkaisdamas*, *įkaitas*, *įkaitimas*). Jis priešdėliu eina ir tiems daiktavardžiams, kurie prieš jį turi priebalsius.

In- eina prieš dantinius *d* (*skarduji*) ir *t* (*duslujį*) ir gomurinius *g* (*skarduji*) ir *k* (*duslujį*) (*indas*, *intarpas*, *inkilas*).

Im- eina prieš lūpinius *b* (*garsųjį*) ir *p* (*duslujį*) (*imbuvys*, *impilas*).

Iž- tik, rodos, tebus viename žody „*iždas*“, kur *ž* (*skardusis*; vietoj *dusliojo š*) prieš *d* (*skarduji*).

Jeį rodo staigų veiksmo įvykimą, tai tuokart vartojame priešdėlį *per-* su veiksmažodžiais (*peršokti per griovį*, *perkirsti perpus*, *pervažiuoti botagą*, *griovį*). Tuokart ir su daiktavardžiais taip pat terašom (*peršokimas per griovį*, *perkirtimas perpus*, *pervažiavimas per botagą*, *griovį*). Kirtis čia visur ant priešdėlio (*tvirtapradė priegaidė*).

Priešingai, jei rodo vienodą veiksmo vyksmą, tai vartojam priešdėlį *par-* su veiksmažodžiais ir, žinoma, su daiktavardžiais (*paršoko ant vienos kojos namo*; iš tolimos kelionės *parvažiavo*; *paršokimas ant vienos kojos*; *parvažiavimas namo*). Kirtis čia visur žodžio priesagoj, ne priešdėly (*priegaidė tokia*, *koją turi imamas žodis*).

Pry-, rodos, raš. kalboj nebus vartojamas: tėra priešdėlis *prie-*.

Pryš- retas svetys raš. kalboj: dažnesnis priešdėlis *prieš-*.

Są-, *san-*, *sam-*; plg. „*i-*, *in-*, *im-*“ vartojimą (*sąjūdis*..., *sąvarža*; *sandėlis*, *santykis*, *sangrėbos*, *sankalas*; *sambrūzdis*, *sampilas*).

Užo- eina paprastai su veiksmažodiniais dviskiemeniais, daiktavardžiais (*užuolaida*, *užuolanka*, *užuomarša*, *užuomazga*, *užuovėja*).

Teorija

Abipus, abipusiaĩ, abypusiaĩ; по обѣимъ сторонамъ, берегамъ; beiderseits, auf beiden Seiten.

Kapsai jo neturi, ir yra *abiem pusėm*. Mūšos upyne tesakoma: „mūsų parapija *per abi* Mūšos puses nueina“. Suvainiškiuose irgi nežino.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: abiem pusėm, per abi puses, iš abiejų pusių, per dvi puses, dvejose pusėse; plg. „*abišal*“.

Vietos reikšmę teturi: prielinksnis nurodo daikto išsiplėtimą, buvimą ar persiskyrimą per dvi vietas:

Mūsų miestas *abipus* upės pastatytas.

Abišal, abišaliaĩ, abyšaliaĩs; по обѣимъ сторонамъ, берегамъ; beiderseits, auf beiden Seiten.

Kapsai Daukšiuose neprisipažįsta turį. Mūšos upyne negirdėtas. Suvainiškiuose nėra.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: abiem šalim, per abi šalis, iš abiejų šalių, per dvi šalis, dviem šalim, dvejose šalyse, abejose šalyse; plg. „*abipus*“.

Rygiškių Jono „Linksnuose ir prielinksniuose“ šiam reikalui pavyzdžio nėra, o aš iš žmonių neradau.

Vietos reikšmę teturi, kaip ir „*abipus*“,

Anàpus, anopus; viņpus; ultra, trans; по той стороне, по ту сторону; jenseit.

Kapsuose *anapus*, Mūšos upyne yra *anopus* ir *anapus*, Suvainiškiuose: *anopus*, *anoj pusėj*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: anašal, ana puse, anoje pusėje, ana šalimi, anoje šaly, aname krašte (krante), aname šone, anuo šonu; plg. „anašal“.

Vietos reikšmę teturi: prielinksnis pažymi daikto buvimo, atsidūrimo kur vietą, tik ne „toj pusėj“ — priešingoj:

1. *Anapus* (anopus) upės kitados čia giria didžiausia augo.
2. Jie *anapus* upės gyvena.
3. *Anopus* (anopus) kalno dabar jis aria.
4. *Anapus* (anopus) balų nusivijo kiškį.
5. *Anopus* ežero buvo.

Anàšal. Viņpus; ultra, trans; по той стороне; jenseit.

Kapsuose nėra. Suvainiškiuose nėra. Mūšos upyne yra *anuošal*. Čia *anašal* negirdėti sakant, tad ir tėra: eik *ana šalimi*, *ana puse*, *anuo pakraščiu* ir t. t.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: ana šalimi, anoje šalyje, ana puse, anoje pusėje, anuo kraštu, anuo pakraščiu, anuo šonu; plg. „anapus“.

Vietos reikšmę teturi, kaip ir „anapus“:

1. Eik *anašal* upės.
2. *Anašal* miesto yra gražus miškas.

Anót; pēc; согласно; entsprechend, gemäss.

Kapsuose tėra *anot*, Suvainiškiuose — *anot*, o kitur rytiečiuose aukštaičiuose *anote*. Mūšos upyne tėra *anot* forma; neturi čia net *pasak*; kartais prielinksni *anot* pavaduoja prielinksnis *valog* (žiūr. „*velik*“). Vietoj *anot*, *anote* žemaičiai vartoja tam tikslui dažniausiai prielinksni *no*: „sūnus, *no* motinos betariant, eis šunų gaudyti“.

Eina su kilmininku.

Tas prielinksnis teks palyginti su *pagal*, *pasak*, *sulig* ir *valik*. Prielinksnis *anot* sudaro įterptinius sakinius (kaip ir prielinksnis *pasak*), kuriuos kableliais išskiriame. Tą prielinksni *anot* galim pasakyt ir su tvirtinamuoju padalyviu *betariant*. Jis rodo arba paliudija kieno *nuomonę*, *pažiūras*, *nusimanymą*, *pasisakymą*, *išsireiškimą*:

1. Jis, *anot* tėvo, kvailas per visą pilvą.
2. Tu vis dėlto, *anot* jo betariant, eisi šunų gaudyti (šukuoti), šunims šeko pjauti.
3. Jis, *anot* senelio, eidamas vis žingsnius skaito.
4. *Anot* gerų žmonių (*anot* gerų žmonių *betariant*), reikėjo iš visų stengtis.
5. *Anot* jo, reikia tas ir tas, tas ir tas vis padaryti.
6. *Anot* čedasiškio *betariant*, dabar žmonės ištvirkę.

Antliñk; uz; по направлению къ; nach.

Kapsai neturi, Suvainiškiuose nėra, Mūšos upyne negirdėtas: čia tėra vietoj jo *ant*, *į*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: link, ant, į, į tą pusę; plg. „ant”, „į”, ir „link”.

Vietos reikšmę teturi ir rodo kryptį, posūkį į kurią vieną pusę:

Antlink Norvaišų (N-šų linkui, į tą pusę) nuvažiavo.

Añt; uz; in, supra; на, надъ; auf, an, über, nach.

Kapsų yra *ant*, *an*. Mūšos upyne ir aplink Panevėžį yra *on*, *ont*; rytiečiuose aukštaičiuose: *un*, *unt*, *en*, *ent*, *in* (plg. „einu *in* (*int*) kunigą” ir „žvirblis tupi *in* (*unt*) stogo”); plg. „į”.

Eina su kilmininku; taip pat ir kapsuose, Suvainiškiuose, Mūšos upyne. Tik žemaičiai jį vartoja ir prie kitų linksnių.

Tai reiškia: viršuj; ties; iš; link, į.

Vietos reikšmė priešinga prielinksnio *po* reikšmei. Čia veiksmas nukreiptas į plotą ar erdvę arba vyksta plote ar erdvėje, esančioje *viršuj* daikto, pažymėto daiktavardžiu, ir tuo pačiu metu jo paviršiuje:

1. *Ant* stalo padėk.
2. Užsiritė (užsiriti) *ant* kelmo.
3. *Ant* kelio (kely) pristoję kelionin(in)kų.
4. Kažkas veliasi *ant* liežuvio.
5. *Ant* vežimo sėdėjo.

Laiko reikšmė analogiška su *vietos* reikšme. Tik reikia tiek pasakyti, kad šiuo atveju rašomojoje kalboje tokios formos nepatartinos vartoti:

1. Jis su pačia buvo šalin išvažiavęs *ant* kelių dienų. Raš. kalba: išvažiavęs kelias dienas.

2. *Ant* tų žodžių (sulig tais žodžiais, tuos žodžius betariant) įėjo ponia.

Būdo reikšmė — kur prielinksnis *ant* parodo būdą, — kaip, kuriuo būdu kas daroma. Juos labai nesunku paverst ir įnagininkais:

1. *Ant* kelių atsiklaupė.
2. Nunešė šuo *ant* uodegos.
3. Eina *ant* nuomonės (nach Gutdünken).
4. Padaryk *ant* greitosios (greit, skubėdamas, paskubomis).

Krypties reikšmė — kur prielinksnis *ant* (arba vienas arba su *link*, *linkui*...) pažymi kryptį arba posūkį į kurią vieną tikslą, tašką, punktą, vietą:

1. Eina *ant* namų (namų linkui, į namų pusę, į namus).
2. *Ant* jo (į jį, jam viršuj) stumia.
3. Eik *ant* Trakų *linkais*, *linkai* (į Trakų pusę, Trakų tiesumu).
4. Eina kelias *ant* Marijampolės.
5. Jis nususuko *ant* sienos (į sieną, į sienos pusę) ir apsiklojo.

Ne visur priprastas prielinksnio *ant* vartojimas vietoj *iš*, žinoma, *būdo* reikšmės:

1. Aš jį *ant* (iš) akių pažinau.
2. *Ant* (iš) balso (an der Stimme) motina pažino sūnų.
3. Aš tokį paukštį *ant* (iš) akių pažįstu.

Kapsuose čia tik su *ant*, o Mūšos upyne ir aplink Panevėžį ir su *ant* ir su *iš*.

Yra dabar ir kitokių reiškinių su prielinksniu *ant*, pav.: „kam dabar pyksti *ant* manęs“, „*ant* manęs širsta“, „*ant* jo skundžiasi“ ir tt. šalia: „pyksta *kuo*, širsti *kuo*, skūstis *kuo*“.

Apiē; p̄ar; de, circum, circa; o, об̄ъ, около, во-кругъ, кругомъ, про; ūber, um.

Kapsų yra *apė*. Mūšos upyne labai dažnai vietoj *apė* pasako seni ir jauni *aplink*. Maišo *apie* su *aplink* ir kapsai su suvainiškiečiais (čia: *apė*). Dzūkai čia turi irgi lytį *apė*, o žemaičiai *apei*, *aplei*. Dažnai žemaičiai *apie* išleidžia, pav.: „rūpintis apie vaikus“ sako: „rūpintis vaikais“.

Eina su galininku.

Tai reiškia: *aplink*, *aplinkui*, *apsukui*, *ratu*, *apeinant*; kuriuo reikalu kalbant, sielojantis ir tt. Pasako *apie* ir ten, kur paprastai vartoja *aplink*, būtent: žemaičiuose, žemaitė, rašomojoje kalboje, kapsuose, Mūšos ir Nevėžio upynuose, Kupišky, Suvainiškiuose ir plačiojoje jų apylinkėje.

Vietos reikšmė — kur prielinksnis rodo vietą ar daiktą, kur vyksta kas *aplink*, *apsukui* visą tą vietą ar daiktą. Rusų kalbos prielinksnis *o*, *об̄ъ* šandie tos reikšmės nebeteko [buvo, pav.: siediechon o немь=сидѣли во-кругъ него (jau šandie)]. O mūsų kalboje prielinksnis *apie* kaip tik ir tą reikšmę tebeturi:

1. Apsirišk skepetą *apie* kaklą (kaklą skepeta *apsirišk*, ją *aplink* kaklą *apsirišk*).

2. *Apie* (*aplink*) židinių buvo išdžiaustyti visoki skarmalai.

3. *Apie* (*aplink*) sodą eglės žaliavo.

4. Ko čia vaikščioja *apie* (*aplink*) tvartus?

5. *Apie* (*aplink*) kūtę (tvartą) kiaulių takas (karoliai).

6. Suka ir suka kalbą *apie* (*aplink*) vieną ir tą pat.

7. *Apie* (*aplink*) ją pasisuk.

8. Vaikai bėgioja *apie* (*aplink*) kluoną (klojimą).

9. Šaliką *apie* kaklą apsvyniojo.

10. Apipjovė *apie* akmenį.

11. Aeroplanas skraido *apie* Daukšius.

12. *Apie* bažnyčią eina.

13. Musės birbia *apie* lemputę.

14. Jis bėga *apie* ežerą.

15. Aš parvažiavau, nuėjau ir apėjau *apie* klojimą.

Laiko reikšmę turi, bet nenusako tikrai ir griežtai paties rako, — tik apytikriai tą laiką tepažymi:

1. *Apie* metų pradžią jau kitaip bus.

2. Ten *apie* pusvalandį sugaišau.

3. Kasmet *apie* šį laiką mes jį vis prisimenam.

4. Ateik rytoj *apie* šį laiką.

5. Bus jau *apie* metus, kaip Amerikoje.

6. *Apie* mėnesį (beveik mėnesį, kuone m-sį) važinėjo.

7. *Apie* tris dienas išstovėjo (nabašninkas) nelaidotas.

8. *Apie* antrą valandą atvėso.

9. Ir pernai *apie* Velykas nešilta buvo.

10. Jis tikrai *apie* Kalėdas parvažiuosias.

Mat o ir skaičiaus reikšmių atžvilgiu prielinksnis parodo, analogiškai su laiko reikšme, tik arti kiek ko yra ar padaryta:

1. *Apie* šimtą vyrų išvarė.
2. Jis dabar *apie* šimtą rublių laimėjo.
3. Tik *apie* 10 pūrų teiškūlė.
4. Tų kanapių bus *apie* pusvežimį.
5. Kasdien *apie* siekelį (avižų) suliuobiau.
6. *Apie* mylią tenuvažiavęs turėjo grįžti.

Prielinksnis *apie* vartojamas po kalbos ir minties veiksmažodžių ir posakių, su jais turinčių vienodas reikšmes: atminti, duoti žinią, galvoti, kalbėti, klausti, klausyti, įkalbėti, įteigti, įtikinti, leisti įstatymą, leisti įsakymą, pasakoti, pranešti, priminti, rašyti, skaityti, skelbti, skubėti, skubinti, spręsti, šnekėti, tartis, užmiršti, žinoti ir k. (Nebūtinai višados taip: tie veiksmažodžiai gali ir kitokių kombinacijų sakiny sudaryti). Be to, prielinksnis žymi, kad daiktas, išreikštas galininku, yra kaip tik *tam tikros kalbos* arba *tam tikros minties daiktas* (kalbėti..., rašyti, žinoti... *apie* ką):

1. *Apie* viską dabar prikalbėjom.
2. *Apie* tą dalyką nieko jam nesakyk.

3. *Apie* pirmuosius sukilėlius dabar jau niekas nebeužsimena.

4. *Apie* karą dar ir dabar teberašo.

5. Pasakyk pasaką *apie* tą ir tą.

6. *Apie* viską dabar tariasi.

Apliñk, apliñkui; apkart; circum, circa; кругомъ вокругъ, около; um.

Kapsuose yra *aplink*, Suvainiškiuose *aplink*, Mūšos upyne *aplink*, *aplinkos*, *aplinkom* ir vartoja paprastai taip, kaip rašomojoje kalboje. Tik kartais (gana dažnai) vietoj *aplink* pavartoja ir *apie* (žiūr. „*apie*“) arba vietoj *apie* — *aplink*, pav.: „*aplink* ką jūs čia dabar kalbat?“, „pasakyk pasaką *aplink* našlaitę“. Daugiau visur kitur prielinksnis *aplink* vartojamas.

Eina su galininku; taip pat ir kapsuose, rytiečiuose aukštaičiuose, Mūšos ir Nevėžio baseinuose. Bet žemaičiuose ir kai kuriuose jų kaimynuose aukštaičiuose su *kilmininku* jis leidžiamas. Tokių aukštaičių vis dėlto labai maža.

Tai reiškia: aplinkui, aplinkais, aplinkuo (*žem.*), aplinkos, aplinkom, link, linkai, linkui, linkam, linkuo (*žem.*), linkais, apsuks, apsuksui, apsuksuo, ratu, apeinant, apsuksom, aplinkom.

Vietos reikšmė tik tėra. Prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta aplink daiktą, nusakytą galininku:

1. „*Aplink!*“ (save) — taip kareiviams įsakoma gręžtis.

2. *Aplink* pirtį kiaulių takas.
3. Vaikė pačią *aplink* visus namus.
4. Reiks važiuoti *aplink* ežerą (jei reikia sukti, linkis daryti).
5. Apipjovė *aplink* pirštą.
6. Jis važiavo *aplink* klojimą į kaimyną.
7. *Aplink* mane jie stovėjo.
8. *Aplink* jį giltinė jau sukasi.
9. Gerai *aplink* (ir: *apie*) kaklą šaliką apsvy- niok.
10. Šašų buvo *aplink* visą galvą.

L a i k o reikšmė būtų analogiška su erdvės reik- šme. Bet rašomojoje kalboje nėra. Tarmėse, jei dabar ir pasitaiko, tai vistiek yra vyraujantis tikrasis tam reikalui prielinksnis *apie*.

Apsūk, *apsukui*; *apkart*; *circum*, *circa*; *кругомъ*, *вокругъ*, *около*; *um*.

Kapsai ir *Suvainiškiei* neturi. *Mūšos* upyne *ap- suk* — eina prielinksniu ir prieveiksmiu. *Žemaitiš- kai*: *apsukui* ir *apsukuo*.

Eina su *g a l i n i n k u*; *žemaičių* ir jų kaimynų aukštaičių su *kilmininku*; *Mūšos* upyne su *gali- ninku*.

Tai reiškia: *apsukui*, *apsukuo*, *apsukom*, *apsu- kais*, *apsukant*, *apsisukant*, *aplink*, *aplinkui*; plg. „*aplink*”.

V i e t o s reikšmę teturi ir rodo, kad veikėjo veikimo būdas — vykt eit aplink daiktą, išreikštą *gali- ninku*, ir vykti be jokio perstolio:

1. Ko jie dabar eina *apsukuo* (*apsukui*) pelkės?
2. Arklys eina ir eina, mina ir mina *apsuk* ve- len .
3. Senieji (arkliai) édė, o kumelys tik *apsuk* kuolą éjo.
4. Pabus pabus, ir vėl tekinas bėga *apsuk* lauką.

Arti; *klāt*, *tur pie*; *prope*; *вблизи*, *близъ*, *близко*, *око- ло*, *недалеко*; *nahe*.

Kapsų arti, *Suvainiškiuose arti*, *Mūšos* ir *Nevėžio* upynuose *art*, *žemaičiuose artie*.

Eina su *kilmininku*.

Tai reiškia: *prie*, *šalia*, *šaly*, *tuoj*, *ties*, *artimais*, *čia pat*, *netoli*, *kaimynystėje*, *pašonėje*.

V i e t o s reikšmės atžvilgiu prielinksnis *liudi- ja*, kad daiktas, išreikštas *kilmininku*, *nebetoli*, *čia pat* *prie kito daikto*, einančio sakiny veikėju, — ki- taip sakant, tarpas tarp veikėjo ir daikto, išreikšto *kilmininku*, arba labai nežymus arba visai nedidelis:

1. Visi giminės *arti* namų gyvena.
2. Buvo jau *arti* namų, kai temo.
3. *Arti* Dievo gyvena.
4. Jau *arti* pamiškės (*gyvulius*) nusiginęs.
5. Žąsis sudraskytas radau *arti* Padykių.

L a i k o reikšmė analogiška su *vietos* reikšme. Gali jį pavaduoti prielinksniai *apie*, *prie* arba *netoli nuo*:

1. Saulė jau *arti* leidimosi.
2. Buvo jau *arti* Velykų.

3. *Arti* škapliernos taip jau galėjo būti, kai karas prasidėjo.

Mato ir skaičiaus reikšmių atžvilgiu prielinksnis rodo, analogiškai su *vietos* ar *laiko* reikšmėmis, tik artumą, ėjimą prie galo, nedidelį trūkumą. Gali pavaduoti *apie, netoli, kuone, beveik*:

1. Gavau *arti* šimto rublių (beveik šimtą r.).
2. Jau *arti* galo (knygos).
3. *Arti* to (lanko) jau buvo pripilta.
4. Buvo *arti* pilnio (artipilnis, kuone pilnas).
5. *Arti* pilnelio prilašino marmalų (vaisto).
6. Tiek pririjo, kad jau buvo *arti* vėmimo.

P. S. Labai dažnai žmonėse visai teisingai pavartojamas tas *arti* kaiprieveiksmis su kitu prielinksniu *prie* (plg. „*prie*“):

1. „*Arti* namų“ ir „*arti prie* namų“.
2. Stovėjau *arti prie* altoriaus.
3. Jau jis buvo *arti priėjęs prie* ežero.

At-, ata-, ati-, ato-; latv. at-; om-.

Tokio prielinksnio lietuvių kalba neturi. Jis teina priešdėliu: *at*-nešti, *at*-vesti, *at*-nešimas, *at*-vėsis, *ata*-tupstas, *ati*-dėti, *ato*-stogos. Priešdėlis *arti*-mas su priešdėliais *i*-, *in*-, *im*- reikšmės atžvilgiu; plg. „aš *at*nešiau jam ir padaviau“ ir „aš *pr*inešiau (arba: *i*nešiau, *s*unešiau) jam ir padaviau“ ir tt.

Rytiečiai aukštaičiai (be Mūšos upyno) mėgsta vartoti priešdėlį *ata*- ir ten, kur rašomojoje kalboje jis nevartojamas, pav.: *ata*-nešiau, *ata*-sukiau, *ata*-

tikti; raš. kalboje tėra: *at*-nešiau, *at*-sukau, *ati*-tikti (plg. „*at*tiko kirvis kotą“).

Aukščiau, aukšt; aukštāk; supra; выше.

Kapsuose tik *aukščiau*; taip pat ir Suvainiškiuose su Mūšos ir Nevėžio upynais. Žemaičiai ir Žemaitė vartoja *aukšt* ir *aukščiau*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: ant, ties, viršuj.

Vietos reikšmė tėra, — priešinga prielinksnio *žemiau* reikšmei. Prielinksnis *aukščiau* rodo, kad veikėjas yra iš *viršaus* arba *ant* daikto, išreikšto kilmininku. Paprastai aukštesnysisrieveiksmio laipsnis (o čia prielinksnis *aukščiau* išrieveiksmio, kilusio iš aukštesniojo būdvardžio laipsnio *aukštesnis*) terodo, kas per viršų, kas aukščiau, kas viršija, arba priešingai — ko trūksta, kas žemiau, kas nusileidžia. Čia viršija, čia veikėjas viršuj daikto, pažymėto kilmininku:

1. Rodo *aukšt* juostos, *aukšt* kelių.
2. Pasikėlė andaroką *aukščiau* kelių.
3. Aukščiau saulės spinduliai neprasimušė ligi žemės, bet *aukščiau* miglos šviesdami raitės padangėse.
4. *Aukščiau* juosmens, *aukščiau* kelių, *aukščiau* kaklių, *aukščiau* galvos, stogo, debesų, nosies...
5. *Aukščiau* stogo, trobų, medžių skrido.

P. S. Betgi labai dažnai ir labai plačiai Lietuvoje *aukščiau* vartojamas ir kaiprieveiksmis su prielinksniu *už*:

1. *Aukščiau už* bažnyčią pasikėlė.
2. *Aukščiau už* Dievą jis norėtų būti.
3. Tas medis bus *aukštesnis už* stogą.
4. Jonas išsoko *aukščiau už* Petrą.
5. Kluonas (klojimas) *aukštesnis* (arba: *žemesnis*) *už* pirkčią.

Až, ažu; žiūr. „*už*“.

Tai pačių tų rytų aukštaičių (Anykščiai, Čedasai, Kamajai, Kazliškis, Kupiškis, Kvetkai, Onuškis, Pandėlys, Panemunis, Rokiškis, Salamiestis, Skapiškis, Subačius, Suvainiškiai, Žiobiškis...) šnektos reiškiny, ne rytiečiuose aukštaičiuose einas kaip prielinksnis *už*. Reikia pastebėti, kad Mūšos upynas į „*až*“ sritį neįeina. Prielinksnio *ažuo* neteko girdėti. Suvainiškiuose yra ir priešdėlis *ažū-* (pav.: *ažūlankom*).

Eina su galininku ir kilmininku.

Rašomojoje kalboje jie, tas *už* ar *až-*, *ažu-*, nevartojami: juos pavaduoja prielinksnis *už* ir žodžių priešdėliai *už-*, *užuo-*.

Reikšmės atžvilgiu *až* toks pat, kaip ir *už*.

1. (Miške) *ažu* širdies tveria.
2. *Až* (*ažu, už*) tavęs (per tave) nemačiau nė jo.
3. *Až* (*už*) mano galvos (dėl mano kaltės) jis pasikorė.
4. Buvau *ažėjęs* net *ažu* (*užėjęs* net *už*) ežero.
5. Kelmas yra didesnis *ažu* šaką.

6. Jis *až(u)* arielką (degtinę) ir dūšią (sielą) parduotų.

7. Duok man *až* kapeiką radzinkų.

P. S. Tokiais atsitikimais, kaip yra 2-me ir 3-me, raš. kalboje kitaip daroma, — paprastai sakoma: 1) *per* tave jo nemačiau, 2) *dėl* mano kaltės jis pasikorė.

Bè; bez; sine, praeter; безъ, кромѣ; ohne, vor, ausser, sonder.

Kapsuose *be*; *išskyrus* — neturi; Suvainiškiuose *ba*, Mūšos ir Nevėžio baseinuose yra *be* ir *bia*.

Eina su kilmininku.

Teturi vieną reikšmę, *ne* vietos ir *ne* laiko: jis rodo, kad daiktas, išreikštas kilmininku, atsiskiria minty savo santykiu su veiksmu nuo kito daikto arba eilės kitų daiktų, čia išvardytų ir stovinčių tame santyky su veiksmu, pav. „myliu visus *be* tavęs“.

Bet toji bendroji reikšmė modifikuojasi, persitvarko, kad ir keista, į du priešingus vienas antram variantus. Būtent: „myliu visus *be* tavęs“ gali reikšti: „myliu visus, o tavęs nemyliu“ ir gali reikšti: „myliu tave ir *dar* visus“. Taigi pats išskyrimas daikto, išreikšto kilmininku, iš eilės kitų daiktų gali turėti dvi reikšmes: 1) neigiamąją, t. y. ryšio pašalinimas tarp to daikto ir veiksmo — norint atskirti nuo kitų daiktų, 2) teigiamąją, t. y. gryną išskyrimą, aptarimą imamo sąryšio — norint atskirti nuo kitų daiktų sąryšio. Pirmuoju atveju gaunam 1-jį pažymėtąjį variantą, 2-ju — antrąjį. Be to, jei

A.

yra ne daikto išskyrimas iš eilės kitų daiktų, tik vieno daikto atidalijimas nuo kito, tai galimas tik 2-sis variantas: „myliu jį *be* tavęs”.

Prielinksnio *be* reikšmė priešinga prielinksnio *su* reikšmei, ir tai yra *lydėjimo neigimas*. Suprantama, kad ir modifikacijos čia tos pačios:

a) Daiktas, pažymėtas kilmininku, nedalyvauja veiksmė kaip *subjektas*: „geriu arbatą *be* draugų”.

b) Tas pats daiktas nedalyvauja veiksmė kaip jo *charakteristika*: „geriu arbatą *be* pasitenkinimo”.

Be prielinksnis rodo netekimą, pašalinimą, nebuvimą, atėmimą, trūkumą, paliudija, *be* ko kas gali ar negali būti, atsitikti, įvykti, pasidaryti, padaryti.

1. Svečiai išvažiavo *be* pietų.
2. Jį laidojo *be* mišių.
3. Paskum ir mirė tas žmogelis *be* kunigo.
4. Jį išlydėjo *be* varpų, *be* triukšmo, *be* kalbų.
5. *Be* degtinės krikštynas kėlė.

Be žymi dar ir sakinio turinio *neigimą*, *neraikingumą*:

1. *Be* reikalo atėjai — būčiau ir *be* tavęs apsiėjęs.
2. *Be* laiko rugius suvežė.
3. *Be* laiko nieko nelauk.
4. *Be* darbo nėra skarbo (turtų).

Be gali reikšti ir tą pačią sąvoką, kaip ir prielinksnis *lig*, *ligi*, pav.:

1. *Be* rudens neparvažiuosiu.

2. Taisykis nesitaisęs, *be* vakaro vis neišvažiuosi.

Žodelis „*be*” ne tik prielinksniu, bet irrieveiksmiu, arbarieveiksmišku žodelaičiu, eina kalboje. Jis gramatikoje vadinamas *priedėliu* (smulkminiui), nes jis (tasrieveiksmis) mums sakiny vienas nereikia jokios žymesnės ar reikšmingesnės sakinio aplinkybės: eina tik papildomais arba priedėliniais aplinkybių žodžiais prie kurių nors sakinio dalių, pav.:

1. Koks ten *be* gyvenimas bus po tokių triukšmų, barnių!

2. Laibas liepelės liemenėlis — viršūnėlė *be* laibesnė.

3. Kur tau *be* piemuo, kad jau ir visas bernas.

4. Koks jis man *be* tėvas, kad iš namų varo.

Rašybos atžvilgiu prielinksnis arrieveiksmis *be* yra rašomas išvien dažniausiai šitokiuose junginiuose: *bene*, *nebe-*, *tebe-*:

1. *Bene* jis ką išmano?!

2. Jau daugiau jam *nebesakysiu*.

3. Jis dar *tebedirba*.

Ženklaus vartojame, kablelį rašom sakiny tuokart, jei jaučiam įterptinį sakinį esant, o jei ne — kablelio nereikia, pav.:

1. Tenai visas šimtas buvo; *be to*, nieko daugiau neturėjau.

2. *Be to*, šit ką dar turiu pasakyti.

3. *Be* Jono ar dar kas buvo?

4. Tau ir *be* to bus namie ko skaityti.
5. Jis ir *be* tų skaitymų turįs daug darbo.

Betgi sakiny prielinksnis *be* (drauge, žinoma, su savo linksniais) gali reikšti ir laiko ar būdo aplinkybes, pav.:

- 1a. *Be* rudens, *be* pavasario, *be* vasaros negrišiu.
- 2a. *Be* pusvalandžio negerk.
- 3b. Dirba ir dirba *be* kokio perstolio.
- 4b. Niekas taip *be* gėdos negyvena, kaip kai kurie miesčionys.

Be ir sąlygą reiškia, — vadinasi, nurodomos aplinkybės ar sąlygos, išreikštos prielinksniu *be* su kilmininku, rodančios, kuriose veiksnys ar papildinys buvo ar yra, pav.:

1. *Be* galo nebus galo.
2. Ligonis *be* žado (neatgavęs žado) mirė.
3. *Be* pinigų nieko nepadarysi.
4. *Be* arklių nenuvažiuosi.

Dėkà; žiūr. „dėl“.

Daukšių ir Suvainiškių apylinkėse ir Mūšos upyne to prielinksnio nėra: jį čia visur pavaduoja prielinksnis *dėl*. Kur jis yra — tikrai nesusiklausinėjau.

Eina su kilmininku ir tik kaip palinksnė.

Jis taip pat vartojamas, kaip ir *dėl*; žiūr. jį. Rygiškių Jono „linksniuose ir prielinksniuose“ jo nėra aiškinta.

Jo *dėka* padariau.

Dėl, -dėl, dėliai; dėl; ob, propter; для*) (< дѣля), изъ-за, ради; wegen, um - willen.

Kapsų *dėl, kodėl, todėl* (kietos galūnės; taip pat ir raš. kalboje: kirtis žodžio pradžioj — tvirtapr. prieg.); *dėliai* — nėra; *vis dėlto* — negirdėt tenai; palinksne *dėl* neina. Mūšos upyne tėra forma *dėl*; *dėliai* nepažįsta; palinksnės tokios nėra. Forma *del* tarmiška. Suvainiškiuose yra *dėl, dėliai; dėliai* — retesnis.

Eina su kilmininku, ar būtų priešlinksnis ar palinksnė.

Tai reiškia: dėka (kai kada); iš, nuo.

Teturi tik vieną reikšmę — terodo priešastį. Tikslu aplinkybės juo nepažymi, kitaip sakant, tikslo ir paskirties juo nerodo [plg. netaisyklingą sakinį: „duok pinigų *dėl* bažnyčios (taisyklingai: „duok pinigų bažnyčiai“)]:

1. *Dėl* manęs, — nors šaly manęs.
2. *Dėl* jo tu čia dabar žudysiesi!
3. *Dėl* Dievo, mesk savo tokį priprotį.
4. Mėšlo lenkis ne *dėl* baimės, bet *dėl* smarvės.
5. *Dėl* gerumo jis geras (gerumo jis geras).
6. *Dėl* jo, savo tėviškės, savo žemės, savo tautos, būvio, būties... ilgai vargau, žudžiausi, dirbau, kovojau.
7. *Dėl* jo net Marijampolėje važinėjau.
8. *Dėl* mergos iš galvos išėjo.

* Rusų для visai kitam reikalui vartojamas.

Jį n a u d i n i n k a s gali pavaduoti. Tiesą pasakius, čia geriau prielinksnio ir nevartoti, pav.:

1. Daryk gerai *dėl* kitų (kitiems), tai bus ir pačiam gerai.
2. Šviesi saulelė *dėl* visų (visiems).
3. Žiūrėk, *dėl* kokios teks mudum su ponu susispirti.

P a l i n k s n ė s dvejopos rūšies: arba (1) prielinksnis *dėl* eina antrąja žodžio dalimi arba (2) visai atskirai sau vienas (tada jis raš. kalboje nepatogus vartoti), pav.:

1. *Kodėl**) neklausai?
2. *Todėl* neklausau.
3. *Kodėl* (*dėl* ko) tu tai nesakai (warum oder weshalb sagst du das nicht?)?
4. Tuo (tuoj) po Velykų maisto *dėl* triūsinėti pradėjom.
5. Jis atėjo manęs *dėl* (er kam meinetwegen).
6. Aš skolos *dėl* (dėliai) apskūstas (ich bin Schulden wegen verklagt).

U ž ir *dėl* — du prielinksniai dviem atskirais keliais nuvarą sakinių reiškimą. Pirmuoju atveju (su „*dėl*“) parodomas *tikslas*, antruoju (su „*už*“) — *užvadas*, pavadavimas, talka.

1. Dirba *dėl* tavęs || dirba *už* tave.
2. Nuėjo *dėl* manęs || nuėjo *už* mane.
3. Verkia *dėl* niekų || verkia *už* niekus.

*) Mūšos upyne yra: *kōd'el'* ir *kād'el'*, *tōd'el'* ir *tād'el'*.

Reikia skirti prieveiksmis *dėlto* arba *vis dėlto* („betgi“) nuo prielinksnio *dėl* ir įvardžio *to* („dėl to“), pav.: „tu *dėlto* (vis *dėlto*) ateisi?“ ir „jis tik *dėl* to pasišalino, kad nebesikentė“. Pastaruoju atveju prielinksnis su įvardžiu („dėl to“) atskirai rašomi. Taip pat atskirai rašomas ir *dėl ko* („kodėl“), pav.: „*dėl ko* (kodėl) tu nesakei?“

Gretà, gretim; blakus; iuxta; подлѣ, возлѣ; neben, nebeneinander.

Kapsai *greta* turi, o *gretim* — ne. Suvainiškiuose tos šaknies nėra. Taip pat jos nėra ir Mūšos upyne*): jį čia pavaduoja prielinksnis *šal'* (šale), *šaly*. Kitur yra ir *gretim* (*greta*) lytis, pavyzdžiui, Anykščiuose.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: šalia, šaly, šalimais, paliai, pagal, prie, su, iš šono, čia pat, susigretinus, pagrečiui.

V i e t o s reikšmę teturi; dar plg. „*šalia*“, pav.:

1. Jonas sėdėjo *greta* teisėjų.
2. Juodu *greta* vienas antro buvo.
3. Pirmoj vietoj sėdėjo jo sūnus, *gretim* jo, iš lešinės — vietinis girininkas latvis.
4. Susėdo *greta*, kaip ponai, ir važiuoja (šalia viens kito, vienoj eilėj).

Ik, iki, lig, ligi; līdz; ante, atque, tenus; до, no; bis, bis dann, gleich.

*) Tera čia *pagrečiui* (trm. *pagrėč'*) pav.: „visi sustojo *pagrečiui*“ (vadinasi, iš eilės vienas prie kito).

Daukšiuose (kapsai) *lyk* yra prieveiksmis, *ik* nėra, *iki* yra, *lig*, *ligi* nėra. Suvainiškiuose *ik*, *iki* nėra, o yra *lig*. Mūšos ir Nevėžio upynuose tėra *lig* ir kartais, kad geriau sakinys skambėtų, *ligi* („ligi kol, ligi kelių“). Anykščiuose yra *lig*, Tytuvėnuose, Prūsų krašte ir Žemaitė vartoja *ik*, *iki*.

Eina su kilmininku; kapsuose su kilmininku; Mūšos upyne yra su kilmininku, naudininku galininku ir įnagininku, pav.: „lig jo, lig juo, lig jai, lig ja nuėjo“ ir tt.). Rygiškių Jonas „linksniuose ir prielinksniuose“ (127 psl.) sako, kad dažniau rašomojoje kalboje jis vartojamas su kilmininku, ne kaip su naudininku. Be to, kaip tik daugiskaita, tai tuoj žmonės labiau mėgsta kilmininką vartoti, pav.: „iki vakarienei“, bet „iki pietų“.

Vietos reikšmė („eiti lig namų, lig vartų palydėti“). Prielinksnis rodo, kad veiksmas turi savo plitimo ribą daikte, išreikštame kilmininku (tarmėse ir kitais linksniais). Jei vietoj „išplitimo ribos“ turėtumėm „veiksmo vyksmo“ ribą, tai gautumėm tai, ką kartais išskiria į atskirą laipsnio reikšmę („ligi kaklių, kelių, juosmens“). Nors toji reikšmė ir ne vietos, bet ji tiek labai surišta su vieta, kad nebūtų didelio reikalo ir atskirai jos dėti, pav.:

1. Jo kojos *iki* kelių į akmenį įlindo.
2. Tytuvėniškiai išlydėjo *iki* užtaisytųjų vartų.
3. Pareina karvės purvinos *ligi* pusės šonų.
4. Kiek bus nuo čia *ligi* čia?

Laiko reikšmė visiškai analogiška su vietos: prielinksnis rodo, kad veiksmas turi savo laiko ribą,

laiko tarpą, išreikštą kilmininku (šnektose ir kitais linksniais), pav.:

1. Kirmėjot visi *ligi* pat šiol (ligi pat šio laiko, l. p. šiolei).
2. *Iki* mišių yra laiko.
3. Dirbau *ligi* pietų, aušros.
4. *Ligi* trečiųjų gaidžių pragaišom.
5. Tėvus jis išmitino *ligi* senatvės.

Pabrėžtinai ribai arba atskiram laipsniui pažymėti (plg. „vietos reikšmė“) sakome:

1. *Ligi* kaklių, kelių, juostos, juosmens, galvos, pažastų.
2. *Ligi* soties privalgiau.
3. *Lig* vėmimo privalgė.
4. *Lig* apalpimo ji buvo jau.

Prielinksnis gali žymėt ir apytikrį skaičių, pav.:

1. Buvo susirinkę *ligi* dvidešimt žmonių.
2. *Ligi* šimto neišeis.

Praktikos reikalui dar pažiūrėsim, kada kaip tas prielinksnis *ik*, *iki* („lig, ligi“) vartojamas; žiūr. „*lig, ligi*“.

iš; iz; extra (iš lauko, iš oro), ex, e; съ, отъ; aus, (von).

Kapsuose yra *iš* ir *iž* (prieš skardžiuosius priebalsius: „iž grabo, iž džiaugsmo“). Taip pat ir Suvainiškiuose — *iš* ir *iž*. Ir kituose ryt. aukštaičiuose tas *iž* yra. Mūšos upyne yra *iš*, *eš* ir *iž*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: lauk, laukan, oran, pašalin, į paviršiu, iš anapus, iš po, iš už.

Vietos arba ploto reikšmė: „išpilti vandeni iš indo, išeiti iš miško...“ Prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta iš einančio kilmininku daikto vidaus. Pareinant nuo daiktinių veiksmožodžio ir daiktavardžio reikšmių, gaunam virtinę modifikacijų, pav.:

1. Šauda iš šautuvo.
2. Iš pypkės rūko (pypkę rūko).
3. Žiūri iš (pro) kaktos.
4. Jis buvo iš Vokiečių (kilęs).
5. Jis negali tik iš priminimo suprasti.

Laiko reikšmė analogiška su vietos reikšme ir rodo, kad pradėtinis veiksmo momentas yra vidury laiko tarpo, pažymėto kilmininku, pav.:

1. Iš mažų dienelių augom be tėvelių.
2. Jau jis iš metų išėjęs.
3. Iš senų senovės jau taip yra.
4. Diena iš dienos taip vis slenka ir slenka.

Bet, tiesą pasakius, čia daugiausia prieveiksmai, *pusprieveiksmai*, reiškia laiką: iš mažumės, iš mažų dienų, iš jaunystės, iš metų, iš seno, iš senovės ir tt.

Prie veiksmožodžių, susijusių su šiokio ar tokio materijalo įforminimo idėja, irgi iš vartojam (austi, dėlioti, dėstyti, gaminti, kalti, klijuoti, kurti, lipdyti, mūryti, nerti, pjauti, pjaustinėti, ruošti, siūti, skaptuoti, statyti, tapyti, tašyti, virsti ir k.). Prie-

linksnis rodo, kad gauna formą tas materijalas, kuris pažymėtas kilmininku. Vietos, erdvės reikšmė čia dar gana aiški, kadangi daiktui pagaminti reikia išimti dalis materijalo iš bendros jo masės, pav.:

1. Iš milo jam drapanas (drabužius) pasiuvė.
2. Iš išlytų miltų neiškepsi gero ragaišio.
3. Iš to aukso žiedą nusikaldinsiu.
4. Iš guolio nekepsi raguolio.
5. Vaikai iš molio arkliukus lipdo.
6. Iš sena gimsta jauna.

Ir abstraktiškumą jis reiškia, rodo, pav.:

7. Kalba susidariusi iš žodžių.
8. Daina iš žodžių sudėta.
9. Visa iš šitų pinigų reikia taisyti.

Priežasties reikšmė dažnai labai aiški, ir tuokart, norint, iš gali kaitaliotis su *dėl* ir kartais net su *nuo*, pav.:

1. Iš mandagumo jis atsisakė.
2. Jo taip iš meilės padaryta.
3. Iš nuobodumo taip pasidarė.
4. Iš gerų dienų ir dienas pamiršo.
5. Iš bado betkuo bebado.
6. Iš didelio rašto išėjo iš krašto.
7. Iš ko jis susirgo?
8. Ir ji iš obuolių bus susirgusi (*nuo* obuolių...).
9. Iš to džiaugsmo nebesižino kas daryti.

Būdo arba priemonės reikšmė iškyla pus-prieveiksmiškuose posakiuose, pav.:

1. Rugius visi sustoję iš *peties* kerta.
2. Kad jau darai, padaryk iš *karto*.
3. Kam taip iš *aukšto* žiūri?
4. Ar iš *teisybės* sakai?
5. Iš *širdies* pamokslą pasakė.

Ž y m ė s, iš kurių ar kuriomis ką pažįstam, pav.:

1. Iš lizdo gali spręsti, koks viduj paukštis.
2. Iš kepurės, iš pečių, iš eigasčio jį pažinau.

Parodo a s m e n ĳ, kurio ko klausia, prašo, laukia arba iš kurio perka, gauna, ima, kurį muša, saugo ir k., pav.:

1. Ko tu nori iš manęs?
2. Ko galima iš jo mokytis?
3. Ar iš jo bešprašysi, manai?!
4. Visko iš jų galima gauti.

I š s k i r t i e s kilmininko vietoj irgi iš vartojam arba bent galėtumėm vartoti, pav.:

1. Iš jų tarpo yra blogų žmonių (jų tarpo...).
2. Iš jų šešių jau penki mirė (jų šešių...).
3. Atsiųsk iš vaikų kurį (atsiųsk vaikų kurį).
4. Ar iš jų kas ateis (ar jų kas ateis?)?

Dažnai prielinksniai iš ir *nuo* kaitaliojasi, pav.:

1. Tiek tu iš (nuo) jo begausi, kaip iš (nuo) žąsies avižas.
2. Iš (nuo) tėvo gavau.
3. Iš (nuo) piktumo taip atsitinka.
4. Iš (nuo) senumo geltonas.

5. Iš (nuo) vestuvių grįžta.
6. Iš (nuo) širdies jis visiems troško.
7. Debesys iš (nuo) vakarų, *nuo* (iš) pietų eina.

Reikia skirti iš ir *nuo* vartojimą, nes, šiaip ar taip, labai dažnai jie net visų sakinių prasmę, reikšmę keičia, pav.:

1. *Nuo* miesto ligi sodžiaus kiek bus kelio?
2. Iš miesto išvažiuom jau vėlokai ir lig sodžiaus jau buvo didelė naktis.

Čia pirmuoju atveju nurodoma kryptis, o antruoju vidus, iš kur kas prasideda, darosi,

Iš žymi, jog mūsų kas daroma, sprendžiama, gyvenama, elgiamasi, nugalvojama... taip, kaip mums ko (knygų, sąžinės, — vidaus ar orinio pasaulio) rodoma, pav.:

1. Gieda iš ausies.
2. Šimtą dalijam iš penkių.
3. Jie tik iš rankų minta.
4. Pasakyk mums iš širdies.
5. Iš akies šauna*).

Iš anapus, iš anopus; nuo viņpus; jenseits.

Kapsuose *iš anapus*. Ryt. aukštaičiuose taip pat, Suvainiškiuose *iš anopus*, o Mūšos upyne yra *iš anopus* ir *iš anopus*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: iš anos pusės, iš antrosios pusės, iš kitos pusės, nuo ten; žiūr. „iš“.

*) Daukšiuose (kapsuose) nėra ir tesaką: „paėmė ant akies“.

Vietos reikšmę teturi — ir rodo, kad daiktas, išreikštas kilmininku, eina, pasirodo, atsiranda iš kitos pusės, iš kitos srities, pav.:

1. Iš *anapus* miško vanagas pakilo.
2. Iš *anopus* (iš *anapus*) sparno kraujas teka.
3. Iš *anapus* (iš *anopus*) žemės saulė teka.
4. Atėjo iš *anapus* palių.

Iš *põ*; изъ подъ; aus, unter (hervor).

Kapsuose iš *po*, ryt. aukštaičiuose iš *po*, Suvainiškiuose nėra, Mūšos upyne yra iš *po*. Žemaičiai irgi turi.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: iš kur, iš už, iš apačios, iš vidurio, iš dugno ar kaip kitaip panašiai.

Vietos reikšmę teturi (žinoma, su modifikacijomis), susintetintą iš erdvinių (vietos) reikšmių kiekvieno iš prielinksnių („iš“ ir „po“); plg. „iš“ ir „po“. Iš *po* rodo sąjūdį iš vidaus ar apačios; plg. „iš už“; pav.:

1. Brakšt iš *po* pat nosies ir nutraukė du sijos ir du skepetukus.
2. Iš *po* kelmo driežlė šmurkštelėjo.
3. Iš *po* vežimo vyras nebesikėlė.
4. Dabar kuliam iš *po* apačios (pačias javų apačias).
5. Iš *po* sniego išlindo zuikis.
6. Iš *po* nagų ėmė ir išspruko.
7. Iš *po* debesų saulė išlindo.

Iš už; изъ-за; hinter (hervor).

Kapsuose nėra*); ryt. aukštaičiuose — iš už, toliau iš už, iš užu; Suvainiškiuose nėra. Mūšos ir Nevėžio upynuose iš už.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: iš kur, iš toliau, iš kitos pusės; plg. „iš, iš po“.

Vietos reikšmę teturi. Ji susintetinta iš vietos reikšmių kiekvieno iš prielinksnių atskiromis: iš prielinksnis rodo veiksmo ėjimo iš gilumos reikšmę (ne visados iš vidurio), o už — iš „apatinės“ arba „kitos“ daikto pusės. Kaip prielinksnis iš *po* rodo sąjūdį iš vidaus ar apačios, taip iš už — iš oro, pav.:

1. Elenytė iš tolo, iš užu šimto mylių, išgirdo devynių kumelių žvangimą.
2. Iš už stalo (iš užstalės) atsikėlė ir išėjo daugiau niekam nieko nesakęs.
3. Iš už kalno (iš kalno) kiškis iššoko.

Išilgai; вдоль; der Länge nach, längs.

Kapsuose išilgai. Suvainiškiuose nėra („per visą stalą“). Mūšos upyne yra išilgai, išilgais ir išilgom. Žemaičių yra išilgui, išilguo.

Eina su kilmininku ir galininku**). Kapsuose eina su galininku; ryt. aukštaičiuose taip

*) Gal todėl, kad nepatogu ištart „iš + už“.

***) Kol bus galutinai nustatyta, pravartu leisti vartoti abu tie linksniai, nes tiek vienas ir tiek antras Lietuvoje daug savo atstovų turi.

pat. Mūšos upyne ir aplink Panevėžį bei Žemaičiuose visur su kilmininku teina. Mūšos srity, rodos, pasitaiko ir su įnagininku.

Tai reiškia: visa ilgos, per visa, visu ilgumu.

Vietos reikšmę teturi, pav.:

1. Eik *išilgai* griovio (*išilgai griovį*).
2. Važiuoju *išilgai* dirvas, pievas.
3. *Išilgais* (*išilgai*) laukų rėžiai ėjo.
4. *Išilgai* delno persipjovė.
5. Nuėjo *išilgai* pievą, *išilgai* rugius, laukus.

Į (< in); ie- uz; in; въ, на, обь, о; in, zu, an.

Kapsuose *in* tariamas. Mūšos upyne tariamas kaip *é, on, ont, ryt*. aukštaičių: *in, int, un, unt*. Senoviškai *in*; ir su pasturdėliu *ing, ingi*; *ing* lytis kai kur dar tebevartojama. Rytų aukštaičiai, kurie sako *in*, išlaikė tą pusbalsį *n* žodžio gale tik dėl to, kad tame prielinksny *n* buvo daug metų pridengtas: *ingi, ing, int*. Jei ne ta priežastis, vistiek ir jie saktų *i* (be *n*), kaip sako *aną, ką, šią, tą, visą* (be *n*). Suvainiškiuose yra aiškus *un, unt*.

Eina su galininku.

Vietos reikšmė — rodomas veiksmo ėjimas į daikto *vidų*, ir prielinksnis *i* priešingas prielinksniui *iš*, pav.:

1. Atvažiuoju *i* sodžiu.
2. Vos vos įlipom *i* kalną.
3. Į kitus namus įsikėlėm gyventi.
4. Jis išėjo *i* sodą, *i* kiemą, *i* lauką.

5. Perėjau *i* trečiąją klasę.
6. Įstojau *i* mokyklą.
7. Visi suvirto *i* lovą.
8. Kiek šakių *i* vežimą pareina?

Čia skyrelis, kurs parodo veikimo tikslą

. y. tikslą, išreikštą galininko linksniu, pav.:

1. Avis *i* ganyklą atidavė.
2. Pinigus *i* litus sudėjo.
3. Daug medžių sukūreno *i* plytas.
4. Gavau ir batus (pušnis), bet dar reikia *i* juos pridėti.

Panašumo santykis su kitu daiktu, išreikštas vardine tarinio dalimi, pav.:

1. Jis buvo *i* tėvą panašus.
2. Kaip du lašai, jie vienas *i* kitą panašūs.
3. Ar žinai, *i* ką jis panašus (pavėdus)?

Laiko reikšmė *be tikslo* šešėlio, pav.:

1. Ligonis *i* rytą mirė.
2. Jau *i* senatvę žmogus pasinešęs.
3. Į pavakarę lauksim svečių.
4. Į rudenį (rudenop, in rudenį) vėl ėmė lyti.
5. Į pavasarį jau dienos eina.

Laiko reikšmė *su tikslo* šešėliu, pav.:

1. Į tretį suskambinimą atbėgo (tretį kartą suskambinus).

2. Iš karto *i* vieną kvietimą neatsiliepė.

Prielinksnis *i* vartojamas su veiksmoždziais, susytais su užgavimo, smogio ideja (belsti, duoti, mušti, nerti, paleisti, pliekti, skambinti, smogti,

suduoti, šveisti, trenkti, tēkšti, užgauti, velti ir tt.), — reiškia, kad smogis užgauna daiktą (daugiausia paliečiamas ne visas plotas), pav.:

1. *Suduoti į stalą, į lentą, į galvą.*
2. *Vaikas užsigavo į šoną.*
3. *Kad sutrenks į stalą.*
4. *Į žandą skėlė, režė, šveitė, davė.*

Yra toks nepaprastas nuotykis, kai vartojam prielinksni *į*, bet taip, kad jis nepaprastas mums kartais atrodo. To *į* galim ir nevertoti, vieną kurį linksni pavartodami, pav.:

1. *Visus maišus supylėm į avižas, tau paskolyti negalėsime (visi maišai pripilti avižų, su avižomis, avižomis užėmėm).*
2. *Aš savo arklio į tavąjį nomainysiu.*
3. *Tuos gluosnius į stulpus sukalem (jie bus stulpai tvorai ar kam kitam; stulpams sukalem).*
4. *Toki žentą (gerą) būtų gavę, dabar į nuskurdėli (į blogą) išmainė (dukteriai paėmė vietoj gero toki).*
5. *Karvės į ožką niekas nomainys.*
6. *Kepuraitę į gembę pasikabink.*
7. *Gyvą jį pakarčiau į žaliąjį berželį.*
8. *Šitą arkli į dalį, į skolą gavau.*

Yra ir be *į* — tik vienas įnagininkas. Tada paprastai vartojam ne prielinksni *į*, bet stačiai linksnio posakį, pav.:

1. *Mainykim kepurėmis.*
2. *Einam kiaušiniais mainyti.*

3. *Jie vietomis susimainė.*

Prielinksnis *į* išnyksta ir atsiranda įnagininkas, pav.:

1. *Ir putodams sniegs visur į nieką (nieku) pavirto.*
2. *Aš tave paversiu į utėlę (utėle), o save į blusą (blusa).*
3. *Kunigai juos krikštijo į katalikus (katalikais).*

4. *Į ką (kuo) tas žmogus gali pavirsti?*

Kartais prielinksnis *į* rodo ir skaičių arba geriau sakant, skaičių, lig kurio dar kiek tiek trūksta. Tada jį gali pavaduoti ir *apie, arti*, pav.:

1. *Susirinko į tūkstantį (apie, arti) žmonių.*
2. *Sakai daug buvę, — ar bus į šimtą (apie, arti)?*

Kai kurie ryt. aukštaičiai vietoj prielinksnio *į* vartoja einamąjį vidaus vietininką (žiūr. „*vietininkus*“), pav.:

1. *Jau dabar nebetelpa į tą kibirą (tan kibiran).*
2. *Į kovą išjojo (kovon).*
3. *Į ką panašus?*
4. *Mane sužeidė į ranką (rankon).*
5. *Jis nuėjo į (unt) Iždėli, kaimyną (Iždėlin, kaimynan).*

Rašomosios kalbos *į* ryt. aukštaičiai vartoja kitaip: kur *žemaičių* ir *kitų aukštaičių* klausiama kur (kurion vieton) — linkan, linkais (linkui, linkuo), pas, prie, tai rytų aukštaičiai visai ne taip, pav.:

1. Rašo *į* brolių (*pas*).
2. Leidžia prašymą *į* ministerį (*pas*).
3. Eina *į* Keblaičius (*į* vietą, kur tos pavardės šeima gyvena, *į* tos šeimos namus), eina *į* Jonus, pareina *į* tėvus.

4. Einu *in* (*int, unt, un...*) kunigą (kunigop), *in* tvorą; *in* juos, *int* (*in*) juos pridėsiu, eina *in* Telšius.

Šitaip galima sakyti ir rašomojoje kalboje. Mūsų ir Nevėžio upyne yra čia dvejai; *į* ir *pas* vartojami — kaitaliojasi vienodomis teisėmis. Žinoma, ir rašomojoje kalboje tai leistina.

Įkypai; žiūr. „*skersai, įstrižai*“; *черезъ*; *schräg*.

Kapsuose negirdėtas, Suvainiškiuose taip pat. Mūsų upyne nėra: vietoj jo tėra *skersai, pražambiai, per*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: *įstrižai, skersai, per, pražambiai, paužulniai*.

Vietos reikšmę teturi, pav.:

1. Troboje keleivis *įkypai* lovos pavirtęs knarkė.
2. Didžiausias būrys, daugybė... vyrų su juostomis *įkypai* pečių.

Įstrižai, ištrižai, istrižai; žiūr. „*išilgai*“ ir „*įkypai*“.

Kapsuose *ištrižai*. Suvainiškiuose, aplink Panevėžį negirdėti, o Mūsų vidurio upyne nėra: čia — *pražambiai, poskersiai, skersai*.

Eina su galininku (kapsuose); kitur ir su kilmininku.

Vietos reikšmę teturi, pav.:

1. Patiesk čia *įstrižai* šitų lentų (ne skersai), ne išilgai.
2. Medį nupjovė *ištrižai* (ne tiesiog, bet paužulniai).
3. Skepetą sulenkė *ištrižai*.
4. Patiesk lentą *įstrižai* grabę (= griovį).

Kiaurai; cauri; *сквозь*; *durch*.

Kapsuose *kiaurai* nėra, o yra *perdėm*. Suvainiškiuose *kiaurai*. Mūsų upyne yra prieveiksmis *kiaurai, kiauros, kiaurom, kiaurais*, o prielinksnio kaip ir nėra: „*kiaurai* žmogų perlindo kulipka“, sako — „*kiaurai per* žmogų perlindo kulipka“ arba „*žmogų kiaurai* perlindo“. P. Kriaušaičio liet. kl. gramatikoje: „*kiaurai* perlijo mane“ (prieveiksmis). Suvainiškiuose: „kad lindo, tai nulindo *kiaurai lig dugniu*“.

Prielinksnis *perdėm*, kaip jau žinom, rašomojoje kalboje nevartotinas.

Eina su kilmininku. Žemaičiuose yra su kilmininku.

Tai reiškia: *perdėm*, iš vienos pusės *į* kitą (antrą), *per* visą, *pro* visą.

Vietos reikšmė žinoma, pav.:

Saulė *kiaurai* vandens skaitė upės dugne akmenėlius.

Laukė.

Kapsuose, Suvainiškiuose, Mūšos ir Nevėžio upynuose jo nėra. Ir P. Kriaušaitis sako, kad jis labai retai vartojamas. Rygiškių Jonas „linksniuose ir prielinksniuose“ jo daugiau nebeužsimena. Taigi ir rašomojoje kalboje nebepatartinas jis vartoti.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: už, šalia, šaly, prie, šone, krašte, pakrašty.

Vietos reikšmę teturi, pav.:

Pasistatė trobelę *lauke* miesto (= už miesto; ausserhalb).

Lig, ligi; žiūr. „*ik, iki*“; līdz; ante, atque, tenus; до, по; bis, bis dann, gleich.

Daukšiuose (kapsai) *lig, ligi* neturi: tik *iki*. Suvainiškiuose, Anykščiųuose, Mūšos ir Nevėžio upynuose tėra *lig, ligi*. Suvainiškiuose yra dar ir *lik*. Vietomis rytų aukštaičiuose sakoma ir: *lik, liki, lyg*. *Lig* F. Kuršaičio žodyne nėra: tėra *lyg*. Rašomojoje kalboje paprastai *lyg* nėra prielinksnis: juo teina tik *lig*.

Eina su kilmininku; plg. „*ik, iki*“. Mūšos upyne su visais keturiais linksniais (žiūr. „*ik, iki*“). Suvainiškiuose vartojamas su kilmininku ir naudininku.

Lig ir *ligi* pataikom kur vartoti, kad gražiau sakinys skambėtų, pav.: „*lig* arklių reiks paeiti“ ir „*ligi* kelių, *ligi* griovio“. Vadinasi, prieš priebal-

sius paprastai jau mėgstame prie *lig* dar ir *i* pridėti („*ligi*“), o prieš balsius — tinka ir trumpoji prielinksnio forma („*lig*“).

Reikšmių atžvilgiu žiūr. „*ik, iki*“.

Šičia, matysim, bus *lig* ne prielinksnis, betrieveiksmis prie veiksmažodžių, būdvardžių, visokių linksnių ir kitųrieveiksmių, pav.:

1. Aš čion pasilikau *iki* saulei nusileidus.
2. Aš jau *lig* laiku (zeitig) jį paspendžiau (aš jau laiku jį paspendžiau).
3. Būtumei verčiau *lig* maža nusprogusi.
4. Tą vaiką *lig* mažą tėvai susargino.
5. Lietuviškai jie nemoka: juos *ligi* vaikus atsiėmė brolis Berlynan.
6. Pasilik *iki* tol (bis dann).
7. Kaip suniko šunes, *lig* pat čia vijosi.
8. Nesidžiauk *ligi* nenušovęs.
9. Tylėk *ligi* gerumu (: lyg su gerumu).

Pastebėta (pav., Mūšos ir Nevėžio upynuose, Suvainiškiuose), kad tarmėse kaip tik su viena skaitos linksniu prielinksnis *lig, ligi* eina, tai dažniausiai tas linksnis — *įnagininkas* ar *naudininkas*: „*iki* vakarienei; *lig* vakariene, *lig* piet, *lig* galva, galvai; nueik *lig* pievai ir grįžk atgalio, nueik *lig* Prancišium (bet: „*lig* jais“), kad lindau, tai nulindau kiaurai *lig* dugniu“, — o kaip tik su daugiskaitos — tai dažniausiai *kilmininkas*: „*ligi* kelių, pietų, kaklių, kalnų, artojų; *lig* užgavėnių būsiu“.

Link, linkaĩ; uz; versus; по направлению; warts, nach.

Kapsuose *linkai* nėra. Mūšos upyne *link* ir kitų to prielinksnio varijantų nėra: čia jį pavaduoja prielinksniai *ant, į*. Aukštaičių rytiečių yra: *link, linkui, linkan, linkais*; Prūsuose *linkai*; Žemaičiai turi *linkuo*.

Eina su kilmininku. *Link* yra ir pasturdėlis, vartojamas dažniausiai prie kilmininko, turinčio prielinksnį *ant*. Kartais jis ir vienas, be *ant*, pavartojamas, o rytų aukštaičiuose jis eina net ir su einamuoju vidaus vietininku.

Vietos reikšmę teturi, žiūr. „*antlink*“, pav.:

1. Eina Kelmės *linkuo*, Telšių *linkuo*.
2. Eina *ant* Trakų *linkais* (į Trakų pusę, Trakų tiesumu).

3. Eina *ant* Kalvarijos *linkuo*.

4. Kyla dangun *linkai*, eina šiaurėn linkai.

Šiaipjau dažniausiai sakoma:

1. Eina į Kelmės, Telšių pusę, *ant* Kelmės...
2. Kyla į dangų, aukštyn.
3. Eina į šiaurę, *ant* šiaurės.

Netoli; netāl; около, невадалекъ; unweit, nahe.

Kapsų *netoli*. Mūšos upyne yra *netol, netolies* ir kartais kiti pasako dar *netolios*. Žemaičių yra *netol, netolie*. Suvainiškiuose tėra *netol*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: arti, čia, čia pat, tuojau; plg. „*arti*“ ir „*nuo*“.

Vietos reikšmė — parodo, kad kiek tolimo ar artumo yra veiksmas prie daikto, išreikšto kilmininku, pav.:

1. *Netoli* kelio stovėjo troba.
2. Saulė jau *netol* laidos (žem. „netolie laidos“).
3. *Netol* to.
4. Jie paprastai paguldo jį *netoli* tvoros po medžiu.
5. *Netoli* namų buvau parėjęs, bet vėl sugrižau.
6. *Netol* miško, namų.

Mūšos upyne ir kitur (pav., Suvainiškiuose) labai dažnai tą prielinksnį *netol* paverčia *prieveiksmiu* ir prie jo prikergia prielinksnį *nuo*, pav.:

1. *Netol nuo* namų nuvažiavo.
2. *Netol nuo* klojimo karveliai bėgiojo.
3. Ir šuva pasiliko *netol nuo* namų.

Nuo; no; a, ab, abs; съ, отъ; von.

Kapsuose *no*, Suvainiškiuose *no*, Mūšos upyne yra *no*, į rytus nuo Mūšos *nu* ir galima išgirsti *na*. Yra Lietuvoj vietomis ir *nuog*. Žemaičių *nū*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: traukiantis, atšokstant, vengiant, atimant...; dėl; iš; apie; plg. „*netoli*“ („*netoli nuo*“).

Vietos reikšmę galim vadinti „*at(si)skiriamąją*“ arba „*nutolstamąją*“. Ji stačiai priešinga prielinksnio *prie* vietos reikšmei (daiktas, pažymėtas

daiktavardžiu, yra *išeinamoji* gairė, o prie prielinksnio *prie* — galutinė, arba siekiamoji, gairė), pav.:

1. Laivas *nuo* kranto plaukia.
2. Visi atsikėlė *nuo* stalo.
3. Visą mėsą *nuo* kaulo nuvalgė.
4. Obuolys *nuo* obels netoli terieda.
5. Čia ramus vėjelis *nuo* žolynų pūtė.
6. Vanduo bėga *nuo* kalno.
7. Jis jau ir *nuo* visų šalinasi.
8. Vis *nuo* savęs negali atsisakyti.
9. Nebegali *nuo* gėrimo susitūrėti.

Vietos reikšmės atžvilgiu prielinksnis *nuo* rodo ir vieną *išeinamąją* gairę, be kokio nuolatinio tolumo, pav.:

1. Ir *nuo* manęs jam pranešk.
2. Atiduok jam ir *nuo* manęs labų dienų.
3. *Nuo* (iš) širdies aš sakau.
4. Ar *nuo* (iš) teisybės kalbi?
5. Tai dabar *nuo* pikto (iš piktumo, piktuoju) kalba.

Laiko reikšmė visiškai analogiška su vietos reikšme: prielinksnis rodo, kad laikas, pažymėtas daiktavardžiu, yra *pradėtinis* veiksmo momentas, pav.:

1. *Nuo* (iš) mažų dienelių augom be tėvelių.
2. Aš nebuvo ten *nuo* pereitų metų.
3. *Nuo* ryto lig vakaro prasivalchiojom po miestą.
4. *Nuo* vidurnakčio kilo ugnelė.
5. Gieda lakštingala vėlai ir *nuo* ryto.

Priežasties reikšmė — prielinksnis parodo priežastį, kas dėl ko kaip pasidaro; plg. „*dėl*“ ir „*iš*“; pav.:

1. Pusė kaimo *nuo* (dėl) ugnelės žuvo.
2. Dezdemoną *nuo* Otelo rankos žuvo.
3. Skamba miškas *nuo* dainelių.
4. Veideliai *nuo* vėjo pabalę.
5. Sirgo *nuo* (dėl, iš) persivalgymo.
6. *Nuo* ko (dėl ko, kodėl) raudonas tavo veidelis?
7. *Nuo* rugienų tiek kojos subadytos.
8. Dabar jau ji *nuo* visa ko serga.
9. Ponia žiūri į medžių šakas, nusvirusias *nuo* sunkumo vaisių.
10. Jis apsirgo *nuo* degtinės.

Būdo reikšmė — tik pusprieveiksminiuose posakiuose, pav.:

1. *Nuo* (iš) širdies aš sakau.
2. Čia jo *nuo* (iš) teisybės pasakyta.

Prieveiksmis *nuo* vartojamas ir su veiksmazodžiais *gydyti, išgydyti*, pav.:

1. Tomis žolėmis *nuo* džiovos gydė.
2. Jų lapais *nuo* ligų gydė žmones.
3. Jo *nuo* raupų nebeišgydė.

Prielinksnis *nuo* atskirties kilmininką pavaduoja, pav.:

1. Mėnuo *saulužės* (nuo s.) atsiskyrė.
2. Aš jums nedovanosiu, kas tėvo paliko (galima ir: *nuo* tėvo, *po* tėvo).

Prielinksnis *nuo* parodo asmenį, kurio ko *klausia, prašo*, iš kurio ko *laukia, ką girdi, perka, gauna, ima*, nuo kurio *saugo, saugosi, bėga, muša* ir tt., pav.:

1. Ko tu *nuo* (iš) manęs nori?
2. Ko galim *nuo* (iš) jo mokytis?
3. Ar *nuo* (iš) jo išprašysi?
4. Visko *nuo* (iš) jų galima gauti.

M a t o reikšmę prielinksnis *nuo* rodo, pav.:

1. Šalia jo sukrauta sūrių malka ir krepšas, gal *nuo* poros pūrų meto, kiaušinių pridėtas (krepšas gal poros p. meto...).

2. Prikirtom kopūstų *nuo* galvos didumo (tokių, kaip galva didumo).

D i s t a n c i j ą, arba t a r p ą, irgi rodo, pav.:

1. Žadėjo stuomenį *nuo* nosies ligi lūpos (tokį ilgumo).

2. *Nuo* tų durų lig tų durų — už krosnies nevalni (neleidžiama, negalima, užginta, uždrausta).

3. Jis (kelias) eina *nuo* palaukės.

Nuo labai gali kaitaliotis arba pasivaduoti su *iš*, pav.:

1. *Nuo* (iš) jo vakar laišką turėjau.
2. Ar čia pasaka ar *nuo* (iš) teisybės buvo?
3. *Nuo* (iš) tos ligos išgydė.
4. *Nuo* jos (iš jos, *jai*) viską atėmė.
5. *Nuo* jo (iš jo, *jam*) pinigų pavogė.
6. Atimk dabar *nuo* jo (iš jo), kad nori!

7. Aš pinigų *nuo* (iš) jo gavau; sunku *nuo* (iš) jo išgauti.

8. *Nuo* (iš) jo pinigų gavau pasiskolyti.

Rodo ir kilnę, ar kilimą, pav.:

1. *Nuo* (iš) kur tamsta esi kilęs?
2. Dabar žmonės *nuo* miesto bėga (kilę iš miesto).

Prielinksnis *nuo* gali pranykti, ir tada jau *veiksmazodis eina su linksniu* (čia tas veiksmazodis — *atsikratyti, nusikratyti*), pav.:

1. Šią naktį akių nesudėjau, negaliu *atsikratyti nuo* snaudulio (*snauduliu atsikratyti*).

2. Dėl ko tu *neatsikratai nuo* tų palkusų (ištvirkėlių, išdykėlių...), paleistuvių (*neatsikratai jų*)?

3. Ponaitis, norėdamas *nusikratyti nuo* gėrimo, ėmė neraginas kiaušius mušti (*nusikratyti gėrimu*).

4. Dar *nenusikračiau nuo* bėdos (*bėdos nenusikračiau*).

Pāgal; žiūr. „*paliai*“; pēc; secundum; возлѣ; gēmäss, nach, zufolge; lenk. podług.

Kapsuose *pagal* nėra. Mūšos upyne tik *pagal* vartoja. Suvainiškiuose *pagal* tevartoja maždaug prielinksnio *valug* reikšme (pav.: „pagal tamstą, taip išeina“).

Eina su *galininku*; taip pat Prūsų žemėje, rytų aukštaičiuose ir Mūšos vidurio bei Panevėžio srityse. Žemaičiai ir jų kaimynai aukštaičiai siauru rėžiu tevartoja jį su *kilmininku* ir net su *įnagininku*

[pagal tvoros; katalikai nakti pagal (nakčia pagal, naktimi pagal) palaidojo].

Tai reiškia: paliai, šalia, šaly, šone, greta; vietininkas gali pavaduoti; ties, prie, anot; plg. „anot“, „paliai“, „pasak“, „sulig“ ir „valig“. Pagal retai kada teatstoja *sulig* ir *valig*. Taip pat *pagal*, rodos, ne tas pats, kas *paliai* ir jų vartojimo atžvilgiu.

Vietos reikšmė vyraujanti — ir rodo, kad šalia ar prie ko kas yra ar bus, pav.:

1. Vis po porį, vis po porį, tik aš vienas *pagal* sienas.

2. Jau *pagal* pakluonę atsiarė.

3. Atsiginė *pagal* pamiškę ganyti.

4. Kotas nulūžo *pagal* patį kirvį.

Kitos visos reikšmės antrininkės.

Čia *pagal*, kur kiti pasakytų su *valig*, rodo tam tikrą lyginimą, pav.:

1. *Pagal* (valig ko) savo metus jis gerokai paugęs.

2. *Pagal* (valig ko) mane tai vis tiek.

3. *Pagal* (valig ko, iš ko) ganyklą mano karvė turėtų daugiau pieno duoti.

4. *Pagal* (valig ko) žmogų ir kalba.

5. *Pagal* (valig ko) mane ne taip turėtų būti.

Vietomis (Prūsiose) prielinksnis *pagal* vartojamas ir vietoj įprastinio prielinksnio *po* arba *paskui*, pav.:

Razbaininkai (galvažudžiai) pareina viens *pagal* kitą (tuoj po vienas kito, beveik kartu) ir sako: „Čia žmogena (žmogiena) smird...“

Žemaitybės, kur prielinksnis *pagal* eina tik su *įnagininku*, pav.:

1. Ar suvažinėsi *nakčia pagal* į Kauną (naktį išvažiuosi į Kauną ir tą pat naktį sugrįši iš Kauno)?

2. Balta miglėle tyliai *pagal žeme* storą rasą klojo.

3. Katalikai *nakti pagal* (nakčia pagal, naktimi pagal) palaidojo.

4. Ėjo *kalnais pagal*.

5. Jį nuvežė laivu *jūra pagal*.

6. Ne arė, tik arklą vilko *pagal žeme*.

Paliai; gar; iuxta; žiūr. „*pagal*“.

Kapsuose *palė*, Suvainiškiuose *palei**). Mūšos upyne *paliai* nėra: tą prielinksni čia atstoja prielinksnis *pagal*. Rytų aukštaičiai tą *paliai* vartoja plačiai. F. Kuršaičio žodynas *paliai* neturi.

Eina su *galininku*; taip yra ir kapsuose. Rytų aukštaičiuose (pav., Suvainiškiuose) eina jis su *įnagininku*.

Tai reiškia: pagal, per, prie, ties, šalia, šaly; plg. „*pagal*“.

Vietos reikšmę teturi — ir analogišką su prielinksnio *pagal* vietos reikšme, pav.:

*) Rašyba: dėliai, paliai, vėliai, aliai ir kolei, tolei, šiolei, jogei.

1. Tiesiai *paliai* daržais lėkė namo (tiesiog per daržus).

2. *Paliai* suolą nupuolė.

3. *Paliai* (pagal) ežerą buvau nuginęs.

4. Stok *paliai* (pagal, prie, šalia) mane.

5. Jis ėjo ir nuėjo *paliai* miškais, *paliai* laukais.

Par; nevertotinas; plg. „*pas*“

Tas prielinksnis *par* tėra tik rytiečių aukštaičių pramonė. Mūšos ir Nevėžio srityse tėra jo vietoj tik *pas* ar kaip kitaip. Daugiau niekur kitur jo Lietuvoj nevartoja. Visur kitur jam atliepia prielinksnis *pas*, klausiant *kame?* Jo vartojamoji sritis labai plati; žiūr. „*až*“. Raštuose ir kalboje jis nevertotinas.

Kiti lietuviai (ne patys rytiečiai aukštaičiai) prielinksni *par* tik priešdėlio vietoj bevartoja tokiuose veiksmažodžiuose ar daiktavardžiuose: *pareiti*, *parvažiuoti*, *parbėgti* (nach Hause kommen...), *parėjimas*, *parbėgimas*, *parvažiavimas*, kurie net ir kirčio vieta žody skiriasi nuo *perbėgti*, *pereiti* (durch-, über-gehen...), *pervaziuoti*, *perbėgimas*, *perėjimas*, *pervaziavimas*; žiūr. „*priešdėlius*“ ir „*per*“.

Eina su galininku.

Tai reiškia: *i*, *pas*, *prie*.

Reikšmių atžvilgiu žiūr. „*pas*“, pav.:

1. Stovėjau *par* tvorą, *par* ežerą (*pas*).

2. Kalytė, stovėdama *par* vartus, kiauksėjo (*pas*, *prie*, *ties*).

3. Kolei mylėjo, *par* sau (ir „*pas savi*“, *pas save*, *savo namuos*) turėjo; kai nemylėjo, lauku lydėjo (*pas*).

4. Arklį pasistačiau *par* zakristijoną, botagą *par* vargoninką, aš pats nuėjau *par* kunigą (*pas*).

5. Mano brolis *par* kaimyną, *par* mum (*pas mus*).

6. Gaidienė, apklosčiusi *par* krosnį miegantį piemenuką, išėjo prie ugnies (*pas*).

Pas; *pie*; *ad*, *apud*; *y*, *возлѣ*; *bei*, *bei an*, *in unmittelbarer Nähe*, *ohne Rücksicht*.

Kapsuose *pas*, Mūšos upyne *pas*. Pačių rytų aukštaičių yra ir *pas* (Mūšos ir Nevėžio upynai ir, *rodos*, *dzūkai*) ir daugiausia *par* (*kame?*, *wo?*) (žiūr. „*par*“) arba stačiai esamasis ir einamasis pašalio vietininkai („*kunigiep*, *-op*“). Klausdami *kur?*, visi rytų aukštaičiai vartoja prielinksni *i* (Mūšos ir Nevėžio upynuose sako ir *i* ir *pas*); plg. *i*: „*einu in* (int, un, unt) *Oną*, *in* *kunigą* (*kunigop*), *in* *trobą*, *in* *juos*, *in* *jas*), *int* (in) *juos*, *eina in* (un) *Telšius*“. Toks pasakymas, kaip „*einu pas kunigą*“, rytiečių senesnis už „*eisiu i kunigą*“.

Eina su galininku; taip pat ir kapsuose, rytiečiuose aukštaičiuose (Suvainiškiei), Mūšos vidurio ir Nevėžio vidurio upynuose. Tik Žemaičiuose ir kur-ne-kur jų kaimynuose aukštaičiuose eina su kilmininku („*eisiu pas kunigo*, *trobos*, *direktoriaus*“).

Tai reiškia: *i*, *prie*; *ties*; dažnai ir vietininkas pavaduoja: jo vietoj einamąjį pašalio vietininką galim pasakyti; plg. „*par*“ ir žiūr. „*i*“.

Vietos reikšmė rodo, kas kur arti yra ar bus, pav.:

1. Pasilik *pas* mane (*žem.* pas manęs); eikš *pas* mane (*žem.* pas manęs, *ryt.* į mane, „in mani, un mani, un man...“).

2. *Pas* Baltaragį (B-gio m-kės, B-gio namuose, B-giuos) mergikės sukos apie pusrytį ir apyvoką.

3. Nueik *pas* Pakeliūną (ir į P-ną) mielių.

4. *Pas* tėvus augom ketvertas vaikų.

5. Aš *pas* savo motinėle, kaip rožė žydėjau.

6. Jau *pas* (ties, prie) Pašilio kalną aria.

7. Užeik *pas* mane.

8. *Pas* daktarą nuvažiuok.

L a i k o reikšmės nėra.

N u o s a v y b ė s reikšmės nėra, ir todėl negalim sakyti: „pas mane protas sveikas, pas jį rankos atšalę, pas mane parašyta“, bet „mano (man) protas sveikas, jo (jam) rankos atšalę, mano parašyta“.

P. S. „Užbėgęs *atsisveikintų* pas Janulius rado Dėdelė visus keturius brolius besėdinčius už stalo. = užbėgo *atsisveikinti* į Janulius (Ryg. Jonas pažymi: „Sugretinimas čia *siekinio* su prielinksniu *pas*, rodos, visai netinka *rytų* aukštaičių kalbai“).

Pāsak; plg. „*anot*“.

Kapsuose *pasak*. Suvainiškiuose nėra. Mūšos upyne ir aplink Panevėžį jo nė padujos nėra — tik prielinksnis *anot*, arba *valog*, dar *pagal*. Todėl neuostabu, kad, šiaip ar taip, ne tik mokiniai, bet ir kiti mokytojai ne ką moka jo vartoti.

Eina su kilmininku.

Kamantausko „barbarizmų žodynėly“ prielinksnio *pasak* nėra. Tai reiškia: pasakoja, praneša, skelbia, rašo. Prielinksnis naujybinis, pasidaręs iš *pasako* ar *pasakant* („pasakyti, -oti“). Vartojimo reikalui plg. „*anot*“, „*pagal*“, „*sulig*“ ir „*valig*“. Sudaro tas *pasak* įterptinius sakinius, kaip ir *anot*, išskiriamus paprastai kableliais. Daukšiuose (kapsai) *pasak* ir *anot* maža kuo skiriasi. Pirmiau niekas jokių laikraščių neskaitydavęs, ir tas *pasak* vis tiek buvęs čia kapsuose. Taigi, *pasak* istorija ir ribos dar nebaigtos aiškinti.

Žinios, skelbiamos, pranešamos, bylojamos, pasakomos... raštu, palydimos mūsų kalbos sakiniuose prielinksnio *pasak*, ne *anot*, pav.:

1. Jūroje dabar, *pasak* laikraščių pranešimo (kaip laikraščiai praneša), pavojinga plaukyti.

2. *Pasak* laikraščio, ir Gudai norį dėtis su Lietuviais.

3. Ir Petras, *pasak* jo, nieko priešingo neturėsias.

4. *Pasak* Jono (ir *anot*...), jam tik dantis išdaužyt, ir tiek.

5. *Anot* (*pasak*) tėvo, nieko iš jo nebus.

P. S. Iš kai kurių sakinių matom, kad tas prielinksnis *pasak* gana penklu kartais vartoti, nes kitam tikrai atrodo, kad lengvai jį gali pavaduoti ir prielinksnis *anot*.

Pāskui; pēs; post; послѣ, вслѣдъ; nach, nachdem, nachher, vom Ort hinterher.

Kapsuose *pāskui*; *paskum* — nėra prieveiksmio, o yra tik *paskuī*. Suvainiškiuose yra *paskum*. Mūšos upyne tėra *pask* (būtų rašomojoje kalboje *paskū arba *paskuī arba *paskom* (raš. kl. būtų *paskuī*). Čia prielinksnis nuo prieveiksmio tarimo atžvilgiu niekuo nebesiskiria. Žemaičių yra *paskui* ir *paskuo*.

Eina su galininku; taip pat ir kapsuose, rytų aukštaičiuose ir Mūšos vidurio bei Nevėžio vidurio upynuose. Žemaičiuose ir jų kaimynuose aukštaičiuose eina su kilmininku.

Tai reiškia: iš paskos, pridurma, -ais, -om, užpakaly, iš užpakalio, įkandin, sekant, pasiliekanč.

Prieviksmio *paskui* kirtis žodžio gale, o prielinksnio — vietomis gauna kirtį ant pirmojo skiemens. Taip dabar ir rašomojoje kalboje. Prieviksmis *paskum* turi kirtį šakny raš. kalboje vartojant.

Vietos reikšmę teturi, pav.:

1. Jis eis *paskui* mane (žem. *paskuo* manęs).
2. *Paskuo* jo styrino karvės.
3. Vaikai *pask* (*paskum*) motiną bėga.
4. *Paskum* ratus sekiojo ir kumeliukas.
5. Eik *paskui* mane.
6. *Paskui* save šunį vedėsi.
7. Eik *paskum* man (mane).

Per; par; per, trans; черезъ, сквозь; über, hinüber, durch, während, mehr als, hin-

Kapsuose *per*. Mūšos ir Nevėžio upynuose ištariamas *par*. Taigi tas *par* reikia skirti nuo rytų

aukštaičių *par* („*pas*“); žiūr. „*par*“. Suvainiškiuose *par*. Žemaičiuose priešdėlis *per* — eina *par-*, pav.: „párvažiuok“. Suvalkiečiai ir Prūsų lietuviai turi priešdėlį *par-* (be kirčio), bet neturi prielinksnio *par*, o kai kurie rytiečiai turi priešdėlį *per-*, bet neturi prielinksnio *per*. Kauniečių tik prielinksnis *par*. Betgi kai kurie rytų aukštaičiai turi ir *par* ir *per* priešdėlius, pav.: pervažiuoti, pereiti (ne: parvažiuoti, pareiti).

Eina su galininku.

Vietos reikšmė — prielinksnis rodo, kad vieta, išreikšta galininku, yra tiktai *sritis* (ir labai dažnai trukdančioji *sritis*), kurioje veiksmas vyksta, ir kokio aiškaus krypties punkto paprastai nenurodo, pav.:

1. Teka saulelė *per* beržynėlį, *per* žalią girelę.
2. Kam važiuoti *per* vartus (per perverstus, gulinčius vartus)?
3. *Per* griovį peršoko.
4. Eina *per* mišką, pievą, lauką.
5. Perkišk lazda *per* kibirą (kibiro pasaitą).
6. Perbrido *per* upę.

Vietos reikšmę dar turi ir tada, kai eina su veiksmožiais, susijusiais su smogimo, užgavimo ideja, pav.:

1. Kam sudavei jam *per* galvą?
2. Trinktelėjo kumščiu *per* stalą.
3. Spraktelėjo (sprakšiu) *per* kaktą.
4. Kad davė jam *per* galvą.

Laiko reikšmė — prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta tuo pačiu laikotarpiu, kur išreikštas galininku, pav.:

1. *Per* dienų dienas jis sėdi namie.
2. Tėvas *per* dieną nedaug teūždirbdavo.
3. Ką *per* žiemą valgysit?
4. Buvo atvažiavęs *per* Kalėdas.
5. *Per* visą dieną dirbo.
6. *Per* trejus metus nieko nepadarysi.
7. *Per* du mėnesius kasdien turėdavo būti pas gydytoją.

8. *Per* dieną po penkias pamokas išmoksta.
9. *Per* kokią dieną kitą ir atvažiuok.

Priežasties reikšmė — kur parodoma, kas dėl ko atsitinka, pasidaro, esti ir tt.; plg. „dėl“ ir iš. pav.:

1. *Per* tave taip negerai nutiko.
2. Aš jo *per* tvorą nemačiau (tvora man kliudė).
3. Ta merga *per* žodį (man žodžio tereikėjo) būtų už mane tekėjusi.
4. *Per* gerus žmones nepražūsi.
5. *Per* Dievo malonę tik gausim.

Per žymi aukščiausią laipsnį prie aukštesnio laipsnio, pav.:

1. Gražiai auga našlaitėlė *per* (iš, už) visas skaistesnė.
2. Ji *per* (iš, už) visus gražiau padainuoja.

Matome, kad prielinksnis *per* kaitaliojasi su prielinksniu už, pav.:

1. *Per* (už) ugnelę didesnės nelaimės nēr.
2. *Per* (už) pavasarį nēr gražesnio meto.
3. Nēr mėsos *per* kiaulieną (geresnės už kiaulieną).
4. *Per* (už) senąjį bernioką geresnio nebepasimsamdy.

Prielinksni *per* gali pavaduoti įnagininkas arba prieveiksmis vietoj, pav.:

1. Jis buvo tenai *per* berną (už b., bernu, vietoj berno, ten bernavo).
2. Nušovė ją *per* gegužėlę (vietoje g., gegužele palaikę).
3. *Per* piemenį trejus metus išbuvau (už p., piemeniu, išpiemenavau).
4. Leido *per* kunigą (kunigu), išėjo *per* ubagą (ubagu; elgeta).

5. Laiko *per* (už, vietoje) tiesą.
6. Jis tat priėmė *per* (už) gera.
7. Lapė guli ant kelio *per* nusprogusią.
8. Neparduosi katino *per* kiškį.
9. Kas tas *per* darbas, kalba, žmogus?

Prielinksnis *per* reiškia ir veiksmo būdą, pav.:

1. Jis *per* nosį kalba.
2. *Per* miegus šneka.
3. *Per* ašaras juokiasi.
4. *Per* akis meluoja.
5. Girdžiu girdžiu *per* miegelį gegutės balselį.

Per rodo ir santykį tarp dviejų dalykų arba veikėjų, pav.:

1. *Per* mane tu gali daryti ką nori.
2. Jis *per* tave tik išsigelbėjo.

Per reiškia ir matą — vietos ar laiko, pav.:

1. Kepurė *per* didelė.
2. Kas *per* daug, tas *per* daug.
3. *Per* aštuonias valandas žmogui daugiau nereik miegoti.

Per pažymi ir tai, kad vienas daiktas arba veiksmas vyksta liedamas kitus daiktus, išreikštus galininku, pav.:

1. Yra pavargėlių, kurie beidami *per* bažnyčias daug pinigų prisirenka.
2. Ėjo *per* žmones (nuo vieno prie kito).

Prielinksnis per sakiny *dvejopai* rašomas: su vienais žodžiais drauge, su kitais atskirai. Jis su veiksmažodžiais rašomas drauge ir atskirai, su būdvardžiais eina skyrium, nes būdvardis turi skirtingos reikšmės kitiems žodžiams. Surieveiksmiais irgi skyrium rašom, berieveiksmio *daug*, kurs *dvejopai* eina. Jei prielinksni *per* sakiny galim pasakyti ir be *daug*, tai jie (*per* ir *daug*) sujungiami, jei prielinksnis *per* vienas negalimas, vienas nepatogu vartoti, t. y., jei katras jų atskirai ką vis reiškia, — rašome skyrium; pav.:

1. Kas jis *per* žmogus?
2. „Pervažiavimas“ ir „parvažiavimas“ — atskirų reikšmių žodžiai.

3. Jis buvo *ne per daug* geras.
4. *Ne per daug* gudriu žmogumi jį turi (laiko).
5. Jis *ne per daug* dirba.
6. *Ne per daug*, tai *ne per daug* davė, bet vis tiek davė.
7. Jis *per didelis* darbininkas.
8. *Per didelis* vargas su tokiais prasidėti.

Šnektose ir inteligentų raštuose nukrypimų susitinkam. Čia bus pavyzdžių, kur liudys, kad *pro* ir *per* jaukiami, neskiriami, pav.:

1. Žmonės... žiūrėjo *per* (pro!) langus vidun ir visi šaipėsi.
2. *Per* (pro!) vartus išvažiavo.
3. *Per* (pro!) užpakalines duris išėjo.
4. Žiūri *per* (pro!) tvorą.
5. *Per* (pro!) skylę išlindau.
6. *Per* (pro!) langą žiūrėjo.
7. Išsijok *per* sietą.

P. S. Kapsai vartoja *per tai*, Mūšos upyne — *per tat, dėl to, todėl*. Ramygaloj *dėl tai*, pav.: „nususilenkė jam, *per tai* (per tat, dėl to, todėl) ir negavo, ko norėjo“.

Pėrdėm; žiūr. „*kiaurai*“.

Kapsai turi *perdėm* vietoj prielinksnio *kiaurai*. Prielinksnis *perdėm* tebevartojamas tik Suvalkų žemėje. Kiti sako dar *pėrdėm*.

Eina su galininku.

Šiaipjau dažniau eina kaiprieveiksmis, pav.:

1. Perpjavė pirštą *perdėm* (iki kaulo).
2. Kulka perlindo *perdėm* (на сквозь).
3. Pradėjo iš galo pjauti ir *perdėm* nupjavė visą pievą.

Pirm, *pirmà*; pirms, priekš; ante; впереди; vor, bevor.

Kapsuose yra *pirma*, o *pirm* nėra. *Pirm* vartojamas Mūšos upyne, panemuny, Žemaičiuose (ir Žemaitės), Duonelaičio (M. Lietuvoje). Rytiečių aukštaičių, kaip ir kapsų (Anykščiai, Suvainiškiei), yra *pirma*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: pirmiau už, priešaky, anksčiau, prieš, priešais, akyse; žiūr. „*prieš*“.

Vietos reikšmė rodo, kad veiksmas vyksta priešingai „*paskui*“ išreikštam veiksmui, pav.:

1. Eik *pirma* manęs.
2. Jis atbėgo *pirma* manęs, Petro.
3. Trečias (trč. policistas) nutvėręs už apikaklės stūmė jį *pirm* savęs.
4. Eik *pirma* manęs.
5. Jis *pirma* jo išėjo.

Laiko reikšmė analogiška su vietos reikšme, pav.:

1. Jonas čia buvo *pirm* jo (pirmiau už jį).
2. Jis *pirma* jo išėjo.
3. Jis kelias *pirm* aušros (vor dem Tagesanbruche; prieš aušrą).
4. Negirk *pirm* ryto (be ryto, prieš rytą) mergą ir *pirm* vakaro (be v., prieš v.) dieną.

5. Aš *pirma* tavęs (früher als du; prieš tave, anksčiau už tave) baigiau darbą.

6. Atsitiko *pirm* trijų savaičių (vor drei Wochen; prieš...).

7. Tą darbą *pirm* visko (prieš viską) padaryk.

8. *Pirm* tavęs nubėgo (pirmiau už tave, anksčiau..., prieš...).

P. S. „*Prieš* mušamas rėk“ — to sakinio nepasakysim taip: „*pirma* mušamas rėk“. Čia *prieš* yrarieveiksmis ir vartojamas dalyviniuose (esamojo laiko) posakiuose. To *prieš*rieveiksmio čiarieveiksmis *pirma* negali atstoti, o kitur — lengvai atstoja, pav.: „*pirma* čia visai kitaip buvo“.

Po; pės; sub, infra; послѣ, по, подъ; unter, nach, darnach, durch.

Kapsuose *po*, Mūšos upyne *po*, Suvainiškiuose *po*.

Eina su kilmininku, galininku, naudininku ir įnagininku. Kapsuose yra su kilmininku, galininku, naudininku ir įnagininku; Suvainiškiuose taip pat. Mūšos upyne jis eina irgi su visais keturiais linksniais, tik dažnesni kilmininkas, galininkas ir įnagininkas. Žemaičiai vartoja su kilmininku ir galininku.

Vietos reikšmė. Prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta paviršiuje daikto, atsidūrusio *galininke*, bet ne visame paviršiuje, o tik atskiruose jo punktuose, atskirose vietose, arba, daugių daugiausia, ne *vienu laiku* visame paviršiuje, pav.:

1. Nereikia vaikščioti *po* pievą, *po* rasą.
2. Kam taip *po* lovą šnarinėji (verties, ieškai)?
3. Mėšlą *po* lauką išvežiojo ir išmėtė.
4. *Po* sniegą braidžioja.
5. *Po* balą braidžioja.
6. Jis valkiojas *po* visą pasaulį.
7. Nardos, kaip žuvis *po* vandenį.
8. Vakar čia *po* girią, *po* lauką daugybė žmonių vaikštinėjo.

Veiksmas nukreiptas į *plotą* ar į *vietą*, išreikšta daugiausia į *n a g i n i n k u*, arba vyksta plote, esančiame *apačioj* daikto, pažymėto daiktavardžiu (ar kitu koku vardu), ir tuo pačiu metu jo apatinės plokštumos rajone, pav.:

1. *Po* stiklinės dugnu adata stovėjo.
2. *Po* debesimis debesėliai plauko.
3. *Po* suolu pakišo.
4. *Po* puodu pavožė.
5. *Po* stogu pabėgo.
6. *Po* lašais palindo.
7. *Po* stalu palindo ir žiūri.
8. *Po* (unter) puodu pasivožęs pačios nerasi.
9. Atėjo žmogelis pasibrukęs *po* pažasties (po p-tės) ryšuliuką.
10. *Po* kojų, -om pamynė.
11. Pakišk *po* galvų.
12. Guli kas *po* galvų.
13. *Po* žemelių jau tėvas motina.
14. *Po* kojų nesimaišyk.

Parodo *periodiškai* pasikartojantį veiksmą, susijusį su kiekiu arba būdo sąvokomis, pav.:

1. Lesinėjo *po* grūdėlių.
2. Gaudavo *po* penkis litus per dieną.
3. Išmeskim *po* burnelę.
4. *Po* vieną visus surankiojo.

Laiko reikšmė — kur prielinksnis žymi, kas buvo ar bus vėliau, paskui, po kurio laiko, meto ar įvykio, pav.:

1. *Po* pamokslo visi žmonės virto iš bažnyčios.
2. Tuo *po* jo atvažiavimo taip atsitiko.
3. *Po* mėnesio kito ir pavasaris.
4. *Po* viso ko, *po* sumos (ir *po* visam, *po* sumai) išėjo visi iš bažnyčios.
5. Ir jis žadėjo parvažiuoti *po* trijų dienų, *po* dvejų metų.
6. *Po* pietų (popiet) šaukštai.
7. Kas bus *po* tavo galvos (tau mirus)?
8. *Po* laiku grybos rauti.
9. Jau ir *po* šv. Jonui.
10. Trečioje dienoje *po* vaiko gimimu jau motina vaikštinėjo.
11. Diena *po* dienos taip ir bėga.
12. *Po* mišių parėjo.
13. *Po* laiku atvažiavai.

Prielinksnis *po* žymi tą sąvoką, iš kurios arba tuoju *po* (už) kurios kas atsitinka, pav.:

1. Nevažiuokit šaly kelio krūvoj, bet vienas *po* (paskui) kito.

2. Žodis *po* žodžio ir įsikalbėjom.
3. Diena *po* dienos taip ir bėga.
4. Eikit *po* kits kito (*po* vienas kito) laukan.

Dalinės reikšmės sąvokoje *po* dalyvauja ir paprastai su *skaitvardžiais* eina, pav.:

1. Vilkas *po* vieną avelę vis papjaudavo.
2. *Po* didelį gabalą mėsos duodavo.
3. Jie ėjo *po* vieną, *po* du, *po* tris.
4. Jie gavo kiekvienas *po* skatiką.
5. Vyrai parsinešė iš jų *po* kepalą duonos.

Prielinksnis *po* rodo ir *luomo* arba *padėjimo* laipsnį, pav.:

1. *Po* Dievo aš mylėjau labiau savo tėvus.
2. *Po* tavęs daugiau man niekas nebemiela.

Su *naudininku* prielinksnis *po* retai vartojamas, betgi vartojamas ir ypačiai vienaskaitoje, pav.:

1. Jau *po* šv. Petriui.
2. *Po* vakarienei visi susėdo pasakų sakyti.
3. *Po* sumai skambina.
4. *Po kam* parduodat javus?
5. Susimušė, ir *po visam* baliui.
6. *Po kam* parduodat, prašai?

Betgi ir daugiau laisvių prof. K. Būga duodavo: jis leisdavo vartoti raštuose ir šitokius gyvosios kalbos posakius, kuriuos ir mes rašomoje kalboje juk galim išdrįsti vartoti, pav.:

1. *Potam* (*po to*, paskui).
2. *Po visam* (*po viso ko*, *po viskam*).

3. *Po dešinei* (*po dešinės*, į dešinę, dešinėn, dešinėj).

Vietoj prielinksnio *po* su kuriuo linksniu (*kilmininku*) paprastai gali būti vartojamas *vietininkas*, nors kartais ir *kitką* gali reikšti, pav.:

1. Taip atsitiko *po* mano akių (*mano akyse*, *man matant*).
2. Jau jis *po* Dievo akių (*D. akyse*).
3. *Po* akių (*per akis*, *akyse*, *vor Augen*) ėmė ir pavogė.
4. *Po* akių (*akyse*) viską daro, nesisarmatija (= nesigėdina).
5. Vaikščioti *po* pasaulį (*pasaulį*).
6. *Po* upę (*upėje*) plaukyti.
7. Kažką vis *po* jaują (*jaujoje*) dirbinėja.
8. Ir vaikšto *po* miestą (*mieste*) įsirėmęs.
9. Nebėginėk *po* kiemą (*kieme*).

Žmonėse čia *įnagininkas* labiau mėgstamas vartoti, pav.:

1. Jos *po* manim kalbėjo (*kalbėjo mano vietoje*, *manė gynė*).
2. Guli *po* žemėmis, *po* suolu.
3. *Po* puodu pasivožęs pačios nerasi.
4. Višta nupešta *po* tvora (*žem. po tvoros*) pakišta.
5. Sviestą *po* užraktu (*po raktu*, *sv. užrakintą*) laikom dabar.
6. Paeik *po* stogu (*žem. po stogo*), ir nesulis.
7. Kojas *po* stalu laiko.

Žemaičių yra *priešingai*: kur aukštaičių kilmininkas, žemaičių, žiūrėk, įnagininkas, pav.:

1. Tuo tarpu policija *po* durimis (prie pat durų, čia pat) sužvangėjo.

2. Kiti, *po* pastogėmis sustoję, su tolimais pažįstamais šnekučiavosi.

Priė; *pie*; apud, ad, erga; у, при, къ; bei an, neben.

Kapsuose *prie*. Mūšos upyne yra *prė*; rytų aukštaičių *prie*, *prieg*; Suvainiškiuose *prė*; žemaičiuose *pry*.

Eina su kilmininku; Kapsuose, Mūšos ir Nevėžio upynuose taip pat. Rytiečiuose aukštaičiuose (Rokiškis, Suvainiškiei, Zarasai) su *naudininku*, pav.: „*prieg* tam, *prie* sodžiui, *prie* žirniams avižos pasėtos, koks ten buvimas *prie* vaikams, *prie* jai, *prie* jam (kada jis, ji yra...)”.

Tai reiškia: pas, į; šalia, greta, arti; plg. „*i*” ir „*pas*”.

Vietos reikšmė, kur prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta *arti*, *šalia* daikto, išreikšto kilmininku, ir kartais turi *tikslo* arba *priežasties* santykiavimo žymių, pav.:

1. Jis stovi *prie* upei (rš. kl.: *prie* upės).
2. Jis atsistojo *prie* stalui (*prie* stalo).
3. Vadink svečius *prie* stalo.
4. *Prie* miško stovi stirta.
5. Kelias prieina visiškum (*trm.* viškum) *prie* miškui.
6. Jis atėjo ir priėjo visiškai *prie* bažnyčiai.

7. *Prie* sienos pastatė.

8. *Prie* jo pasakė.

9. *Prie* pečiaus (rš. kl.: krosnies) šylasi (šildosi).

10. *Prie* mišių tarnauja.

Vietos reikšmę galėtumėm pavadinti „*jungiamąja*” arba „*siekiamąja*”. Juk prielinksnis *prie* rodo, kad veiksmas vyksta kryptimi daikto, išreikšto kilmininku, ir turi tikslą susijungti sutapti su juo arba pasiekti jį, pav.:

1. Kaip čia reiks prieiti *prie* vandens?
  2. Visai *prie* duobės privažiuk.
  3. Žmogus jau *prie* mirimo.
  4. Visi dabar *prie* šieno (dirba).
  5. Glauskis *prie* krosnies (ryt.: in krosnį, un krosnį...).
  6. Prišoko *prie* Jurgio (ryt. in Jurgį...) ir ėmė skeryčiotis.
  7. Kopėčias *prie* medžio (ryt.: in medį, un medį...) pristatė.
  8. Medis *prie* medžio, kelmas *prie* kelmo.
  9. Kad prisės *prie* stalo, nušluos viską.
  10. Ir prisėdo *prie* šalelės tas nemylimasis.
- Laiko* reikšmė glaudžiai susijusi su „*siekiamąja*” puse *vietos* reikšmės; prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta ribose laiko tarpo, išreikšto kilmininku, pav.:
1. Saulė jau *prie* vakaro, *prie* laidos.
  2. *Prie* jo ir mums buvo gerėliau gyventi.

3. *Prie* Aleksandro II-jo kiek palengvėjo ūkininkų gyvenimas.

Tas *prie* žemaičių vartojamas net ir ten, kur aukštaičiams nepriprastas: aukštaičiuose labiau pas arba net plikas linksnis sakomas, pav.:

1. Rašiau apie tavo bėdą ir *prie* Petro (= Petru).
2. Ateik rytoj *prie* manęs (= pas mane).
3. Kodėl neatėjai *prie* brolio (ir: pas brolių).
4. Žadėjau įsisėdęs važiuot *prie* Antano (= pas Antaną).
5. Važiuoju į sodą *prie* motinos (= pas m.).
6. Reiks *prie* daktaro, *prie* kunigo (ryt. in d-rą, in k-gą, daktarop, kunigop; pas d., pas k-gą) važiuoti.
7. Eik sau namo *prie* (pas v-kus) vaikų.

Prieš, priešais; pret, priekš; prae, pro, contra, ante, adversus, coram; напротивъ, у, передъ, предъ; gegen, wider, vor, im Vergleich.

Kapsuose *prieš*, *priešais*; Mūšos, Nevėžio upynuose, rytų aukštaičiuose tai irgi yra. Žemaičiuose yra *pryš*, *pryšais*.

Eina su galininku. Kapsuose ir Mūšos upyne taip pat, tik Žemaičiuose su *kilmininku* (pav.: „tarp debesų, *priešais* saulės, žibėjo puiki orarykštė“).

Tai reiškia: priešaky, iš priešakio, ties, akivaizdoje, akyse, ties veidu, aiškioj vietoj, vis-à-vis.

Vietos reikšmė priešinga prielinksnio už reikšmei (į formulę vietoj *anoj pusėj* įterpti *šioj pusėj*), pav.:

1. Jis stovi *prieš* mane.
2. *Prieš* pusryčius reikia pasimelsti (Čia yra ir *laiko* reikšmės).
3. Iššoko *prieš* publiką.
4. Šiauliškiai su kapelija ėjo rengtis giedoti *priešais* bažnyčios.

Laiko reikšmė analogiška su vietos reikšme. Prielinksnis žymi betarpišką ėjimą laiko, išreikšto daiktavardžiu (arba ir taip kuriuo vardu), pav.:

1. *Prieš* saulės tekėjimą paukščiai subunda.
2. *Prieš* dvejus metus ir jis čia gyvenęs.
3. *Prieš* kiek laiko jie buvo susimušę.
4. *Prieš* Velykas atšalo.
5. Ateik *prieš* vakarą, *prieš* Sekmines.

Palyginimas — kur lyginamas vienas daiktas su kitu arba vieno daikto savumas su kito daikto savumu, pav.:

1. Šiaušias, kaip katinas *prieš* šunį.
2. Tu *prieš* jį (im Vergleich mit ihm) tik dulkė.
3. Kas tu *prieš* mane?!
4. Mes *prieš* jį būsim dabar labai mokyti.
5. Jie *prieš* tave visai kvailučiai.
6. Tu *prieš* Dievą niekas.
7. Tavo žirgas *prieš* mano — tik kuinas.

Netaikumo arba *priešingumo* reikšmė, pav.:

1. Išėjo *prieš* turkus kariauti.
2. Kam tu *prieš* jį eini (priešiniesi)?
3. *Prieš* vėją nepapūsi.
4. Eisiu aš *prieš* jį (jam) lankstytis!
5. Ką tu *prieš* jį padarysi!
6. Ir jie dabar *prieš* vyriausybę eina, galvas kelia.

Maino reikšmę prielinksnis *prieš* taip pat rodo, pav.:

Aš neimčiau penkių pinigų *prieš* tą vieną tautos sūnų.

„Prieš” ne prielinksnis, bet *prieveiksmis*. *Prieš* vartojamas dalyviniuose (esamojo laiko) posakiuose, ir tada jis yra *prieveiksmis*, pav.:

1. Jis atėjo *prieš* saulei leidžiantis.
2. Jis išėjo *prieš* saulei tekant.
3. *Prieš* mušamas rėk, tai nemuš.

Prielinksnis pirmą šitokiais atvejais visai nėra sakomas. Su *prieš* nėra vartojamas būsimąjo laiko padalyvis. Taigi nesakom: „*prieš* pradėsiant darbą”, bet „*prieš* pradėdant darbą”.

Pro; gaṛām; praeter; мимо, сквозь; durch, gegen ein Übel-.

Kapsuose *pro*, Mūšos upyne *pro*, Suvainiškiuose *pro*, o kai kurių rytiečių aukštaičių yra *pra*; žemaičių *pro*.

Eina su galininku.

Tai reiškia: *pro* šalį, „*per*”, *kiaurai*, *apsilenkiant*, *nesiekiant*, *apeinant*; plg. „*per*” ir „*kiaurai*”.

Vietos reikšmė — kur prielinksnis *pro* rodo, kad daiktas veikia nesiekdamas kito daikto, išreikšto galininku. Šiuo atžvilgiu prielinksnis *pro* priešingas prielinksniui *per*, rodančiam, kad daiktas veikia kaip tik siekdamas arba užgaudamas, daugiau ar mažiau paliesdamas daiktą, išreikštą galininku; plg. „*per*”, pav.:

1. *Pro* adatos skylelę išlindo.
2. Lydi tėvelis *pro* vartus, sena močiutė *pro* antrus.
3. *Pro* šalį pravažiavo.
4. *Pro* širdį kulka išlindo (nepataikius į širdį).
5. Jis žiūri *pro* langą.
6. Vienas aeroplanas perskrido *per* miestą, kitas (antras) *pro* šalį (*pro* miesto šoną).
7. *Per* šalį nugirdau; *pro* šalį praėjau.
8. Jojo *pro* mergužėlės šalelę, *pro* rūtyčių darželį.
9. Nelandžiok *pro* skyles, sprandą nulauši.
10. *Pro* vieną ausį įėjo, *pro* antrą išėjo.
11. Jai reikėjo *pro* ankštą angą... į tą malkų krūvą įlįsti.
12. Man peilis iškrito *pro* vežėčias (durch die Wagenleitern).
13. *Pro* tvorą pralindo (į kitą pusę).
14. *Pro* kur svečiai suvažiavo?
15. Saulė išpindo *pro* langą, ir mums ramiau rados.
16. Tekėjo saulelė *pro* debesėlių.

17. Žiūri *pro* rakto skylutę.
18. *Pro* kur čia man įeiti?
19. *Pro* visur teka vanduo.
20. Žiūri *pro* kaktą.

Yra posakių, kur *pro* ir *per* pasivaduoja arba gali pasivaduoti, pav.:

1. Pieną *pro* (*per*) koštuvį leisti.
2. *Pro* (*per*) uždangalą žiūri.
3. *Pro* miegus klejojo (*per*).
4. Žiūri *pro* (*per*) kaktą.

Yra sakinių, specifiškais posakiais pavirtusių, pav.:

1. *Viso pro viso* mūsų buvo ketvertas vaikų.
  2. Ko taip žiūri *pro kaktą* (padelbės, panyręs akis)?
  3. *Kažką pro dantis* niurzga.
  4. *Pro tamsą* (jau temstant, jau tamsoka buvo) išvažiavau.
  5. Tos rūtelės buvo *pro ledą* dygę (dygusios), *pro šerkšną* žydę (žydusios).
  6. Ir jam būtų *ne pro šalį* (pravartu, įdomu...).
- P. S. Suvalkiečiuose kartais sako: „tos žolės geros *pro* drugį (= nuo drugio“, — tokie sakiniai ne visai lietuviški).

Skersai; pār; черезъ; quer über, schräg.

Kapsuose, Suvainiškiuose yra *skersai*. Mūšos upyne dar yra ir *skersais*, *skersom*.

Eina su *kilmininku* ir *galininku*. Daukšiuose (kapsuose), Suvainiškiuose ir kituose

rytų aukštaičiuose eina tik su *galininku*. Žemaičiuose ir Mūšos upyne eina su *kilmininku*.

Tai reiškia: prakeršiai, įstrižai, praperšiai, per neišilgai.

Vietos reikšmę teturi ir rodo „išilgumui“ priešingumą, pav.:

1. Suguldė visus *skersai* lankos.
2. Girtas parvažiavo įkritęs *skersai* ratų.
3. Eik čia *skersai* (eik *per*) kelią, ir tiek.
4. *Skersai* Mūšos (per Mūšą) lieptai pertiesti.
5. *Skersai* laukus eina.
6. *Skersai* kelią perėjo.
7. *Skersai* upę perplaukė.
8. Atsistojo *skersai* kelią, ratus.
9. Drožė *skersai* nugarą.

Su; ar; cum, prae; съ, на; mit, nebst, sammt, zusammen mit dir.

Kapsuose yra *su*, Mūšos upyne *so*, rytų aukštaičiuose *sa*, Suvainiškiuose *su* (labai trumpas *u*).

Eina tik su *inagininku*.

Tai reiškia: sulig, drauge, kartu, sykiu, išvien, iš vieno, susitarus; plg. „sulig“.

Lydimoji reikšmė, kur prielinksnis *su* rodo, su kuo kada ką, kaip ir tt. kas daro, dedasi. Ta reikšmė priešinga prielinksnio *be* reikšmei, pav.:

1. Geriu girą *su* draugais.
2. Geriu arbatą *su* medum.
3. Geriu arbatą *su* džiaugsmu.
4. *Su* saulyte lietus lyja.

5. Ir *su* juo pasisveikinau.
6. Gyvena, kaip kirvis *su* akmeniu.
7. Tėvas *su* motina savo į turgelį išvažiavo.
8. *Su* savo pačia išėjo grybauti.
9. Aš *su* juo išėjau grybauti.
10. *Su* samdininku šieną pjoviau.
11. *Su* vištomis nuėjo gulti.
12. *Su* varnomis neišlėksi.
13. Atvažiavo *su* mama.

Laiko reikšmė. Prielinksnis *su* rodo, kad veiksmas vyksta *vienu kartu* su tarpu laiko, išreikšto įnagininku, be to, pagrindinių lydėjimo žymių ir čia esama, pav.:

1. *Su* saule buvom namie.
2. *Su* saule gulė, *su* saule kėlės.
3. *Su* viena diena žiedelis dar nesirado (jam pasirodyt ir išaugt daugiau reik laiko).
4. *Su* saule negyvensi.
5. *Su* šv. Petru ir gegutė nustojo kukuoti.

Sumišęs įnagio įnagininkas su prielinksnio *su* vartojimu. Tai bus naujas reiškinytis kalboje, bet labai paplitęs ir beveik nebesulaikomas. Tai bus pasidarę dėl kaimynų įtakos: rusai, vokiečiai ir lenkai, net ir latviai čia turi prielinksnius: latvių *ar*, rusų *съ*, lenkų *z*, vokiečių *mit*. Mūsų ir Nevėžio upynuose šitokiais atvejais čia beveik visados eis *su*, pav.:

1. Rėžė jam *su* pagaliu (rėžė jam pasiėmęs pagali), rėžė pagaliu (kuo, kuriuo įnagiu).

2. Krosnį *su* malkelėmis kūrina.
3. *Su* adata siuvo.
4. *Su* kuo duosi, *su* tuo suduosi.
5. *Su* šluota šluoja.
6. *Su* tokiais arkliais gali arti.
7. *Su* dalgiu giedros nelauk.
8. Ar *su* rogėmis ar (*su*) ratais išvažiavo?
9. *Su* naujais (če-) batais apsiavė.
10. *Su* galva linguoja.
11. *Su* pirštu pamojo.
12. *Su* kepure užsidėjo.
13. *Su* kojomis spardė.
14. Kad davė, trenkė *su* durim.

Nederinamojo pažyminio įnagininkas ir prielinksnis *su*, pav.:

1. Tie kareiviai buvo *baltomis* kepurėmis.
2. Jie atėjo *ilgais* švarkais.
3. *Tokiomis* pirštinėmis aš ir dilgėles, ne tik tai rugius mokėčiau griebti (imti, rišti).
4. *Tokiais* batais (tokiomis pušnimis) nesunku būtų ir purvynas klampoti.
5. *Baltais* kailiniais čia beveik nematyti žmonių.

Čia dabar labai dažnai yra vartojamas prieš pažyminį prielinksnis *su*. Rygiškių Jono „linksniuose ir prielinksniuose“ (§ 105b) yra iš žmonių kalbos: „su kepure, su pirštinėmis, su švarkais“. Yra ir Mūsų upyne, kapsuose ir kitur, net visados: „su naujais marškiniais apsilvilko, su parasonu eina, su skarele apsirišusi, su šalika apsisukęs, su storiausiom piršti-

nėm apsimovęs ir t. t.” Kaip dabar raštuose elgtis? Mano nuomone, čia reikia laisvė duoti, kad tik kalba būtų gražesnė ir skambesnė. Šiaipjau ar vienaip ar antraip kas rašys sakys — nepagadins arba nebe-pagadins.

Baigai dar du skyreliai, kur rodomas prielinknio *su* vartojimas.

Čia skyrelis, kur matom *su* besikaitaliojanti *su sulig* ir berodanti distanciją (kartais to *sulig*, žinoma, ir nereikia), pav.:

1. *Su (sulig)* medžiu lygus, niekad saulės nema-to (šerdis).
2. *Su (sulig)* slenksčiu aukštumo (daiktas).
3. *Su* saule negyvensi.
4. Sudauginę 6 *su* 3 gausim 18; sudėję 6 *su* 3 gausim 9.
5. Brolis *su* manim vienodas.

Čia pasikartotinis skyrelis, kur prielinksnis *su* rodo, kad daiktas vis daugiau dar ko turi, pav.:

1. *Su* dalgiu (pasiėmęs, turėdamas dalgį) giedros nelauk.
2. *Su* tokiais arkliais (turėdamas tokius arklius) gali arti.
3. Visur duona *su* pluta.
4. Ar *su* mišiomis jį laidojo?
5. Jį vakar *su* triukšmu išvarę.
6. Ar jį *su* noru (noringai, mielai, noromis) ima.
7. Kur lendi *su* kepure (kepurėtas)?
8. Kiti nesisveikina *su* pirštinėmis (pirštinėti).

9. Žiūrėk, ir jis *su* kailiniais (kailiniuotas).
10. *Su* adata siuvo.
11. *Su* kuo duosi — *su* tuo suduosi.
12. Rėžė jam *su* pagaliu.
13. *Su* miegais susimirmino (užėjo miegas ir su-
glebo).
14. Kam tu, panele, dabinais (rš. kl.: puošėis),
su muilu burnelę prauseis?

Sūlig; līdz ar; съ, ровный съ...; so hoch wie, so lang wie, so...

Kapsuose (Dauškiai) nėra jo. Mūšos upyne yra, tik gana porečiai vartojamas. Rytų aukštaičių *sulig*, *sulik*, *sulyg*, *su ligi*. Suvainiškiuose — klausimas. Žemaičiai irgi jį turi. Plungiškiečiai, kuliškiai, telšiškiai žemaičiai vietoj *sulig* tam tikrais atsitikimais (M. II, 20) labai dažnai pasako *lig su*...: „*lig su* die-na aš jį atleidžiau; jis *lig su* manim nepadirba; *lig su* saule negyvensi”.

Eina *su* įnagininku, kaip ir prielinksnis *su*. Sudarytas iš dviejų prielinksnių, iš *su* ir *lig*. Įnagininko linksnis pareina nuo pirmojo komponento, nuo *su*; plg. „*su*”. Kad aiškiau būtų, plg. *su* „*anot*”, „*pagal*”, „*pasak*”, „*su*” ir „*valig*”. Rašomas visados išvien ir *su* trumpuoju *i*. Žemaičiai kai kada saką ir *su kilmininku*: „vandens *sulig* juostos buvo, įbridau į vandenį *sulig* juosmens, išiplepėjo *sulig* ausų (M. II)”.

Vietos reikšmė, kur prielinksnis *sulig* pažymi dydį, aukštį, talpą, plotį, vietą, — žodžiu, erdvės ar

vietos *matą* arba tą tarpą, tą tašką ar punktą, ligi kurio nueina veikėjas. Tada tas *sulig* lengvai gali išnykti sakiny, užleisdamas savo vietą prielinksniui *su*, pav.:

1. Jis buvo *sulig (su)* manim, *sulig (su)* juo didumo.
2. Vandens buvo mažne (kuone) *sulig (su)* lieptu.
3. Pastatė kartį *sulig (su)* stogu.
4. Vieni brūkkliai buvo *sulig (su)* žmogaus augumu, kiti trumpesni.
5. Kažin ar *sulig (su)* savo išgalėmis galėsiu ką padaryti?

Sulig ku o kas gali, moka, supranta, nori..., pav.:

1. Jis nori stengtis *sulig* kitais, bet negali.
2. Kol varlė *sulig* jaučiu išsipūs, pirmiau pati persprogs.
3. Jam viskas *sulig (su)* tam kartui.
4. *Sulig* (iš) visko matai, kad meluoja.
5. Rašyti *sulig* rašomąja kalba ne visiems sunku.

Laiko reikšmė analogiška su vietos reikšme, būtent — su kuriuo laiku, metu, nuo kurio laiko, metu, kuriuo metu... kas atsitinka, klojasi, įvyksta, prasideda, būna, yra daroma. Čia *sulig* irgi gali kaitaliotis su *su*, pav.:

1. *Sulig (su)* sutema būsim namie.
2. Petras *sulig (su)* jo žodžiais nutilo.
3. Jų ir pašaras *sulig (su)* Kalėdomis pasibaigė.

4. Šiandie atsikėliau *sulig (su)* pusryčiais (lygiai tuo metu, kada reik pusryčiauti).

5. *Sulig (su)* saulės leidimu būsim namie.

6. Kunigas *sulig (su)* jo žodžiais nutilo.

7. *Sulig (su)* tuo laiku (gerade von der Zeit) juoba dar vaikas gražiai elgtis pradėjo.

8. Kas gi *sulig (su*)* gaidžiais keliasi?

Šalià, šalỹ, šalimais, šalip; blakus; iuxta; подлѣ, возлѣ; neben, nebeneinander.

Kapsuose *šalia*; čia *šalimais* nėra. Mūšos upyne yra *šal'* (būtų rš. kl. *šale*), *šaly* ir *šalymais*. P. Kriaušaitis savo gramatikoje, be *šalia* ir *šaly* lyčių, pažymi ir *šale* lytį. Šiaipjau rytiečiuose aukštaičiuose *šaly* lytis dažniau sutinkama, nors raš. kalboje peršama labiau vartoti *šalia* lytis. Žemaitės raštuose yra ir *šalia*, o šiaip Žemaičiuose vartoja dar *šalip* ir *šaliap*. Suvainiškiuose *šalia* nėra, o *šaly* yra.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: šalimais, arti, pagal, paliai, prie, greta, gretim, su, ten pat, tuoj prie.

Vietos reikšmę teturi ir analogišką su prielinksnių *greta, pagal* ir *prie* reikšmėmis. Prielinksnis rodo, kad veikėjas stovi visai arti, betarpiškai prie daikto, išreikšto kilmininku, pav.:

1. *Šalia* kelio vieškelėlio trys liepelės augo.
2. *Šalip* tavęs pastovėsiu.

*) Čia *su* visur mano pridėliota.

3. *Šaly* viens kito susėdo, susispaudė ir išvažia-vo rėkaudami.

4. Kai *šaly* savęs vaikus susisodina, kai tie pradeda gličiuotis, — tik pikta.

5. Dėl manęs, nors ir *šalia* manęs.

6. Sėsk *šaly* manęs.

7. Sėsk *šalia* manęs.

8. Eik *šalia* kelio.

9. *Šalia* kelio vieškelėlio gyveno šaltyšius.

10. Pasistatė lazda *šalia* savęs.

Šiapus, šiopus; šopus; citra, cis; по сию сторону; diessėits.

Mūšos upyne dažniau *šiopus* pasako, nors ir *šia-
pus* (ilgasis a) pasakoma. Suvainiškiuose nėra.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: šia puse, šioje pusėje, ne kitoje (ne antroje) pusėje, šia šalimi, šioje šalyje, šiame šone, čia, čia pat, šičia; plg. „*anapus*“ ir „*anašal*“.

Vietos reikšmę teturi. Prielinksnis parodo, kad veiksmas vyksta ne „antroj“ pusėj, ne „anapus“, ne „už“ daikto, bet čia tuojau, pav.:

1. Jis gyvena *šiapus* (šiopus) miško, *šiapus* upės.

2. Žąsiukus (sudraskytus) atradom *šiopus* Degimo (tokia pieva).

3. Tur būt, kur šiopus Panevėžio dega, kad taip gerai matos.

4. Jau *šiopus* Švobiškio užklupo lietus.

Tarp, tārpe; starp; inter; среди (срeдь), посреди, между (межъ); zwischen, unter.

Kapsuose yra *terp*; Mūšos upyne *tiarp* ir daugiskaitoje *tārpa**), vietininke *tarpe*. Suvainiškiuose *tarp*. Raš. kalboje yra tik tuo tarpu *tarp* lytis.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: tarpe, „spragoje“, iš tarpo, dviejuose, tarpe dviejų, iš abiejų pusių apsiaustas kas glėby, vidury.

Vietos reikšmė — kur prielinksnis *tarp* rodo, kad veiksmas vyksta plote, aprėztame iš abiejų pusių arba iš įvairių pusių daiktų, išreikštų kilmininku, pav.:

1. *Tarp* dviejų auklių vaikas be galvos.

2. *Tarp* žmogaus ir kitų padarų (gyvių) yra daug skirtumo.

3. Įsispraudė *tarp* durų.

4. Ir gyveno *tarp* mūsų.

5. *Tarp* jų dviejų didelis skirtumas.

6. *Tarp* daugelio ir aplėpausių pasitaiko (*priežodis*).

7. *Tarp* galvos ir uodegos.

8. *Tarp* krūmų.

9. *Tarp* vėjo ir vėtros yra skirtumas.

10. *Tarp* mūsų (mūsų tarpe) dabar taika.

Laiko reikšmė visai analogiška su vietos, tik tas skirtumas, koks yra tarp pačių laiko ir vietos

*) Raš. kalboje ir Mūšos upyne *tārpa*s nešokinėjančio kirčio

reikšmių: vietoje ar erdvėje gali būti *daug* tam tikrų punktu, laike — tik *du*, pav.:

1. *Tarp* dienos ir nakties.
2. Sudegė *tarp* pusryčio ir pietų.

P. S. P. Kriaušaitis savo gramatikoje rašo, kad „*tarp medžių*“ esą taip sakoma, bet nepasakysiąs niekas „*tarp girios, miško, sodo*“, o „*tarp girių*“ esą. Čia mažą pataisėlę turėkim galvoj, — žmonėse tikrai plačiai ir aiškiai sakoma: „*tarp medžių, tarp girių...*“ ir „*tarp medžio, tarp girios, miško, sodo, krūmo, tarp avilio, tarp obuolio*“ ir vis tąja prasme, kad „*vidury*“.

Tiēs; pret; ad; напротивъ, при, у; gerade, gegenüber.

Kapsuose yra *ties*, Mūšos upyne *tės*, Prūsiose *ties*, rytų aukštaičiuose *ties* ir *tes*, Suvainiškiuose *tės*.

Eina tik su įnagininku.

Tai reiškia: tiesiai kuo, prieš, priešais, tiesiai prieš; pas; viršuj, ant.

Vietos reikšmė teaiški. Prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta *arčiau* ar *toliau* nuo daikto, išreikšto įnagininku, bet nežymi to artumo, kokį rodo prielinksnis *prie*. Be to, prielinksnis *ties* aiškiai pasako, kad *x* daiktas yra arba priešais *y* daiktą arba kad *z* daiktas yra tarp *x* ir *y* daiktų maždaug ar visiškai vienoje linijoje:

a) Čia *ties* gali pavaduoti *prieš*, pav.:

1. Čia, *ties* mūsų langu, vienas žmogelis ilgai stovėjo ir ko laukė.

2. Anapus upės, *ties* mūsų bažnyčia, kupli graži liepa augo.

3. Buvau *ties* medžiu, *ties* ežeru (tiesiai priešais, pas medį, pas ežerą).

4. Radau *ties* šuliniu pamesta.

5. Salyklas jaujoj *ties* krosnim pabertas.

6. *Ties* stalu palieta.

7. Saulė jau *ties* debesim užėina.

8. *Ties* mišku, *ties* juo, *ties* manim.

9. Atsistojo *ties* manim.

10. Pastatė kažergą tiesiai *ties* lempa.

b) Čia *ties* gali pavaduoti *viršuj*, pav.:

1. Vorai *ties* jo galva tinklus mezga.

2. Aeroplanas skraidė *ties* sodžium.

3. Gervės *ties* mūsų galvomis suklyksėjo.

4. *Ties* galva kulipka prašvilpė.

P. S. Rytiečiai aukštaičiai prielinksni *par* (rš. kl. *pas*) vartoja vietomis tiktai prie daiktavardžių, kuriais reiškiam gyvuosius daiktus; daiktavardžiai, reiškia negyvuosius daiktus, gauna tose vietose tam pačiam tikslui *ties*: „pamačiau jį *ties* bažnyčia bešnekant; stovėjau *ties* ežeru, *ties* tvora...“

Toliaū; talak; дальше; weiter.

Mūšos upyne jis eina ir kaip prieveiksmis su prielinksniu *už*: „aš *toliau už* tave nubėgsiu“; plg. „*daugiau už* tave padirbsiu“. Bet šiaipjau jis, tas *toliau*, eina ir kaip atskiras sau prielinksnis.

Eina su kilmininku.

Vietos reikšmė įprasčiausia, nors galėtų dar būti ir *laiko*. Prielinksnis *toliau* rodo, kad veiksmas vyksta daiktui, išreikštam kilmininku, pro šalį arba to daikto vos vos nesiekia arba tik jo sritį tesiekia, pav.:

1. *Toliau* pilvo nemato (*toliau už pilvą*, kas už pilvo yra).
2. *Toliau* griovio nenušoksi (*toliau už griovį*, kaip yra griovis).
3. *Toliau* jo nuėjo (*toliau už jį*, toliau kaip jis).

Už; aiz, uz; ob, pro, post, ultra, prae; сзади, за; hinter, für.

Kapsuose *už*, Mūšos upyne *ož*, rytų aukštaičiuose yra *už*, *užu*, *až*, *ažu*; žiūr. „*až*, *ažu*“. Suvainiškiuose tėra tik *až*, *ažu*.

Eina su kilmininku ir galininku.

Tai reiškia: ten; anoj pusėj; nei, negu, kaip; plg. „*až*, *ažu*“, „*dėl*“ ir „*iš*“.

Vietos reikšmė — prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta *antroje* pusėje daikto, pažymėto *kilmininku*, pav.:

1. *Už* lango vargšas stovi.
2. Svečias (žiema) jau *už* durų.
3. Nuo tų durų lig tų durų, *už* krosnies nevalni (negalima).
4. Saulelė nusileido *už* aukštų kalnelių.
5. Vaikai bėgo *už* kits kito namoliai.

Kai kuriais atvejais ta vietos reikšmė individualizuojama ligi visiško persiskyrimo su pagrindine reikšme, pav.: „sėdėti *už* stalo, sėsti *už* stalo“, — vadinasi, sėdėti arba sėsti *prie* stalo *veidu* į jį, pav.:

1. *Už* akių lojate, į akis nieko nesakote.
2. *Už* altoriaus buvo (vad., tik už krotelių).

Prielinksnis *už* vartojamas su veiksmožodžiais, susijusiais savo daiktinėmis reikšmėmis su palydėjimo *ideja*: čiupti, imti, gaudyti, griebti, kergti, laikyti, paimti, plėšti, rauti, risti, sieti, sukti, tampyti, traukti, tūrėti, vilkti ir tt. Tas prielinksnis su kilmininku reiškia, kad veiksmas teliečias tą dalį kokio daikto, kuris yra arba gali būti pažymėtas galininku, pav.:

1. Reikia jis (jį) *už* rankos sučiupti.
2. Kam *už* plaukų valkioti?
3. Anksti rytą kėliaus, *už* darbelio tvėriaus.
4. Imk *už* ąsos tą uzboną (ąsotį).
5. Kad griebis griebis *už* kalnieriaus.

Laiko reikšmė analogiška su vietos reikšme, ir prielinksnis irgi su *kilmininku* eina. Ir, reikia pasakyti, šia reikšme prielinksnis *už* kaitaliojasi su *po*, kuris vis dėlto dažniau vartojamas; plg. „*po*“; pav.:

1. Ateik *už* (=po) trijų dienų.
2. Ne, *už* (po) ketverių metų užgims (Antikristas), yra knygos aiškiai parašyta, ar neskaitėt?
3. *Už* metų (po), matysit, bus kitaip.
4. Ateik *už* (po) mėnesio.

5. Už 500 metų prieš Kristaus gimimą taip atsitiko.

Pavadvimo reikšmė, ir tuokart tik galininkas prie linksnio vartojamas, pav.:

1. Už jį pasirašyk pats.
2. Gavu visus pinigus už jį.
3. Tu už jį pasirūpink.
4. Už motiną malti ėjau, ne už brolio meilužę.
5. Už jį į karą išėjau.
6. Už mane jis visą laiką kalbėjo (k. mano vietoj, po manim kalbėjo).
7. Jis kovoja su jais už mane (kovoja mano vietoj, mane pavaduoja).
8. Už jį (dėl jo) įmanyti ji savo galvą padėti.

Ta pati pavadvimo reikšmė, tik su tuo gal skirtumu, kad daiktas arba asmuo kurį laiką lyg ir *tam tikrą amatą išsirenka*. Prielinksnis su linksniu (*galininku*) eina paprastai predikatiškai, t. y. tariniu, pav.:

1. Jis prie manęs tarnavo *per* (už) berną.
2. Ūkininkas jį priėmė *per* (už) piemenį.
3. Jis tat priėmė *per* gera (už gera).
4. Jis buvo tenai už (*per*) berną pasamdytas.
5. Kam tu mane už (*per*) kvailą laikai?

Gynimo arba užstojimo reikšmė su *galininku*, pav.:

1. Tu už mane užsistok.
2. Stokim už moterų lygybę.
3. Už tokį padarymą gero žodžio iš jo neišgirsi.

Priežasties reikšmė — kur veiksmas parodo, kas dėl ko ką yra padaręs ir tt. Prielinksnis už eina su *galininku*. Čia dažnai ir *dėl* gali eiti, pav.:

1. Jis buvo už narsumą apdovanotas.
2. Nubaustas už vagiliavimą.
3. Nubaudžiau už neklausymą.
4. Už ką tu mane skaudi?
5. Dėkui už pietus!
6. Už visą savaitę sumokėjau.
7. Už šitokią pasielgimą jis tave tikrai bartų.

Viršijimo, arba pralenkimo, reikšmė su *galininku* ir *lyginamuoju* laipsniu, pav.:

1. Jie už visus (iš visų) paukštelių gražiau gieda.
2. Ė už visus viršesnis (visų didžiausias, visų žymiausias, pats didysis...) lakštingalės (1-los) balsas.

3. Čia nėra už jį (per jį) geresnio.
4. Tu geriau rašai už jį.
5. Kaimynas geriau už juos gyvena.

Vertės, arba kainos, reikšmė, ypačiai pinigų srity, ir tada prielinksnis už su *galininku* eina, pav.:

1. Už pinigus visko gausi, tik meilės neįgysi.
2. Ar atiduosai karvę už mano arklį?
3. Kiek tų pipirų už kapeiką?

Valik; žiūr. „*anot*“, „*pagal*“, „*sulig*“.

Kapsuose *valik* nėra. Mūšos upyne yra *valog* ir labai vartojamas. Kitur yra dar *valig*, rytų aukštai-

čiuose (Anykščiai, Rokiškis) *valik*, o Suvainiškiuose *valug*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: pagal (kartais), iš, anot (kartais), sulig (kartais); plg. „*anot*“, „*pagal*“, „*pasak*“ ir „*sulig*“.

Lyginamąją reikšmę turi, t. y. prielinksnis *valik* rodo, kad veiksmas lyginamas su darbu daikto, išreikšto kilmininku, pav.:

1. *Valik* Onos darbo (pagal darbą...) daugiau nereiktų mokėti (nedaug dirbo).

2. (Ten) auga baravykas (tikrinis), *valig* dainuškės žodžių (anot tos dainelės betariant), grybų pulkauninkas (kremblių pulkininkas).

3. *Valog* dainuškės žodžių (anot...), kitados kitaip ir buvę.

4. *Valog* žiemos ir vasara (pagal žiemą ir vasarą; kokia žiema, tokia ir vasara).

5. *Valog* manęs (mano nuomone), turėtų kitaip būti.

6. *Valog* žmogaus ir kalba (pagal...).

7. *Valog* žmogaus ir lazda (pagal...).

8. *Valug* žmogaus ir ūgis, *valug* ūgio ir žmogus (*priežodis*).

Vidùj; iekšā; intra; посреди, среди (средь); inwendig.

Kapsuose *viduj*; *vidur* — nėra; *vidury* — yra.

Mūšos upyne yra tariama *viod* (tas yra *viduj*) ir *vėd'* (tas bus *vide*; nebe prielinksnis, betrieveiksmis arba daiktavardžio vnsk. vt-kas). Dabar labai da-

žnai vartojama *vidury* ir labiau dainose *vidur*. Rytų aukštaičiuose (Anykščiai) vartojama *viduj*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: vidury, tarp, tarpe; pavaduoja vietininką; plg. „*tarp*“.

Vietos reikšmė aiškiausia. Prielinksnis *viduj* rodo, kad veiksmas vyksta daikte, išreikštame kilmininku, pav.:

1. *Viduj* miško, *viduj* pušynėlių jauti kvapą dirvų ir pievelių.

2. Skiedra plūduriuoja *vidur* balos, *vidur* kūdros.

3. Šikir-vikir dobilėlis *vidur* girios augo.

4. *Vidury* markos.

5. *Vidury* kelio pristoję.

6. Pluta plūdur (plūduriuoja) *vidur* bliūdo, bliūdas plūdur *vidur* prūdo.

7. *Viduj* pirkčios suolą pasistatė.

Viršùj, viršum; virs; надъ, y; über.

Kapsuose *viršuj*; *viršum* neturi. Mūšos upyne yra tik *viršum* (trm. *viršom*). Prielinksnio *virš* visai nėra. Suvainiškiuose yra *viršum*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: ant viršaus, paviršium, ant, ties, aukščiau; plg. „*ant*“ ir „*ties*“.

Vietos reikšmę teturi. Prielinksnis rodo, kad veiksmas vyksta ant daikto, išreikšto kilmininku,

arba vienas daiktas yra aukščiau kito ar aukštesnis, už kitą, pav.:

1. *Viršum* mūro uogos kabėjo.
2. *Viršum* vandens bernelis plaukė.
3. *Viršum* bažnyčios varnos skraido.
4. Svirtis *viršum* (aukščiau) klėties iškyla.
5. Duobė *viršum* (aukščiau) galvos.
6. Arklys man *viršum* (aukščiau) pečių.
7. *Viršuj* stogo karveliai skraido.
8. *Už* debesų || *viršuj* debesų (tas pats).

Žemiaū; zemāk, lejāk; infra; ниже; niedriger.

Kapsuose *žemiau*; taip pat ir Mūšos bei Nevėžio upynuose — *žemiau*, *žemėliau*.

Eina su kilmininku.

Tai reiškia: apačiau, apačioje, po, persisveriant per ką.

Vietos reikšmę teturi ir rodo, kad veiksmas vyksta po daiktu, išreikštu kilmininku, pav.:

1. *Žemiau* kelių buvo bristi.
2. Kartis *žemiau* stogo tesiekė.
3. *Žemiau* nosies (po nosim) nusišluostyk.
4. *Žemiau* žemės nenukrisi (*priežodis*).

PRAKTIKA

„Ačiū“ ir **„dėkui“** — nevertotini.

1. Taip nuspręsta tik *ačiū* (*dėkui*) lenkų atstovų įsikišimui. = tik dėl to; kad lenkų atstovai įsikišo, dėl...

2. *Ačiū* (*dėkui*) tamstai aš laimėjau bylą. = per tamstą, dėl tamstos; kad ne tamsta, aš nebūčiau bylos laimėjęs.

3. Aš *ačiū* jam nė arklio dabar nebeturiu. = aš per jį nė arklio...

4. Tik *ačiū* geram orui bulvės nesupuvo. = tik dėl gero oro, tik kad geras oras.

5. *Dėkui* jam padariau. = jo dėka, dėl jo.

6. Vis *ačiū* tau (*dėka* tavęs) taip atsitinka. = vis per tave.

7. *Dėkui* (*dėka*) patyrimams, iš vaikų galvos išgaravo ir tie principai. = dėl patyrimų, po kelių patyrimų.

8. *Dėkui* x pulkui, Lyduvėnų tiltas išliko sveikas. = x pulko dėka; kad ne x pulkas, L-nų tiltas nebūtų išlikęs.

„Ačiū“ verstinas į **„dėką“**.

1. Jam *ačiū* taip atsitiko. = jo dėka taip atsitiko, dėl jo taip atsitiko; kad ne jis, nebūtų taip atsitikę.

2. Jam *ačiū* tik taip gerai viskas pasibaigė. = jo dėka tik taip gerai viskas pasibaigė, tik dėl jo...; kad ne jis, nebūtų taip gerai viskas pasibaigę.

„Anot“ verstinas į „**pasak**“.

1. *Anot* laikraščiu, dabar visur badas prasidėjęs. = pasak.

2. Italų laivynas, *anot* gautų žinių, išgriovė beveik visą miestą. = pasak... mažne, beveik, kuone visą miestą išgriovęs, sugriovęs; sako (praneša) gautos žinios; laivynas, kaip praneša..., sugriovęs...

3. Ir Petras, *anot* jo, nieko priešingo neturėsias. = pasak.

4. Nuo šių metų visi šitie mokesčiai būsia, *anot* laikraščiu, nebeimami. = pasak; sako laikraščiai.

5. Dabar, *anot* jų laikraščiu, būsia tose gubernijose maža duonos, būsias badas. = pasak; sako, rašo.

„Ant“ verstinas į kilmininką *).

1. Visos mašinos sukaukė *ant* pusryčio. = pusryčio (siekinio klm.).

2. *Ant* vardadienio, vardadieniui, vardadieniu sveikina. = vardadienio (siek. klm.).

3. *Ant* mišparų skambina. = mišparų (siek. klm.).

4. Prašom *ant* pietų, *ant* alaus, *ant* pusryčio. = prašom pietų, alaus, į alų, pusryčio (siek. klm.); pie-

*) Tai tik dėl trumpumo taip sakoma. Reikėtų, žinoma, taip pasakyti: „*ant* pranyksta, o jo vietoj atsiranda kilmininko linksnis“. Ir toliau bus panašiai trumpinama.

tų valgyti, pietauti, alaus gerti, pusryčio valgyti, pusryčiauti.

5. *Vilna ant* avių *tropijas* labai plona. = avių vilna pasitaiko...

6. Jis stipras *ant* raumenų, jis stiprus raumenimis (gali daug pakelti... jo raumens stiprūs). = jis stiprių raumenų.

7. Nors jis ir senas, bet *ant* dvasios jaunas, bet jaunas dvasia. = jaunos dvasios.

8. Ką duos *ant* trečios (valgyti)? = ko duos trečiojo (valgymo), ko duos užsigardžiuoti?

9. Gavo pasveikinimą *ant* vardo dienos. = gavo vardo dienos p.

10. Mane iššaukė *ant* pamokos atsakymo. = mane pamokos klausė.

11. *Ant* dalies jis gerą arklį su visu pakinklu (pakinktu, pakinkymu) gavo. = dalies, į dalį.

„Ant“ verstinas į naudininką.

1. Ir toksai utėlius juokiasi *ant* Dievo. = Dievui, Dievu, iš Dievo.

2. Jis gabus *ant* kalbų. = kalboms.

3. Ar išmokai pamokas *ant* rytdienos? = rytdienai.

4. Laikyk kapeiką *ant* reikalingos dienos (про черный день). = laikyk, taupyk skatiką (pinigą) neturimai (sunkiai) dienai.

5. Siera *ant* daugybės reikalinga (сѣра на много употребляется). = sierra daug kam prasiverčia, vartojama.

6. Pastatė bažnyčią *ant* 2000 žmonių. = dviejų tūkstančių žmonių bažnyčią pastatė; dviem tūkstančiam žmonių.

7. Duok jam kiek *ant* arbatos (на чай). = arbatai. (Bet tai jau būtų svetimas pasakymas; geriau: „išimk jam kiek; išmesk jam kiek; duok jam kiek“).

8. Reikia būti *ant* visko (на все) pasiruošusiam. = visam kam pasiruošusiam.

9. *Ant* laimės ir kaimynas atėjo. = laimei, visai laimei.

10. *Ant* nelaimės. = nelaimi, per nelaimę.

„**Ant**“ verstinas į galininką.

1. *Ant* rytojaus. = rytdieną, ryto, rytdienai, kitą rytą, kitą dieną (žiūrint, kaip kur kada kuri forma vartoti).

2. *Ant* to karto nieko neatsakė. = tą kartą, tuo kartu, tame karte.

3. Italai vėl pradėjo pulti *ant* turkų. = turkus.

4. Visaip dabar *ant* jo apkalba. = jį.

5. Ar *ant* visos dienos išeini? = visą dieną, visai dienai.

6. Išėjau *ant* valandėlės (valandėle) iš namų. = valandėlę.

7. Žiūriu, *ant* rytojaus ir jis ateinąs. = ryto metą, rytą, kitą dieną...

8. Buvau ir *ant* šeško pėdų užėjęs (čia tąja prasme, kad — susekęs). = šeško pėdas.

9. Aš ilgai darbavau *ant* išrišimo tos uždavinės

(я долго трудился надъ рѣшеніемъ этой задачи). = aš ilgai ilgai prakaitavau (dirbau), sprendžiau tą uždavinį.

10. Ateik *ant* kitos dienos. = kitą dieną, kitoje dienoje.

11. Dar *ant* žingsnelio (žingsneliu) pasitrauk. = žingsnelį.

12. Ir jis pasitraukė *ant* kelių dienų iš namų. = kelias dienas.

„**Ant**“ verstinas į įnagininką.

1. Jis jau *ant* viensėdijų skirstosi. = viensėdijomis, viensėdžiais, į viensėdijas, į viensėdžius.

2. Raštą siųsk *ant* jos viršininko vardo. = viršininko vardu.

3. 100 sumažinę *ant* penkių vienetų, gausime 95. = penkiais vienetais.

4. *Ant* ko jis skiriasi? = kuo.

5. Nereikia *ant* jų, jiems tikėti. = jais.

6. Vyrai rečiau, rodos, *ant* gumbo serga. = gumbu.

7. Ateik *ant* septintos. = septyniomis, septintą (valandą).

8. Plaukiau *ant* garlaivio, važiavau *ant* traukinio, važiavau *ant* aeroplano (orlaivio), važiavau *ant* garlaivio. = plaukiau garlaiviu (garlaiviu paprastai nevažiuoja), važiavau traukiniu, skridau aeroplanu (ir juo nevažiuoja).

9. Dirbk *ant* mano atsakymo, ir tiek. = mano atsakymu.

10. *Ant* vieno karto visų tų medžių neparveši. = vienu kartu, vienu sykiu, per (vieną) kartą.

11. Visi vyrai *ant* karto traukite. = kartu, sykiu, sutardami, sutartinai.

12. Mano brolis *ant* tavo arklio išjojo. = tavo arkliu.

13. *Ant* ekspertų nusprendimo esu užganėdintas. = ekspertų nusprendimu esu patenkintas.

14. *Ant* kieno vardo pjaunamoji mašina užrašyta? = kieno vardu.

15. Ji *ant* jos nepatenkinta. = ji ja (jąja).

16. Jie per silpni ir *ant* proto ir *ant* kūno; jie per silpni ir protu ir kūnu. = jie per silpno proto ir kūno; jie ir proto ir kūno per silpno.

17. *Ant* dienų atgabens visas knygas. = šiomis dienomis, netrukus kurią dieną.

18. Jis rėkė *ant* visos gerklės. = visa gerkle, iš visos gerklės.

19. *Ant* ko pasitikėti (sich worauf verlassen)? = kuo pasitikėti?

20. Jis mirė *ant* ziegoriaus penkių po pietų (er starb um 5 Uhr nach Mittag). = penkiomis, penktą (valandą).

„**Ant**“ verstinas į vietininką.

1. Pirma išaiškinta pikto atsiradimas *ant* žemės. = pirma išaiškinta, kaip pikta (piktas) žemėje atsiradę(-s).

2. Kiti buvo ir *ant* kursų. = kursuose; kursus lankė, kursų klausė.

3. Ar penėsi mane *ant* senatvės? = senatvėje.

4. Peilis *ant* žemės buvo pamestas. = (geriau:) žemėje.

5. Nestovėk *ant* lietaus, *ant* saulės, *ant* tako, *ant* kelio, *ant* kiemo. = (geriau:) lietuje, saulėje, take, kely, kieme.

6. Onelė vėl gano *ant* pūdymo. = (geriau:) pūdyme.

7. Saulė jau *ant* pusryčio, *ant* dvyliktos. = pusrytyje, dvyliktoje (pietuse, pietuose — toje dangaus vietoje, kurioj ją matome pačiu dienovidžiu, arba vidurdieniu, vidūdieniu, vidudieniu).

8. Kas jį *ant* senatvės penės? = senatvėje.

9. Jo sūnus buvo tuomet jau *ant* trečio kurso. = trečiajame kurse.

10. *Pieštuvėliu pasitėmyk ant popieros.* = pieštuku pasižymėk popieriuje (popierius!).

11. *Laike pertraukos* visi moksleiviai vaikščiojo *ant kalidoriaus.* = per pertrauką visi moksleiviai (mokiniai) vaikščiojo karidoriuje, po karidorių.

„**Ant**“ gali ir pasilikti.

1. Lipk *ant* žemės || lipk žemėn, žemėj (plačiau tebevartojama).

2. Kepurę *ant* kuolo pakabino || į kuolą, į vagį (rečiau).

3. Kiaulė *ant* lauko dvokia, *ant* stalo kvepia || lauke..., stale (iš senovės).

4. Brolis *ant* arklio sėdėjo || brolis žirge sėdėjo (iš senovės).

5. Jie dabar čiaužo ant ledo || čiaužo lede (dažnai pasakoma).
6. Rašyk ant lentos || lentoje, į lentą.
7. Žvirblis ant stogo tupi || stoge (dažnai pasako).
8. Tat, peilis ant stalo || stale (labai dažnai sako).
9. Svečias į vidų — akys ant lentynos (šeimininkės akys nukreiptos į lentyną) || į lentyną.
10. Knygos guli ant stalo || stale.
11. Čia ant stogo pernai gandrai (gužutis) savo lizdą turėjo || stoge.
12. Mūsų vištos tupi ant aukšto || aukšte.
13. Ant kalno karklai siūbavo, pakalnėj vanduo liūliavo || kalne.
14. Aš nuvežiau gaigalą ant turgaus || į turgų.
15. Ar aš nesėdau ant tavo suolo? || į tavo suolą.
16. Kad pagaučiau, gyvą pakarčiau ant žaliojo berželio (m.*) || į žaliąjį berželį.
17. Ant svirties pakorė (m.) || į svirtį pakorė.
18. Ant sauso medžio pakarti (m.) || į sausą medį pakarti.
19. Sėsk, mergyte, ant laivo [nepriprasta, bet kartais ir pavartojama] (m.) || į laivą.
20. Ar ma eit ant gėrimėlio? (m.) || į gėrimėlį.
21. Neveiz(d)i ant dovanų (nepriprasta) (m.) || neveizdi į dovanas.

*) Raidė (m.) rodo, kad tik tam kartui mano paties sugalvoti sakiniai; toliau eina jie jau iš šaltinių.

22. Brolis pripras ant darbo. (m.) || į darbą.
  23. Jis atvangus ant darbo (m.) || į darbą.
- „**Ant**“ verstinas į bendratį.
1. Pasiuvo drabužius *ant* nešiojimo. = nešioti, dėvėti, vilkėti, vilktis, taisyti.
  2. *Pribūk ant* mano padėjimo. = būk, ateik, atvyk man padėti.
  3. Jis paliko be kokių lėšų *ant* gyvenimo. = lėšų gyventi.
  4. Ar daug gyvulių laikot *ant* pardavimo? = parduoti.
  5. Vagis nuteisė *ant* nušovimo. = sušaudyti.
- „**Ant**“ verstinas į „į“.
1. Tai *ant* gero neišeis. = į gera, geran.
  2. Ką tu *ant* to pasakysi? = į tai, dabar.
  3. Ar *ant* to rašto atsakei? = į tą raštą.
  4. Į Pušalotą *ant* šv. Petro (atlaidų) išvažiavo = į šv. Petrą, į šv. Petro atlaidus.
  5. Išėjo *ant* vestuvių. = į vestuves, vestuvėse.
  6. Jis nė kiek *ant* savo tėvo nepanašus. = į savo tėvą.
  7. Daugiau nebeisiu *ant* susirinkimo. = į susirinkimą.
  8. *Ant* to ministeris nieko neatsakė. = į tai.
  9. Tėvai *ant* krikštynų išvažiavo. = į k-nas.
  10. Svetys *ant* jo žiūrėjo (nukreipęs į jį akis). = į jį.
  11. Jis pasisvėrė *ant* anapus. = į anapus.

12. Ir *ant* savęs pasižiūrėk. = į save.
13. Jis *ant* vaisko statytas. = į kariuomenę paimtas.
14. Tai *nusidavė* man *ant* gero (das geschah mir zum Guten). = tai išėjo man į gera; tai man nusisekė.
15. Taisos *ant* lietaus (es stellt sich zum Regen an). = taisos į lietu, bus lietaus, lietaus taisos.
16. Ką *ant* *svodbos* pakviesti (Jemand zur Hochzeit einladen)? = į vestuves.
17. Jų nekvieta *ant* lietuvių vakaro, *ant* studentų koncerto. = į l. v-rą, į s-tų k-tą.
18. Eina *ant* stoties. = į stotį.
19. *Ant* sveikatos! (čiaudant). = į sveikatą!
20. Pasuk *ant* dešinės, kairės. = į dešinę, į kairę, dešinėn, kairėn.
21. Profesorius perėjo *ant* nosies (ir apie nosį ėmė kalbėti). = perėjo į nosies kalbą, ėmė ir apie nosį kalbėti.
22. Tą knygą iškeverzojo *nuo* anglų *ant* lietuviško *liežuvio* (taip buvę įrašyta vienos amerikoniškos knygos virše). = tą knygą išvertė iš anglų kalbos į lietuvių kalbą, lietuviškai.
23. *Ledva ledva* suspėjau *ant* pirmo *skambučio*. = vos vos suspėjau į pirmąjį varpelį, į pirmąjį suskambinimą.

„**Ant**“ verstinas į „**nuo**“.

1. Paimk kokių marmalų *ant* kosulio. = nuo kosulio.

2. *Ant* apkalbėjimo nepabėgsi. = nuo apkalbėjimo, apkalbų.

„**Ant**“ verstinas į „**per**“.

1. Kalinys *ant* dienos vieną kartą tegaudavo valgyti. = per dieną, dienoje („į dieną“ — nevirtotina).
2. *Ant* Velykų jau pradžius, jei pabus toks gražus oras. = per Velykas, Velykoms, Velykų metui.
3. Aš *ant* naujo *meto* užmokėsiu (ich werde zu Neujahr bezahlen). = per N. Metus; Naujiems Metams, Naujuos(iuos)e Metuose.
4. Ateik *ant* Velykų (komm am Osterfest). = per Velykas, Velykų.
5. Tenai nuvažiuodavau du kartu *ant* nedėlios, į savaitę. = savaitėje, per savaitę.

„**Ant**“ verstinas į „**su**“.

1. Ar *ant* anglių daug uždirbai? = su anglimis, už anglis.
2. Nieko aš *ant* tų batų neuždirbau. = su tais batais, už tuos batus.
3. *Ant* visko sutinku. = su viskuo.

„**Ant**“ į aprašomąją formą.

1. Kaip bus, taip — *ant* iščėsties eisiu. = kaip bus, taip — eisiu, ir tiek; eisiu, ir gana; eisiu pamėginti; eisiu paieškoti...
2. Mašiną paėmiau *ant* išmokėjimo. = išmokėtinai.
3. Jo raštai ir *ant* kalbos, *kalboje* pakenčiami. = kalbos atžvilgiu.

4. Tu savo *gyvasties ant kortos* nestatyk. = tu savo gyvybę, savo galvą, save saugok.

5. *Dabokit ant* to, kad jums *nei* jokį kitą muilą neįbruktų (Achtet darauf, dass Euch keine anderen Marken aufgedrängt werden). = todėl saugokitės, kad jums kokio kitokio muilo (perkant) neįbruktų.

6. *Atsiduodu ant* Dievo valios. = tesie Dievo valia, klausau Dievo, Dievo valios.

7. *Ant* kiek jis mums skolingas? = kiek.

8. *Ant* kiek? = kiek, ligi (iki) kiek.

9. Drąsiai galima pasakyti, kad, *nesant ant žemės ugnies* ir vandens, žmonija nė kiek nebūtų pažangesnė. = kad be ugnies ir vandens...

10. Kas buvo *ant kitos pamokos užduota išmokimui?* = kas buvo kitai pamokai (kitą pamoką) duota (sakyta) išmokti?

„Apart“ verstinas į „be“.

1. *Apart* jo, visi buvo. = be jo.

2. *Apart* jų, nieko namie nebuvo. = be jų.

3. *Apart* to visko, daugiau nieko negirdėjo. = be.

„Apie“ taisytinas.

1. Kelionė *apie* pasaulį per 80 dienų. = aplink pasaulį.

2. *Apie* darželį tvorą tvėrė. = aplink darželį.

3. Jis neturi jokio jausmo *apie*, *aplink* grožį. = grožio jausmo.

4. Stokitės *apie* mane. = aplink.

5. Tas vaikelis *apie tris metus* senas. = tas vaikelis kokius trejus metus turi, kokių trejų metų.

„Aplink“ taisytinas.

1. Buvo *aplink* penkių valandų, kaip grįžome. = buvo jau apie penktą valandą, apie penkias (valandas).

2. Dabar tik ir tepliauškia *aplink* diktatorius. = apie d-rius.

3. *Aplink* ką jis dabar čia tame laiške rašo? = apie ką.

4. Mokslas *aplink aptiekos* daiktus, aptiekos žinią. = vaistų, vaistinės mokslas.

Reikia „be“.

1. Visi buvo, *išskyrus* (*išskiriant; išėmus, išimant*) jį. = visi buvo, be jo.

2. Universitete Duonelaitis, *tarp* kitų mokslų, studijavo ir literatūrą. = be kitų m-lų.

3. Visos gražiosios literatūros formos, *išskiriant* romaną, gavo pradžią graikuose. = be romano.

4. *Nésant* tėvo vaikai ir badu išmirtų. = be tėvo, neturėdami tėvo.

5. *Nésant šviesos* visi sumigo; *nésant upėje vandens*, galima ir pėsčiam pereiti; *nésant tėvo namie*, vaikai ėmė išdykauti (visur — laiko aplinkybės, ir sakiniai vykę).

6. *Nésant* išminties apie tokius dalykus nieko nesuprasi. = be išminties, neturėdamas išminties.

7. *Nésant* vandens žmonės negalėtų gyventi. = be vandens, neturėdami vandens.

8. *Nésant* šviesos augalai negalėtų augti. = be šviesos.

9. Visus ima į kariuomenę, *išėmus* tuos, kuriems seni tėvai. = be tų, kuriems, -ių.

10. Visus pinigų gražino, *išėmus* nejudomą turimą. = be n. t-to.

11. Ten kareivių *begaliniai* daug buvo. = be galo daug.

„**Dėl**“ nereikia.

1. Jis davė man tą dovaną *dėl* tavęs (skirtą). = tau.

2. Mokytojas *procavoja* dėl manęs. = man dirba, mane moko.

3. Tas vilnas paliko man *dėl* kraičio. = kraičiui.

4. Dabar renka *dėl* kareivių, kas ką duoda. = kareiviams.

5. Paduok pietus *dėl* šeimynos. = šeimynai.

6. Mes gyvenam ne tik *dėl* savęs, bet ir *dėl* kitų. = ne tik sau, bet ir kitiems.

7. *Neseka* gyventi tik *dėl* savo pomėgių. = nėra ko tik savo pomėgiams gyventi.

8. Pirkau tas knygas *dėl* savęs. = sau.

9. Jis verkė *dėl* džiaugsmo. = iš džiaugsmo.

10. Ta pati programa buvo dienos metu *atlikta dėl* mokinių. = ... dieną (dienos metu) buvo skirta tik mokiniams.

11. Rašytojai knygas rašo *dėl* žmonių skaitymo. = knygas jie rašo žmonėms skaityti.

12. Pranciškonų vienuolis Rogeras Bakonas buvo persekiojamas *dėl* savo gamtos mokslo darbų. = už.

13. Šitas tinklas geras *dėl* žuvų gaudymo. = žuvims gaudyti.

14. Virė *dėl* šeimynos, išvirė *dėl* šunies. = šeimynai, šuniui.

15. Skilandį pasilik *dėl* vasaros, *ant* vasaros. = vasarai.

16. Ko sau nenori, ir *dėl* kito nelinkėk. = kitam.

17. Parsinešiau kelis svarus mėsos *dėl* pietų, *ant* pietų. = pietums.

18. Duok ir man ką *dėl* (*ant*) *atminties*. = atminimui.

19. Duok ir man *dėl* (*ant*) *atminimo*. = atminimui.

20. Nusipirko arklį *dėl* laukų arimo. = laukams arti.

21. Pasiimk bent lazda *dėl* šunų atsigynimo. = šunims atsiginti.

22. Ir *dėl* mūsų dabar vargas. = mums.

23. Arti esmi *dėl* to, kad visas dovanas atnaujinau. = esmi tam.

24. Ne dėl to aš jį siunčiau, kad dabar taip būtų. = ne tam.

25. Argi ne dėl to (pametė pasaulį), kad Dievui gyventumei? = ne tam, kad galėtum Dievui gyventi (kad Dievui gyventum).

26. Mokyklos dėl apšvietimo žmonių. = žmonėms apšviesti.

27. Prašymas dėl priėmimo į mokyklą. = prašymas į mokyklą priimti.

„Dėl“ reikia.

1. Jis tam nemoka, kad nesimokė. = dėl to.

2. Jis neatėjo tam, kad sirgo. = dėl to.

3. Esant blogam orui, niekas nenori važiuoti į Palangą vasaroti. = dėl blogo oro niekas.

4. Principe, šitose smulkmenose, šitame dalyke aš su juo sutinku. = dėl principo, dėl šitų smulkmenų, dėl šito dalyko.

5. Prisiųsk tamsta galimai kuo greičiausiai laiku savo nuomonę komisijai kai dėl jų (dėl šitų vertimų) tinkamumo ar netinkamumo mūsų mokykloms ir mokyklų knygynams. = atsiųsk, meldžiamasis, kuo veikiausiai, kuo greičiausiai, kiek galėdamas veikiau savo nuomonę dėl šitų vertimų — dėl jų tinkamumo ar netinkamumo Lietuvos mokykloms, -ai ir jų (jos) knygynams (bibliotekoms).

„Do“ nereikia.

1. Kas do per džiaugsmas?! = kas per džiaugsmas, koks taip (čia) džiaugsmas?!

2. Kas do naujas mokslas? = kas per n. m.?, koks čia n. m.?

3. Kas do vienas žmogus čia buvo? = kas per ž., koks čia ž. buvo?

4. Kas do velnias, kad nesiseka? = kas per velnias; koks velnias, kad nesiseka?

„Iš“ verstinas į „dėl“.

1. Iš priežasties ligos jis taip ilgai nesirodė. = dėl ligos.

2. Jis taip tik pasielgė iš patogumo (kad patogiau būtų). = dėl p-mo.

3. Paskui iš tavo priežasties turėjau ilgai kamuotis. = dėl tavęs, dėl tavo priežasties.

4. Iš priežasties jo sukaktuvių taip atsitiko. = dėl jo...; kad ne jo sukaktuvės, taip nebūtų atsitikę; jo s-vės taip padarė, jo s-vės čia kaltos.

„Iš“ nereikia.

1. Aišku, pareina nuo pačių garsų prigimties, kad jie galima nagrinėti iš labai įvairių atžvilgių. = nagrinėti labai įvairiais atžvilgiais.

2. Nemokėjo iš padėties išeiti. = nemokėjo išsukti, nemokėjo išsprukti.

„Iš“ reikia.

1. Ponų tarpe taip pat pasitaiko žmonių. = iš ponų tarpo, iš ponų.

2. Dalinai ir jis čia kaltas buvo. = iš dalies.

3. Jie nenori toliau savo valsčiaus pavažiuoti. = toliau, iš savo valsčiaus, jie nenori pavažiuoti; kur nors toliau, iš (už) savo valsčiaus.

4. Iš kalno (z góry) pasakysiu, ir turės klausyti. = iš anksto.

5. Kiek iš kalno duosi pinigų? = iš anksto, tuojau.

6. Iš kalno pasakiau ir daugiau nebesakysiu. = iš anksto, iš karto.

7. Mes tikrai *dalina* galime įsivaizdinti jų milžiniškus darbus lietuvių tautai. = iš dalies... didelius darbus.

Trys prielinksniai šaly nevartojami.

1. Iš už po tokio milžino neatsikelsi. = iš po tokio, iš tokio.

2. Iš po anapus grabo niekas neatėjo dar. = iš anapus grabo, iš ano pasaulio.

3. Iš po anapus velėnos kirmėlė raitos. = iš anapus.

Galininkas be „į“.

1. Jis įsimylėjęs į tą moterį. = įsimylėjęs tą moterį.

2. Ar jie į ką tiki? = ar jie ką tiki?

3. Tikiu į Dievą Tėvą (an Gott glauben) Visagalį. = tikiu Dievą...

4. Nimfa Kalipsė įsimyli į Odiseją ir siūlos būti jo žmona. = įsimyli Odiseją ir jam peršasi.

5. Jis į Joną paveikė. = jis Joną.

6. Jis suprato, kad geriausiai paveiks į žmones elgdamasis švelniai, širdingai. = paveiks žmones.

7. Viskas būtų, kaip buvę, jei nebūtų į jo rankas pakliuvę. = (geriau:) jam į rankas.

8. Jis į miestą gyvena (in der Stadt wohnt). = mieste.

9. Lakštingala daro didelio įspūdžio į Duonelaitį. = 1. palieka didelį įspūdį Duonelaičiui.

10. Turėjo didelę įtaką į jį. = didelę (-ės) įtaką (-os) jam.

11. Dainos paveikia į žmogų. = veikia žmogų.

„Į“ reikia.

1. Valstybė mišką maino kitais reikalingais daiktais. = maino į kitus reikalingus daiktus.

2. Ima tą aplinkybę *domén*. = į galvą, įsidėmi.

3. Anglis išmainė grūdais. = į grūdus.

4. Gerai prisiziūrėk jo drabužiams. = prisiziūrėk į jo drabužius.

5. Nosis panaši jos nosiai. = į jos nosį.

6. Jie viens antram panašūs. = vienas į antrą.

7. Duonelaičio kūrybos panašumas graikų kūrybai. = p-mas į graikų kūrybą.

„Kas link“ nevartotinas.

1. Kaimynas buvo *kas link* arklio atėjęs. = arklio (siekinio klm.).

2. *Kas link* to dalyko, tai aš galiu pareikšti, kad, gal, mes kaip nors ir gausim. = šiuo reikalu, šiuo atveju (aš) galiu pasakyti... Tiek pat nėra kokio rei-

kalo sakyti čia ir: „*kai dėl to dalyko*“, kaip kad daug kas įpratęs.

3. *Ką tamsta pasakytum kas link bylos numarinimo?* = dėl bylos nutraukimo.

4. *Kas link to jam nieko nesakyk.* = dėl to (apie tai).

5. *Kas link manęs, tai būk ramus,* — nepasakyčiau. = dėl manęs.

6. *Kas link jo sveikatos nieko negaliu dabar pasakyti.* = apie; jo sveikatos negaliu dabar pasakyti; kokia jo sveikata, nieko...

7. Seimas priėmė įstatymą *kas link mokyklų.* = mokyklų įstatymą.

8. Atvažiuosim rytoj arba dirbti arba susitarti *kas link laiko.* = dėl laiko.

9. *Link manęs; kas link manęs jie kalba.* = apie mane.

„**Nuo**“ verstinas į „**iš**“.

1. Tu *nuo* jo nebegausi pinigų. = (geriau:) iš.

2. Jis numanė, kad lietuvių tautai, neseniai išsivadavusiai *nuo* baudžiavos, trūksta šviesos ir turto. = iš.

3. Aš *nuo* knygų išmokau. = iš knygų.

4. Pagalba, -os *nuo* dėdės gavau. = (geriau:) iš.

5. *Nuo* jo nieko nepeši. = (geriau:) iš.

6. *Nuo* šunies lašinių nebeatgausi. = (geriau:) iš.

7. Lietus krinta *nuo* dangaus (der Regen fällt vom Himmel). = lietus lyja iš dangaus, iš debesų; lyja iš dangaus, iš debesų, iš aukštybių; lyja.

8. *Nuo* jo atimk. = iš (geriau).

9. *Nuo* ko tu girdėjai? = iš (geriau).

10. *Nuo* bado bet ką surytų. = iš (geriau).

11. Taip *nuo* netyčių atsitiko. = iš.

12. Vienas *nuo* geriausių arklių. = iš geriausių; vienas geriausių.

13. Nėra išėjęs *nuo* pirkios. = iš.

14. Iš *nuo* ežero bėga. = nuo ežero bėga; iš ežero bėga.

15. Vienas *nuo* geriausių riešutynų ten augo. = vienas iš geriausių, vienas geriausių.

16. Rašau *nuo* jūsų visų vardo jai pasveikinius. = rašau jūsų visų vardu.

17. Žinios *nuo* užsienio liūdnos eina. = „žinios nuo užsienio“ ir „žinios iš užsienio“ — du atskiri dalykai.

18. Aš pinigus *nuo* jo gavau, sunku *nuo* jo išgauti. = ir: iš jo.

19. *Nuo* (ir iš) amerikiečio dėdės laiško sulaukiau.

20. *Nuo* (ir iš) katro (vaikeso) tu taip keiktis išmokai?

„**Nuo**“ nereikia.

1. Per Vilnių v. Europa (pri-) statydavo Lietuvai įvairių prekių, *nuo* ko jis sparčiai augo. = , ir todėl jis (tas V.) sparčiai augo (didėjo).

2. Raštas *nuo* tėvo atsiųstas. = tėvo.
3. Kartis *nuo* dviejų sieksnių. = dviejų sieksnių, dvisieksnė, -inė kartis.
4. Motina *nuo* kūdikio taip mylima (die Mutter wird vom Kind so geliebt). = motina kūdikio.
5. *Griekininkas nuo* Dievo koravotas (der Sünder wird von Gott gestraft). = nusikaltėlis. Dievo nu-, baustas.
6. Vaikai *nuo* tėvų auklėjami (pasakyta kiek atsižvelgus į lot. „liberi a parentibus educantur). = vaikai (yra) tėvų auklėjami; vaikus tėvai auklėja.
7. Jis *nuo* bado mirė. = bado.
8. Namai *nuo* dviejų gyvenimų. = dviejų gyvenimų namai.
9. Jis *nuo* širdies ligos pasimirė. = širdies liga.
10. Lenkai yra *nuo* prancūzų priklausomi. = Lenkai priklauso prancūzų (yra Prancūzų globoj...).
11. Matot, kokioj didelėj *priklausomybėj nuo* prancūzų yra lenkai. = m., kiek Lenkai yra Pr-zų globojami (kiek jų valstybės būtis pareina nuo Prancūzų).
12. Muitas *nuo* tilto (mostowe cło od mosta). = tilto mokestis.
13. Jie daug kalba *nuo* manęs; motina buvo *nuo* vaikų mylima (Prūsų lietuviai taip rašo). = jie daug kalba apie mane; m. b. vaikų mylima.

„Nuo“ visaip.

1. Bara už atšalimą tikėjime. = bara už atšalimą nuo tikėjimo.

2. Derybų pasekmės priklauso nuo pačių lenkų ir nuo jų norų susitarti. = derybų vaisiai (padariniai) pareina nuo pačių lenkų.

3. *Nuo* manęs stov parašyta (von mir steht geschrieben). = mano parašyta.

4. *Nuo* mokyklų skaičiaus yra spėjama apie žmonių (krašto) išsilavinimą. = pagal..., iš mokyklų...

5. Jis *nuo* tavęs kalba (von dir spricht man). = apie tave.

„Pagal“.

1. Brolis *pagal* mane atėjo (der Bruder kam unmittelbar nach mir). = brolis atėjo pridurmais paskui mane.

2. Atsakydamas *pagal* tamstos raštą, šiuo pareiškiu. = į Tamstos raštą.

„Pas“ nevartotinas.

1. *Pas* jį rašiny daug klaidų visokių. = jo rašiny.

2. *Pas* jį jau yra žilų plaukų. = jam, jis jau turi.

3. Klausinėjaus tų užrašų *pas* seminaristus, bet jie sakosi nebeturi. = seminaristų.

4. *Pas* pirmakščius žmones ugnis neturėjo tokios reikšmės, kaip dabar. = pirmakščiams žmonėms.

5. Studentas rašo laišką *pas* turtingą dėdę. = turtingam dėdei.

6. *Pas* mus dabar gyvenasi negerai. = mums dabar nebegeera gyventi; mūsų gyvenimas dabar nebegeeras...

7. *Pas* mane sąsiuvinį parašyta. = mano sąsiuvinį parašyta; aš sąs-ny parašiau.

8. *Pas* mane didelis nušalimas. = aš didžiai (labai) nušalęs.

9. *Pas* jį didelis karštis. = jam didelis karštis.

10. Širdingumo tikslas *pas* Duonelaitį labai aiškus ir suprantamas. = D-čio kūryboje (D-čio „Me-tuose”).

11. *Pas* Joną vakar šoną skaudėjo. = Jonui v. šonas, -ą skaudėjo.

12. Ar ir *pas* tavo jau dantis genda? = ar ir tau jau; ar ir tavo dantys...

13. Ją (muziką) maž visi jaučia, ji *pas* kiekvie-ną užgauna tam tikras jausmų stygas. = ją maž (maž-ne) visi jaučia, ji kiekvienam užgauna (suvirpina, timpteli) tam tikras jausmų stygas.

14. *Pas* keleivį ausys nušalę. = keleiviui.

15. *Pas* mane pinigų nebėra. = aš pinigų nebe-turiu, pristigau, pribadau.

16. *Pas* jį pilvas gurguliuoja. = jam.

17. *Pas* jį gudrumas neišpasakytas. = jo neiš-pasakytas gudrumas.

18. Reikia susipažinti su visu *tuomi*, kas jau pasiekta *pas* kitas kultūringesnes tautas. = su visu tuo, ką jau pasiekta kitų...

19. *Pas* juos visai nėra gėdos ir estetikos jau-smo. = jiems, jie neturi.

20. *Pas* Šarūną yra ir riteriškumas. = Šarūnas ir riteriškumo turi.

21. *Pas* Venecijos dožą jis buvo adjutantu. = V-jos dožui, V. dožui adjutantavo; jis buvo V-jos dožo adjutantas.

22. *Pas* jį visai nebėra galvos, smegenų, proto. = jis...; jam proto nebelikę, jam galva išgaravusi, jam smegenys iš galvos išgaravę.

23. *Pas* mane ne taip parašyta, kaip *pas* tavo. = mano, tavo; aš kitaip parašiau, -ęs, nekaip (kaip, nei, negu) tu.

24. Kas, ar *pas* tavo akys nebe tokios, kad nebe-primatai? = tau.

25. *Pas* mane koja, o *pas* lapės pėda. = mano ir lapės — kojos.

26. *Pas* mane žuvo Baranausko „Anykščių Šile-lis”. = man žuvo, man prapuolė, man dingo, man nu-sidėjo, aš pamečiau.

27. Aš klausiau *pas* jį. = jo klausiau.

28. Prašyk *pas* tėvą, kad leistų. = tėvo.

29. *Pas* mane (у меня) atėmė visus pinigus. = man atėmė.

„**Pas**“ pasilieka.

1. Vakara buvau *pas* kunigą; *pas*, į kunigą nuė-jęs. Negalima sakyti: „vakara buvau kunigop”.

2. *Pas* direktoriaus svečių prisirinko (žem.). = *pas* d-rių.

3. Kalytė, stovėdama pas vartus, kiauksėjo. = pas, ties, prie.

4. Užbėgęs atsisveikintų pas Janulius rado Dėdelė visus keturis brolius besėdinčius už stalo. = užbėgo atsisveikinti į Janulius (Ryg. Jonas pažymi: „sugretinimas čia siekinio su priel. pas, rodos, visai netinka rytų aukštaičių kalbai”).

„Per“ reikia.

1. Tai galima padaryti penkių dienų laikotarpy. = per penkias dienas, penkių dienų būvyje (plg. „dienos būvyje gaudavo tik vieną kartą valgyti”).

2. Vis tavim taip atsitinka. = per tave; su tavim.

3. Laikraštis eisiąs tris kartus savaitėn. = savaitėje, per savaitę („į savaitę” — negalima vartoti).

4. Pernai čia nužudė daugiau dešimties, daugiau šimto žmonių. = daugiau, kaip šimtą; per šimtą žmonių, daugiau ne šimtą.

5. Mokėjo nebrangiau trijų rublių. = ne brangiau, kaip tris rublius, ne brangiau per tris rublius.

6. Kur tu rasi geresnį manęs? = per mane geresnio tu čia niekur nerasi; kur tu rasi geresnį, kaip aš (geresnį už mane, geresnį už mane žmogų...)?

7. Šitas „Fondas” yra įsteigęs daugiau 900 knygynėlių. = per 900, daugiau, kaip 900.

8. Jis per didelis, per menkas, per geras darbininkas. = perdidelis, permenkas, pergeras.

9. Jie *neperdaug* dirba, *nepermaža* rašo. = ne per daug, ne per maža.

10. Jis buvo *ne per daug* protingas. = ne per daug protingas.

„Per“ nevertotinas.

1. Jie sukėlė tautą per „Aušrą” ir brandino ją per „Varpą” ir „Tėvynės Sargą”. = „Aušra” ir brandino „Varpu” ir „Tėvynės Sargu”.

2. Jis per mane areštuotas. = mano areštuotas („manimi areštuotas” — irgi negalima sakyti).

3. Per tat spauda daro daug žalos. = todėl, dėl to.

4. Per tat taip ir atsitinka. = tai taip, todėl, tad taip.

5. Muilas su žuvim per virimą padirbamas... (Die Seife... ist auf gekochtem Wege zubereitet...). = muilas... verdamas...

6. Kantyczkas arba kninga giesmiu par Moteju Wołonczewski žemajcziu wiskupa parwejzieta ir isznauje iszspausta. = Kantičkos, arba giesmių knyga, Motiejaus Valančiauskio, žemaičių vyskupo, perveizdėtos ir iš naujo išspausdintos.

7. Tos knygos per jį išleistos. = jo.

8. Zokânas per Moyzėsių yra duotas (das Gesetz ist durch Moses gegeben worden). = įstatymas Mozės yra skelbtas.

9. Visi daiktai per žodį daryti yra (alle Dinge sind durch das Wort (Lógos) gemacht worden (Joh,

1, 3 — p.). = visi daiktai Žodžio (yra) sukurti, Žodžio daryti.

10. Duoną *per* peilį pjauti (das Brot mit dem Messer schneiden). = duoną peiliu riekti.

11. Ką *per* botagą plakti (Imd. mit der Peitsche züchtigen). = ką botagu plakti.

12. Ką *per* ger priimti (etwas als gut aufnehmen). = ką už gera priimti; ką *per* gera palaikyti.

13. Aš džiaugiuos *per* tą dovaną (ich freue mich über das Geschenk). = džiaugiuos dovana.

14. Aš *per* tai dyviuos (ich wundere mich darüber). = aš stebiuosi tuo.

15. Tik *per* pareigą galime pasiekti visuomenės ir valstybės gerovės. = tik pareiga...

16. „Lappo“ (pavardė „Lapas“) rašoma *per* du p, o „Strepekko“ (pavardė „Strepeka“) *per* du k. = dviem p, dviem k.

17. Jau bus daugiau *per* metus, kaip savo laikraščio skiltyse ėmėm raginti kovoti su džiova. = daugiau kaip metai.

18. Dainos *per* Kėbli surinktos, *per* Kurmelį išleistos. = Kėblio... Kurmelio...

„**Pro**“ verstinas į „**apie**“ ir „**nuo**“.

1. Jie dabar visi tik *pro* karą kalba. = apie karą.

2. Niekas *pro* blogą derlių jau seniai nebekalba. = apie.

3. Vis sėdžiu ir galvoju *pro* save (все сижу и думаю про себя) = ir galvoju sau vienas.

4. Kalbėjome *pro* jus (говорили про васъ). = apie jus.

5. Tai *pro* sveikatą (das ist zur Gesundheit). = tai į sveikatą.

6. Pakalbėkime geriau, kaip tautininkai, *pro* politiką. = apie p-ką.

7. Dabar jau laikraščiai *pro* karą neberašo. = apie.

8. Tos žolės *pro* drugį (diese Medicin ist gegen das Fieber). = nuo.

„**Per**“ verstinas į „**pro**“.

1. Vagis *per* stogą įlindo į kambarį. = *pro* stogą.

2. Saulė *per* mano kambario langą įspindo. = *pro*.

3. Daužė langus ir *per* juos šoko į gatvę. = *pro* juos.

4. *Per* skylutę jis čia ko į vidų žiūrėjo. = *pro*.

5. Įkišo jam (į vidų) ir paršą *per* trobos langą. = *pro*.

6. Kaliniai žiūri kamšydami galvas *per* siauručius langelius. = *pro*.

7. Dūmų prisivertė *per* praviras duris. = *pro*.

8. Jis žiūri *per* akinius. = *pro*.

9. Žiūri *per* kaktą. = (ir:) *pro*.

10. Į tokį didelį darbą nežiūrėk *per* pirštus. = *pro* pirštus.

„Pirm“ verstinas į „prieš“.

1. Leisk man tai atlikti *pirm*, negu šitą taurę išgersi. = prieš išgerdamas šitą taurę, leisk.
2. Dar *pirm* „Aušros“ ėjo tas laikraštis. = (geriau:) prieš „Aušrą“.
3. Tik *pirm*, negu mirtin išeisiu, leisk man paliesti tavo kojų. = prieš išeinant mirti (galo gauti), leisk man tavo kojas paliesti.
4. *Pirm* važiuojant į svečius reikia pasipuošti. = prieš važiuojant.
5. *Pirm* pradedant darbą, reikia prisirengti. = prieš pradedant.
6. *Pirm* mušamas rėk, tai nemuš. = prieš mušamas. [*Prieš* vartojamas dalyviniuose (esamojo laiko) posakiuose, ir tada jis prieveiksmis].

„Po“ verstinas į kilmininką.

1. Rusų emigrantai *po* tėvyne ilgisi (скучаютъ по родинѣ). = tėvynės ilgisi, tėvynės išsiilgę.
2. Aš *po* silkėms (-ų) atėjau. = silkių.
3. Vyrai *po* žabomis (-ų) išvažiavo (žabų parsivežt į mišką). = vyrai žabų išvažiavo.
4. Ta mano motinėle *po* manim verkia (manęs gailisi). = manęs verkia.

„Po“ verstinas į įnagininką.

1. Jis *po* tėvu pasekęs. = tėvu pasekęs, į tėvą pasekęs.

2. Visi bajorai *po* naktim nemiega (по ночамъ). = naktimis, per naktis.
3. *Po* prievarta niekas nieko negali padaryti. = prievarta, priversdamas, versdamas, priverstinai, vertimo būdu, prievartos būdu.
4. *Po* šukoms susišukavau. = šukomis.
5. Bliaina *po* teliuku. = teliuku, veršiuku bliaina; bliaina, kaip teliukas (veršiukas); veršiškai, teliškai, teliukiškai bliaina; plg. „veršiu nebliovęs jaučiu nebaubsi“.
6. *Po* draug ir jis tenai buvo atkrapinęs. = drauge, kartu, sykiu.
7. Ji viską siuvasi *po* naujausia mada. = naujausia mada siuvasi, iš nauj. mados, naujamadiškai.

„Po“ verstinas į vietininką.

1. Dabar Lietuva lieka našlaitė *po* ruso patėvio globa. = našlaite ruso patėvio globoje; ruso patėvio priglobta, paglobta.
2. Jų literatūra buvo *po* romėnų literatūros įtaka. = romėnų literatūros įtakoje.
3. Muilas *po* priežiūra *pirmklasinių* žinovų dirbamas (Die Seife ist unter Aufsicht erstklassiger Fachleute hergestellt). = muilas verdamas (daromas, gaminamas) nusimanančių (nusimanėlių, specialistų) priežiūroje (jiems prižiūrint).
4. Ir aš eisiu *po* drauge. = draugėje, drauge, kartu, sykiu.

5. Vaikai bėginėjo *po* auklės priežiūra (дѣти гуляли подѣ надзоромѣ нянюшки). = auklės priežiūroje, auklės prižiūrimi.

6. Visi buvo *po* jo įtaka. = jo įtakoje, jo įtakos.

7. Piemuo *po* šešėlio miegojo (подѣ тѣнью). = pavėsy, paunksny; šešėly (kas kita).

8. Visa Lietuva buvo pasilikusi *po* Vokiečių valdžia. = vokiečių valdžioje.

9. Žiūrėk *po* kairės, dešinės rankos. = žiūrėk kairėj, dešinėj.

„**Po**“ verstinas į „**iš**“.

1. Kostiumas (eilė, -utė) pasiūtas *po* brėžinio (костюмѣ сшитѣ по рисунку). = kostiumas (drabužių eilė, -utė, drabužiai, apsivilkimas) iš brėžinio, iš paveikslo pasiūtas.

2. Negalima spręst *aplink* kitus *po* save (нельзя судить о другихѣ по себѣ). = apie kitus iš savęs.

3. Mes klydome spręsdami apie jį *po* paviršiaus (по внѣшности). = iš paviršiaus, iš paviršumo.

4. *Po* teisybe sakant, kitaip čia jam reikėjo padaryti. = iš teisybės, teisybę sakant.

„**Po**“ verstinas į „**į**“.

1. Iš armotų *po* žvirblius šaudė. = į žvirblius.

2. Kam jie *po* tą lentą daužo (по доскѣ)? = į tą lentą, tą lentą, per l-tą.

3. *Po* ryto (rytu) atvėso (nori pasakyti, kad artėjant rytui; подѣ утро посвѣжѣло). = į rytą, auštant.

4. Jis visas *įėjo į tėvą, paėjo po tėvu* (онѣ вышѣль весь въ отца). = jis (visas) panašus į tėvą,

jis (visas) — tikras tėvas; jis (visas) — tėvas, o tėvas.

5. Ar vaikas *po* tėvu ar *po* motina? = į tėvą ar į motiną (panašus)?

„**Po**“ verstinas į „**ligi**“.

1. Stovėjo *po* juostai vandeny (по поясѣ). = ligi juostos.

2. *Po* grabu tai neužmiršiu (по гробѣ незабуду этого). = ligi grabo, ligi grabo lentos, kol mirsiu.

3. Ir *po* šiai dienai dar tenai tebesivaidina (vis dėlto žmonių taip yra pasakoma). = ir lig šios dienos.

„**Po**“ verstinas į „**per**“ ir „**pro**“.

1. Kirsti *po* ausį (į ką). = per ausį.

2. Perbėgti *po* kelią. = per kelią.

3. Žiūrėti *po* langą. = pro langą.

„**Po**“ nevartotinas.

1. *Po* pirma, jis ten nebuves, *po* antra ir negalėjo būti. = visų pirma..., o...

2. Man buvo *kaip tai* ne *po* save (мнѣ было какѣ то не по себѣ). = man buvo nei šiaip nei taip.

3. *Po kam* dabar avižos (moka) (Mūšos upyne)? ir: kiek dabar avižos moka?, kiek dabar už avižas moka?, kiek dabar avižoms moka?, kiek prašo avižoms?, kiek prašo už avižas?

4. Man tai tokios kalbos nė *po kam* neapeina. = man tai tokios kalbos nieko nereikia; ... nei šilta nei šalta; aš tokių kalbų nežiūriu, nepaisau.

5. Man tie visi nè *po kam*, *bile* linksmai gyvenam. = man tie visi niekniekiai, nieko nereiskia, nei šilta nei šalta, kad tik linksmai gyvenam.

6. Ta ponia, kad jūs žinotumėt, *po save* skrybėlę nusipirko. = pritinkamą skrybėlę nusipirko.

7. Nusikaltėlis *po įstatų* pateko. = įstatymams pateko.

8. Surasi bilietą *po tokį* ir tokį numerį. = surasi bilietą tokiu ir tokiu numeriu, iš tokio ir tokio numerio.

9. „*Po visam*“ — nėra svetimybė Bg¹ 52—3.

10. „*Po tam*“ — nėra vengtina svetimybė Bg¹ 52—3.

11. Nenorėjo pasiduoti *po gudo* valdžia. = gudi, gudo valdžiai.

12. Suk *po dešinės*, *po kairės*. = į dešinę, dešinėn, dešinėj, į kairę, kairėn, kairėj.

„**Prie**“ verstinas į kilmininką.

1. Žmogus trokšta *prie* laimės. = trokšta laimės (siekinio klm.).

2. Jau seniai kalbame apie tą dalyką, bet niekaip neprieiname *prie* išvados. = neprieinam galo, rezultatų, negalim padaryti galo.

3. Ji pajuto širdyje *prie* Jono meilę (pamilo Joną). = Jono meilę, meilę Jonui.

4. Žmogus siekia *prie* aukštų ir kilnių idealų. = siekia aukštų... idealų.

5. Kultūringas žmogus siekia *prie* grožio. = siekia grožio, trokšta grožio.

6. *Prisiklausyk* tik *prie* lakštingalos čiulbėjimo, ir suprasi, ką reiškia garsai. = įsiklausyk tik čiulbančios lakštingalos; įsiklausyk tik 1-los č-mą.

7. Iš meilės *prie* tėvų jis gerbia savo šalį. = iš tėvų meilės, iš meilės tėvams.

8. Iš meilės *prie* mokslo galėjo taip atsitikti. = iš mokslo meilės, iš meilės mokslui.

9. Meilė *prie* vaikų (vaikus mylėti). = vaikų meilė.

10. Jam toks vyras nè *prie* ko. = nieko nereiskia, nei šilta, nei šalta.

11. Ar *prie* pinigų? = ar turi pinigų, ar pinigingas, ar ne pinigingas?

„**Prie**“ verstinas į naudininką.

1. Reiks *prie* panelės laiškas parašyti (rašo tą laišką jai siųsti). = panelei.

2. Turiu *prie* tamstos didelį prašymą. = tamstai, į tamstą; turiu ko tamstą prašyti.

3. *Prie kam* čia tos šviesos reikia? = kam, kuriam reikalui, kuriam galui, kuriam tikslui.

4. *Prie kam* pradėti tie visi rūpesčiai (къ чему затѣвать всѣ эти хлопоты)? = kam, kuriam galui, kuriam tikslui tų visų rūpesčių reikia?

5. *Prie ko* čia aš? = kam čia aš; kuriam galui, kuriam tikslui aš čia; kuo aš čia dėtas, kaltas?...

6. Tas viskas prisideda *prie* jo išaukštinimo. = jam išaukštinti.

7. Viso ko *prie* pietų (къ обѣду) davė = pietums.
8. Vaikai turi turėti meilę *prie* savo tėvų (turi juos mylėti). = turi turėti savo tėvams meilės, turi turėti savo tėvų meilės.
9. Jis neturi *prie* jo apykantos (jo neapkenčia). = neturi jam apykantos, neturi jo apykantos.
10. Jis turi *prie* mokslo palinkimo, gabumų (nori, yra palinkęs mokytis, turi gabumų mokytis). = turi mokslui palinkimo, gabumų; turi mokslo palinkimo, gabumų.
11. Jie turi *prie* jo simpatijos (jie jį mėgsta, myli). = turi jam simpatijos, turi jo simpatijos.

„**Prie**“ verstinas į „**be**“.

1. Jo nonetas įdomus, pilnas įkvėpimo ir duoda *prie* to progos parodyti virtuoziškumą, tobulumą technikos ir ansamblio. = jo nonetas įdomus, įkvėpimo turįs ir, be to, duodąs progos virtuoziškumą, technikos ir ansamblio tobulumą parodyti.
2. Jis turi nemaža žemės, *prie* to, dar ir pinigų jam nestokoja. = be to, dar ir pinigų jam nestinga.

„**Prie**“ verstinas į „**į**“.

1. Jis jau nebe gerai *atsineša prie* jo, kaip seniau. = jis jau nebe taip gerai žiūri į jį, jis jau ima skersakiuoti į jį, jau jis ir paskersakiuoja į jį.
2. *Prie* trečio sušvilpimo tepasirodė ugniagesiai. = į tretį sušvilpimą, tik tretį kartą sušvilpus.
3. Jis kreipėsi *prie* manęs su prašymu (ко мнѣ). = į mane.

4. Aš kaip teisėjas kreipiuos *prie* valstybės gynėjo (jei nori jo nuomonės išgirsti). = į valstybės gynėją. Kas kita: „*prie* jo (būdamas, stovėdamas) kreipias“.

5. *Prie* mokslo reikia eiti iš pat jaunų dienų — jis yra labai reikalingas. = į mokslą...; mokytis turim, mokytis reikia iš (pat) jaunų dienų...

6. Toki dalykai žmogų veda *prie* ištvirkimo, pražuvimo. = veda, varo, stumia į ištvirkimą, į pražuvimą, į pražūtį; [žmogų tvirkina, žudo, pražūtin veda...].

7. Prigimtis žmogų traukia *prie* nusidėjimo. = traukia, varo, stumia į nusidėjimą; [traukia nusidėti].

8. Eiti *prie* teismo (stoti). = eiti į teismą.

„**Prie**“ nevertotinas.

1. *Prie* geriausių norų nieko negaliu padaryti. = kad ir kažkaip norėčiau.
2. *Prie* geriausių norų aš negaliu išpildyti tamstos prašymo (при всемъ желаніи). = kad ir kažkaip norėčiau.
3. Jo brangumas, nors ir *prie* geriausių norų, neleidžia to daryti. =, nors (kad) ir kažkokie norai; kad (nors) ir kažkaip norėtumėm.
4. *Prie* gero noro viską galime. = norėdami viską galime.
5. *Prie* gražaus oro suvežtumėm vasarojų (при хорошей погодѣ). = jei būtų gražus oras,...

6. *Prie* tokio žmonių apšvietimo tegali tie tamsieji gaivalai viešpatauti. = tik jei tiek (mūsų) žmonės apsišvietę, tai ir tamsieji gaivalai gali viešpatauti.

7. Aš čia *nė prie* ko (ни при чемъ). = aš čia nieko nežinau; aš čia niekuo nedėtas, nekaltas; aš čia nieko nenutuokiu...

8. Kalbame, kalbame, bet nieko nekalbame, nei nam *prie* dalyko (neliečiame dalyko). = kalbame kalbame, bet mūsų kalba neliečia paties dalyko, reikalo; nekalbam apie patį dalyką; apie tai, apie ką turime kalbėti; nesiiimame kalbėti apie patį dalyką, reikalą.

9. Jo *atsinešimas prie* svečių piktino daug ką. = jo elgesys su svečiais...

10. Jei tu *prie* manęs gerai *atsineši*, tai aš ir *prie* tavęs taip pat. = jei tu su manim gerai elgsiesi, tai aš ir su tavimi taip pat.

11. Jis nemoka *atsinešti prie* žmogaus. = elgtis su žmogumi.

12. Eiti *prie* vyro (tekėti). = už vyro.

13. Tas darbas *prie* dienos padaromas. = dieną.

14. *Prie* velnio (zum Teufel) (zvėret pie)! = po velnių, velniop!

„**Prieš**“.

1. *Prieš* Dievą reiks atsiprašyti. = Dievo.

2. Neturėk kitų dievų *prieš* mane vieną. = -- tik mane vieną.

3. Visi nedrįso pikto žodžio *prieš* ją tarti. = jai.

4. Aš *prieš* tave kaltas (передъ тобою). = aš tau nusikaltęs.

5. *Prieš* pradėsiant darbą, reikia gerai prisiruošti. = prieš pradėdant darbą. Su *prieš* nėra vartojamas būsimąjo laiko padalyvis.

„**Su**“ nevartojamas.

1. *Apsivedė su* vokiete. = vedė vokietę.

2. Sveikinu tave pasisekusia medžiokle, *su* pasisekusia medžiokle. = sveikinu tave sėkmingai medžiojus, sveikas sėkmingai medžiojęs (*suvest. papildinys*).

3. Sveikinu *su* Naujaisiais Metais, *su* Velykomis, *su* vardo diena. = sveikinu Naujųjų Metų, Velykų, Vardo dienos.

4. Martelė *su* šluota šluoja. = m-lė šluota šluoja.

5. *Su* laivų pagalba žmonės plaukia į Ameriką. = laivais (su laivais) žmonės...

6. Ragana pylė duobę *su* žarijomis, žarijėlėmis. = žarijėlių.

7. Kur lendi *su* purvini kojai! = kur lendi purvinomis kojomis!

8. Tą maišą paskum *su* šiaudais prikimšo. = šiaudų.

9. Jis *su* pilvu serga. = jis pilvu serga.

10. Jis *su* kaklu skundžiasi. = jis kaklu.

11. „Su kuo duosi, su tuo suduosi” ir „kuo duosi, tuo suduosi” — paprastai pasakoma.

12. „Rėžė jam pagaliu” ir „rėžė jam su pagaliu” — pasakoma.

13. „Adata siuvo” ir „su adata siuvo” — galima girdėti pasakant.

„Su“ vartotinas.

1. Grįžta nemažu rankraščiu. = su nemažu rankraščiu.

2. Jį iš ten išleido didelėmis iškilmėmis. = išleido (išlydėjo) su...

3. Šitie kun. Dovydaičio laišakai buvo plačiai žinomi Žemaičių vyskupijoje ir didele nauda skaitomi. = ir su didele nauda...

4. Aš paprastu man drąsumu pakeičiau tuos žodžius. = su p. man drąsumu; drąsiai; kaip paprastai; kaip papratęs.

5. Aš pažįstu pirmąjį ir paskutinįjį šventąjį ir visus apkabinu neapsakoma malone. = su neaps., su neišsakoma malone.

6. Dievas labiau veizdi, koku noru ir meile kas daro, nekaip ką daro. = su koku noru ir su kokia meile.

7. Žmonės ugnies pagalba šildo namus, jai padedant gamina valgius. = su ugnimi šildo... ir gaminasi...

8. Jo pagalba tik jį išgelbėjo. = su jo pagalba.

9. Dievo padėjimu važiuok sau sveikas. = su Dievo padėjimu.

10. Mielu noru sutinku. = su mielu noru; mielai.

11. Su laivų pagalba žmonės plaukia į Ameriką. = laivais (su laivais) žmonės plaukia į Ameriką.

12. Vandens pagalba malūnus varome. = vandeniui (su vandeniui).

13. Prašyk Dievo pagalbos, nes Dievo pagalba viską padarysi. = , nes su Dievo pagalba; Dievo padedamas.

14. Jis buvo neturtingas sodietis dideliu vargu baigęs mokslą. = su d. vargu.

15. Kad ir susiriesdamas augtum, mūsų ąžuolui nebūsi lygus. = su mūsų ąžuolu lygus nebūsi (plg. „su medžiu lygus, niekad saulės nemato”).

16. Nusipirko knygas apdaruose. = su apdarais, apdarytas, aptaisytas.

„Sulig“ tik su įnagininku.

1. Sulig saulės leidimo būsim namie. = sulig saulės leidimu; su saulės leidimu.

2. Saulė buvo sulig medžių. = sulig medžiais.

„Sulig“ nevartotinas.

1. Visus teisia jisai *sulig* sąžine (kaip jam sąžinė rodo). = iš sąžinės (plg. iš akies šauna, iš knygų sūrius deda, iš galvos mokosi).

2. *Sulig* statistinėmis žiniomis š. m. sausio m. 1 d. mūsų valstybėje buvo gyventojų 2 milijonu 259 tūkstančiai 151. = statistikos žiniomis.

3. Jis keleiviui visa atiduotų, elgdamasis *sulig* arabų patarle: „Mylék keleivį“. = jis viską keleiviui atiduotų, elgdamasis iš priežodžio (kaip kad liepia jam priežodis).

4. Sprendžiant *sulig* veido bruožų, jis yra mongolų tipas. = iš veido.

5. *Sulig* mano nuomone, taip iau nebeturėtų būti. = mano nuomone.

6. Zyteliečiai (zieteliečiai), sprendžiant *sulig* jų kalbos ypatybių, gali būti ir senovės Prūsų liekana. = iš jų...

7. Naujasis sąrašas, sustatytas *sulig* visomis darbo taisyklėmis, žymiai palengvins tyrinėjimui darbą. = n. s., sudarytas (sustatytas) visomis darbo taisyklėmis (iš visų darbo taisyklių), žymiai palengvins ir mūsų darbą dabar.

8. *Sulig* juo, jis gerai padaręs. = anot jo, anot jo betariant, kaip jis sako, jo nuomone.

9. Kareiviai žygiuoja *sulig* pulko vado *parėdy-mo*. = pulko vado įsakymu, iš vado įsakymo, vado įsakyti...

10. Toks sens *sulig* manim (so alt wie ich). = tų pačių metų, kaip ir aš; to paties amžiaus.

11. *Sulig* 2-sios nuovados pranešimu, yra areštuota 22 asmenys. = 2-sios nuovados pranešimu, esą areštuoti 22 žmonės.

12. *Sulig* laikraščių, dabar visur prasidejęs badas. = laikraščių pranešimu, pasak laikraščių, kaip laikraščiai rašo, l-čiai rašo, kad...

13. Aš pažinau žmogų *sulig* darbu. = iš darbo.

14. *Sulig* įstatymais jis pasielgė. = iš įstatymų; taip, kaip rodė, sakė įstatymai.

15. *Sulig* visko matyti, kad kaltas. = iš visko matyti.

„**Šalia**“ (vartotinas)

Jis buvo *šalia* savęs nuo nelaimės (онъ былъ внѣ себя отъ горя). = jis nesižinojo, nebežinojo, kur besidėti, kas bedaryti.

„**Ties**“ tik su įnagininku.

1. Jis nieko ties savęs nemato. = ties savim.

2. Dar nebuvo ties kiemo, kai kažkas iššovė. = ties kiemu.

3. Ties bažnyčios daug žmonių stoviniavo. = ties bažnyčia.

4. Ties svečių pastatyk taureles. = ties svečiais.

„**Už**“ verstinas į įnagininką.

1. *Už* ką tu jį laikai? = (geriau:) kuo.

2. Aš jį buvau palaikęs *už* senį (принялъ за старика). = seniu, per senį.

„**Už**“ verstinas į „**dėl**“.

1. *Užtat* jis ir vadinasi pasaulio aruodas. = dėl to jis...

2. *Už* laiko nebuvimo aš negaliu ateiti pas jus (за недостаткомъ времени). = dėl laiko; neturėdamas kada.

3. Už šitą priežastį (už šitą atsitikimą) jūs patys esat kalti: ji, ta priežastis, yra atsitikusi tik dėl jūsų tėvo nerangumo. = dėl šito dalyko (šituo dalyku jūs patys esat kalti (plg. „kuo jis čia kaltas?“)).

4. Už tokį mažmožį, už tą litą nereikėjo nė ginčytis. = dėl.

5. Už nevykusių savo vestuvių jis žūsta. = dėl.

6. Ne visiems sunku kovoti už būvį. = dėl būvio.

7. Kova už būvį. = kova dėl būvio, būties; būvio, būties kova.

8. Už šitokį dalyką jis mane baisiai barė. = dėl.

„UŽ“ verstinas į „po“.

1. Už metų kitų, užsidirbęs pinigų, grįšiu namo. = po metų.

2. Buvo suėmę dešimtį žmonių, bet už kiek laiko tris paleido. = po kiek laiko.

3. Ir aš už valandėlės, neužilgo išvažiuosiu. = po valandėlės, netrukus, po kiek laiko.

4. Iš teliukų (veršiukų) už dvejų metų išauga dideli galvijai. = po.

5. Už kelių mėnesių atsives? = po.

„UŽ“ vartotinas.

1. Gyveno jis blogiau gyvulio. = blogiau už gyvulį.

2. Jis buvo toliau, anksčiau, aukščiau... manęs. = (patogiau:) toliau, anksčiau, aukščiau... už mane.

„UŽ“ nevertotinas.

1. Už pietų ėjo pagyvinta kalba (за обѣдомъ шель оживленный разговоръ). = (pietaujant pietaudami visi gyvai šnekučiavo(s): pietaujant buvo gyva kalba.

2. Jis ėmėsi už darbo (онъ взялся за дѣло). = jis ėmėsi darbo, ėmė dirbti.

3. Visi darbininkai nuėjo už algos. = nuėjo algos, algos pasiimti, algos gauti.

„Virš“ nevertotinas.

1. Gulbės skrenda virš miesto. = per miestą, ant miesto, ties miestu.

2. Ką gavai virš to? = be to; ką viršaus gavai?

3. Mokėjo virš 20 litų. = 20 litų su viršum, per 20 litų, daugiau per 20 litų, daugiau kaip (ne) 20 litų.

4. Jis turi virš šimto litų. = turi daugiau kaip šimtą litų, per šimtą litų.

5. Jų draugija susidedanti iš virš 1000 žmonių. = esą daugiau kaip (ne), esą 1000 narių su viršum; jų d-ja esanti sudėta daugiau kaip iš 1000 žmonių.

6. Virš programos bus linksma komedija. = be programos, dar ir...

7. Virš to ar ką gavai? = be to; viršaus.

8. Buvę virš šimto žmonių. = buvę daugiau kaip šimtas žmonių, nekaip 100 ž., neg 100, buvę per šimtą žmonių.

To paties autoriaus.

1) Trumpas linksnių mokslas praktiškam lietuvių kalbos reikalui. Kaunas, 1929 m. 68 psl.

2) Priežodžio ir patarlės gyvenimas. Atspaudas iš „Šviet. Darbo“. Autoriaus leidinys. Klaipėda, 1930 V. D. m. 21 psl. [Tautosakos (priežodžių ir patarlių) istorijos kursas, eitinas lietuvių vidurinėse ir aukštesniosiose mokyklose].

3) Lietuvių tautotyros žinių ir senienų rinkimo programa. „Vilties“ d-jos leidinys. Šiauliai, 1925 m. 208 psl.

4) Kirčio ir priegaidės žinios. 96 psl. Pirmutinis šapirografuotas jų leidimas išėjo Panevėžy 1926 metais.

5) B. Kelermano Tunelis, 6-ių dalių romanas. „Dirvos“ b-vės leidinys. 1923 m. 268 psl. (vertimas).

6) Alfonso Daudet'o Taraskono Tartarėnas. „Dirvos“ b-vės leidinys. 1924 m. 146 psl. (vertimas).

7) Tautosakos nagrinėjimas mokykloje. — „Švietimo Darbo“ Nr. 9. 1928 m.

1075—1116 psl. Referatas skaitytas 1928 m. bldž. 11 d. per I-ją lietuvių kalbos aukštesniųjų mokyklų mokytojų konferenciją.

8) Vestuvių apeigos. — „Tautos ir Žodžio“ II kn. 1924 m. 164—189 psl.

9) Aisčių tautos ir jų kalbos. — „Židinio“ Nr. 8—12 1925 m. (269—277 psl.), Nr. 4 1926 m. (220—227 psl.) ir Nr. 6—7 1926 m. (426 — 435 psl.).

10) Sudurtinžodžių sudėtinė dalis. — „Šviet. Darbo“ Nr. 11. 1925 m. 1189—1200 psl.

11) Mūsų kalbos pokalbiai prasidėjo „Lietuvos Mokyklos“ (Nr. 6) priedo 1925 m. „Mūsų Kalbos“ Nr. 3-me ir baigėsi 1927 m. „Mūsų Kalbos“ Nr. 1—3 („Liet. Mok.“ Nr. 1—3).

12) Kalbos kertelė prasidėjo „Panevėžio Balso“ Nr. 42-me 1927 m. ir ėjusi kas numeris buvo nutraukta po 37-ių numerių 1928 metais.

TURINYS.

	psl.
Aiškintinis žodis	3
Šaltiniai	9
Ivadas	
Kalbos mokslo pasidalinimas	15
Kalbos ir sakinio dalys	17
Linksnų mokslas	21
Prielinksnis	22
Prielinksnų atsiradimas	23
Linksniai be prielinksnų	23
Linksnų nykimas	24
Pasturdėliai	25
Apie vietininkus	26
Leksikinė prielinksnio reikšmė	29
Prielinksnis sakinio dalims surišti	31
Ar mokame?	32
Senybiniai prielinksniai	33
Senosios ir naujosios lytys	34
Naujybiniai prielinksniai	35
Nevartotini prielinksniai	37
Su kuriais linksniais?	39
Prielinksnų dalių svarbumas	40
Palinksnės	41
Pasturdėlis — palinksnė	42
Du prielinksniai šaly	42
Prieveiksmis - prielinksnis	43
Prieveiksmis vietoj linksnio	44
Proklitiškumas	44
Prielinksnų ilgėjimas	45
Partikulos	45
Kuo prielinksniai dar eina?	46
Prielinksniai - priešdėliai	47
Priešdėlių ir prielinksnų santykis	49
Priešdėlių vartojimas	50

Teorija

Abipus	55
abišal	55
anapus	56
anašal	56
anot	57
antlink	57
ant	58
apie	60
aplink	63
apsuk	64
arti	65
at -, ata -, ati -, ato -	66
aukščiau	67
až, ažu	68
be	69
dėka	72
dėl, - dėl, dėliai	74
ik, iki, lig, ligi	75
iš	77
iš anapus	81
iš po	82
iš už	83
išilgai	83
i	84
ikypai	88
įstrižai	88
kiaurai	89
lauke	90
lig, ligi	90
link	92
netoli	92
nuo	93
pagal	97
paliai	99
par	100
pas	101
pasak	102
paskui	104
per	104
perdėm	109
pirm, pirma	110
po	111

psl.	psl.
prie	116
prieš	118
pro	120
skersai	122
su	123
sulig	127
šalia, šaly, šalimais	129
šiapus	129
tarp	131
ties	132
toliau	133
už	134
valik	137
viduj	138
viršuj	139
žemiau	140
Praktika	
Ačiū, dėkui	143
anot	144
ant	144
apart	154
apie	154
aplink	155
be	155
dėl	156
do	158
iš	159
i	160
kas link	161
nuo	162
pagal	165
pas	165
per, pro	168
pirm	172
po	172
prie	176
prieš	180
su	181
sulig	183
šalia	185
ties	185
už	185
virš	187

Nėra Lietuvoje inteligentų,

kurie nebūtų girdėję, matę, skaitę, pamėgę ir pripažinę, kad šiandien Lietuvoje didžiausias, rimčiausias ir pigiausias bendrojo turinio—literatūros, mokslo, visuomenės ir akademiškojo gyvenimo — žurnalas yra

„ŽIDINYS“,

kurs eina nuo 1924 m. pabaigos kas mėnuo sąsiuviniais, po 80-96-112 pusl. Per šešeris leidimo metus „Židinio“ susidarė 12 didžiulių tomų—visa kultūros enciklopedija. O kad „Židiny“ dar geriau galėtų atlikti savo kultūrinę misiją—

neturėtų būti Lietuvoje inteligentų,

kurie jo nesiprenumeruotų bent nuo 1931 m. pradžios, nors „Židiny“ užsisakyti niekuomet nevėlu.

Be paminėtų skyrių, žurnalas kiekvienam sąsiuvinį duoda plačias meno, mokslo, visuomenės, mokymo ir auklėjimo ir politikos gyvenimo apžvalgas, recenzuoja naujausias lietuviškas ir svetimomis kalbomis knygas, daro savų ir užsienio svarbesnių žurnalų ir spaudos apžvalgas ir bendrai atsiliepia į visus Lietuvos gyvenimo kultūros klausimus ir reikalus. Nuo 1930 m. pradžios „Židiny“ duoda ir priedą — „Kalbos“ žurnalą, o toliau gal ir kitokių priedų duos, jei jo ištekliai leis. Lietuvos spauda be pažiūrų skirtumo, ne kartą yra pabrėžusi didelę „Židinio“ reikšmę mūsų kultūriniam gyvenimui.

„Židinj“ redaguoja *prof. Dr. V. Mykolaitis - Putinas*.

Nepalikite be žurnalo, jeigu nenorite atsilikti nuo gyvenimo!

Prenumeratos kaina: met. 35 lt. pusm. 20 lt.; pradž. mokyklų mokytojams - met. 30 lt., pusm. 15 lt.; moksleiviams ir studentams — met. (be priedų) 25 lt., pusm. 15 lt., atsimant iš adm-jos — met. 20 lt., pusm. 10 lt.

ADR. „**Židiny**“ Kaunas, Laisvės Alėja 3.

„ATEITIES SPINDULIAI“

vienintelis ir įdomiausias Lietuvoje jaunesniųjų moksleivių ir prasilavinusios kaimo jaunuomenės mėnesinis žurnalas, kurį skaitytojai pamėgo nuo pat pirmojo n-rio. Kad jisai iš tikrųjų įdomus, gali įsitikinti kiekvienas, jį užsiprenumeruodamas.

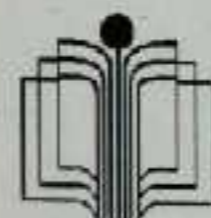
Prenumeratos kaina: met. 8 lt., pusm. 5 lt.

moksl. ir kaimo jaun. „ 4 „ „ 2 „ 50 ct.

Adr. „ATEITIES SPINDULIAI“ Kaunas, Laisvės Al. 3.

Skautai pirmiausia pasistengia įsigyti P. Jurgelevičiaus knygą „**SKAUTŲ VADOVAS**“, kurios kaina Lt. 2.

Pasvallo rajono M. Katiliškio VB

000029567

21-

Visi bus patenkinti,

jeigu laisvu nuo darbo metu turės pasiskaityti gražių ir įdomių knygų. Tikrai nenuobodžiausite, jeigu skaitysite šias knygas:

1. *B. Prūso Našlaičio dalia*. Apysaka 140 p. Kaina Lt. 3,—
2. *R. L. Stevensonso Juodoji Štrėlė*. Istorinis romanas. V. Kamantausko vert. (Spaudoje).
3. *J. I. Kraševskio Karalių motina*. Istorinis romanas I ir II t. Svyturio Bendr. leidinys. Tomo kaina Lt. 3,—
4. *Mayne Reido Kalnas Atsiskyrelis*. Romanas.
5. *Mayne Reido Aukso Apirankė*. Romanas 198 p.
6. *Jules Verne'o Už 20.000 metų* ir kitų autorių gražios, įdomios apysakos ir vaizdeliai.
7. *Nala ir Damayanti*. Gražus indų epas, einamas aukšt. mokyklose. V. Kamantausko vertimas. Kaina Lt. 1,20
8. *Prof. J. Ereto Beethoveno jaunystė*. Kaina Lt. 3,50
9. *Sal. Neries Anksti Ryta*. Eilėraščiai. Kaina Lt. 2,50
10. *E. Mnišek Ordinatas Micharauskas* („Raupsuotosios“ tęsinys — spaudoje)

Praktiškam lietuvių kalbos reikalui patariame įsigyti šias knygas:

1. *V. Kamantausko Trumpas kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynelis*. Kaina Lt. 2,—
2. *P. Būtėno Trumpas linksnių mokslas*. Kaina Lt. 2,—
3. *P. Būtėno Lietuvių kalbos prielinksnių mokslas*. Kaina Lt. 3,—

Tos trys knygos labai tinka tiek mokiniams, tiek mokytojams ir šiaip jau inteligentams, nes, gerai su jomis susipažinus, kiekvienam bus lengva išvengti daugelio kalbos (rašybos ir sintaksės) klaidų. Be to, P. Būtėno vadovėliuose paduota daugybė (apie 1000) netaisyklingų sakinių, kurie ten pat pataisomi taisyklingai. Kitaip sakant, juose praktiškai nurodoma vengtinios klaidos.

Visų čia suminėtų knygų reikalaukite visuose knygynuose.

---

20 metų moksleivių sielos ir kūno reikalų sargyboje stovi

||| jų geriausias draugas — mėnesinis moksleivių žurnalas „ATEITIS“, kurs dėl savo įdomaus ir turtingo turinio ir mėnesinio populiaraus gamtos mokslų 16 pusl. priedo „Gamtos Draugas“ skaitytinas tiek besimokančiam jaunuoliui, tiek mokytojui, tiek šiaip jau intelligentui.

Prenumeratos kaina: met. 15 lt.; pusem. 8 lt.
moksleiviams: „ 8 „ „ 4 „

Adresas:

„Ateitis“, Kaunas,
Laisvės Alėja, 3 Nr.